

Κατὰ Μαθθαῖον

Βίβλος¹ γενέσεως² Ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. 1

Ἀβραὰμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ· Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ· Ἰακώβ δὲ 2

ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν 3

Φαρὲς³ καὶ τὸν Ζαρὰ ἐκ τῆς Θάμαρ· Φαρὲς³ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑσρῶμ· Ἑσρῶμ

δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ·⁴ Ἀράμ⁴ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ· Ἀμιναδάβ δὲ 4

ἐγέννησεν τὸν Ναασσών·⁵ Ναασσών⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών· Σαλμών δὲ 5

ἐγέννησεν τὸν Βοὺζ⁶ ἐκ τῆς Ραχάβ· Βοὺζ⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὠβήδ⁷ ἐκ τῆς Ρούθ·⁸

Ὠβήδ⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί· Ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα. 6

¹ βίβλος, ου, ἡ, book, scroll. ² γενέσεις, εως, ἡ, origin, birth. ³ Φαρὲς, ό, Perez. ⁴ Ἀράμ, ό, Aram, Ram. ⁵ Ναασσών, ό, Nahshon. ⁶ Βοὺζ, ό, Boaz. ⁷ Ὠβήδ, ό, Obed. ⁸ Ρούθ, ἡ, Ruth.

Δαυὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα¹ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου·² Σολομῶν¹ δὲ 7
ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ·³ Ῥοβοάμ³ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιά· Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν
τὸν Ἀσά· Ἀσά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ· Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ·⁴ 8
Ἰωράμ⁴ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίαν·⁵ Ὀζίας⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωάθαμ·⁶ Ἰωάθαμ⁶ 9
δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχαζ·⁷ Ἀχαζ⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐζεκίαν·⁸ Ἐζεκίας⁸ δὲ 10
ἐγέννησεν τὸν Μανασσῆ·⁹ Μανασσῆς⁹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμών·¹⁰ Ἀμών¹⁰ δὲ
ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν·¹¹ Ἰωσίας¹¹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεχονίαν¹² καὶ τοὺς 11
ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας¹³ Βαβυλῶνος.¹⁴

Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν¹³ Βαβυλῶνος,¹⁴ Ἰεχονίας¹² ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ·¹⁵ 12
Σαλαθιήλ¹⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ζοροβάβελ· Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιοὺδ· 13
Ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακεῖμ·¹⁶ Ἐλιακεῖμ¹⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀζώρ·¹⁷ 14
Ἀζώρ¹⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδώκ· Σαδώκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχείμ· Ἀχείμ δὲ

¹ Σολομῶν, ωνος, ὁ, Solomon. ² Οὐρίας, ου, ὁ, Uriah. ³ Ῥοβοάμ, ὁ, Rehoboam. ⁴ Ἰωράμ, ὁ, Joram, Jehoram. ⁵ Ὀζίας, ου, ὁ, Uzziah. ⁶ Ἰωάθαμ, ὁ, Jotham. ⁷ Ἀχάζ, ὁ, Ahaz. ⁸ Ἐζεκίας, Hezekiah. ⁹ Μανασσῆς, ὁ, Manasseh. ¹⁰ Ἀμών, ὁ, Amon. ¹¹ Ἰωσίας, ου, ὁ, Josiah. ¹² Ἰεχονίας, ου, ὁ, Jechoniah. ¹³ μετοικεσία, ας, ἡ, change of abode, deportation. ¹⁴ Βαβυλῶν, Babylon. ¹⁵ Σαλαθιήλ, ὁ, Shealtiel, Salathiel. ¹⁶ Ἐλιακεῖμ, ὁ, Eliakim. ¹⁷ Ἀζώρ, ὁ, Azor.

ἐγέννησεν τὸν Ἑλιούδ: Ἑλιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑλεάζαρ: Ἑλεάζαρ δὲ 15

ἐγέννησεν τὸν Ματθάν:¹ Ματθάν¹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ: Ἰακώβ δὲ 16

ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος
χριστός.

Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες:² καὶ ἀπὸ 17

Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος,⁴ γενεαὶ δεκατέσσαρες:² καὶ ἀπὸ τῆς
μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος⁴ ἕως τοῦ χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.²

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ χριστοῦ ἡ γέννησις⁵ οὕτως ἦν. Μνηστευθείσης⁶ γὰρ τῆς μητρὸς 18

αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν⁷ ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ⁸ ἔχουσα

ἐκ πνεύματος ἁγίου. Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτήν 19

παραδειγματίσαι,⁹ ἐβουλήθη λάθρα¹⁰ ἀπολῦσαι αὐτήν. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ 20

¹ Ματθάν, ὁ, Matthan. ² δεκατέσσαρες, fourteen, 14. ³ μετοικεσία, ας, ἡ, change of abode, deportation. ⁴ Βαβυλῶν, Babylon. ⁵ γέννησις, εως, ἡ, nativity, birth. ⁶ μνηστεύω, ask in marriage. ⁷ πρὶν, before, formerly. ⁸ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ⁹ παραδειγματίζω, expose, make an example of. ¹⁰ λάθρα, secretly.

ἐνθυμηθέντος,¹ ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ² ἐφάνη αὐτῷ, λέγων, Ἰωσήφ,
υἱὸς Δαβὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ· τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ
γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου. Τέξεται³ δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα 21
αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. 22
Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ
προφήτου, λέγοντος, Ἰδοὺ, ἡ παρθένος⁴ ἐν γαστρὶ⁵ ἔξει καὶ τέξεται³ υἱόν, καὶ 23
καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ,⁶ ὃ ἐστιν μεθερμηνευόμενον,⁷ Μεθ'
ἡμῶν ὁ θεός. Διεγερθεὶς⁸ δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου,⁹ ἐποίησεν ὡς προσέταξεν¹⁰ 24
αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου· καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν 25
αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν³ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον·¹¹ καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα
αὐτοῦ Ἰησοῦν.

¹ ἐνθυμέομαι, ponder, consider. ² ὄναρ, τό, dream. ³ τίκτω, give birth to, bear. ⁴ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ⁵ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ⁶ Ἐμμανουήλ, ὁ, Emmanuel. ⁷ μεθερμηνεύω, translate, interpret. ⁸ διεγείρω, arouse completely, stir up. ⁹ ὕπνος, ου, ὁ, sleep. ¹⁰ προστάσσω, command, order. ¹¹ πρωτότοκος, first-born.

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ¹ τῆς Ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ 2
βασιλέως, ἰδοὺ, μάγοι² ἀπὸ ἀνατολῶν³ παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα, λέγοντες, 2
Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς⁴ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα⁵
ἐν τῇ ἀνατολῇ,³ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. Ἀκούσας δὲ Ἡρώδης ὁ 3
βασιλεὺς ἐταράχθη,⁶ καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ: καὶ συναγαγὼν πάντας 4
τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο⁷ παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ
χριστὸς γεννᾶται. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ἐν Βηθλεὲμ¹ τῆς Ἰουδαίας: οὕτως⁸ γὰρ 5
γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου, Καὶ σὺ Βηθλεέμ,¹ γῆ Ἰούδα,⁹ οὐδαμῶς¹⁰ ἐλαχίστη 6
εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν¹² Ἰούδα: ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος,¹³ ὅστις
ποιμανεῖ¹⁴ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. Τότε Ἡρώδης, λάθρα¹⁵ καλέσας τοὺς 7
μάγους,² ἠκρίβωσεν¹⁶ παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος.⁵ Καὶ 8
πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλεὲμ¹ εἶπεν, Πορευθέντες ἀκριβῶς¹⁷ ἐξετάσατε¹⁸ περὶ

¹ Βηθλεὲμ, ἢ, Bethlehem. ² μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ³ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ⁴ τίκτω, give birth to, bear. ⁵ ἀστήρ, ος, ὁ, star. ⁶ ταράσσω, trouble, agitate. ⁷ πυνθάνομαι, inquire, ask. ⁸ οὕτως, thus, so. ⁹ Ἰούδα, ὁ, Judah, Judas. ¹⁰ οὐδαμῶς, by no means. ¹¹ ἐλάχιστος, least, smallest. ¹² ἡγεμὼν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹³ ἡγέομαι, lead, be chief. ¹⁴ ποιμαίνω, shepherd, rule. ¹⁵ λάθρα, secretly. ¹⁶ ἀκριβῶς, ascertain precisely. ¹⁷ ἀκριβῶς, carefully, accurately. ¹⁸ ἐξετάζω, scrutinize, examine.

τοῦ παιδίου: ἐπὰν¹ δὲ εὗρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως καὶ γὼ ἐλθὼν προσκυνήσω
 αὐτῷ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν: καὶ ἰδοῦ, ὁ ἀστήρ,² ὃν 9
 εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ,³ προῆγεν⁴ αὐτούς, ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω⁵ οὗ⁶ ἦν τὸ
 παιδίον. Ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα,² ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα.⁷ Καὶ 10
 ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ
 πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς⁸ αὐτῶν
 προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα,⁹ χρυσὸν¹⁰ καὶ λίβανον¹¹ καὶ σμύρναν.¹² Καὶ 12
 χρηματισθέντες¹³ κατ' ὄναρ¹⁴ μὴ ἀνακάμψαι¹⁵ πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ
 ἀνεχώρησαν¹⁶ εἰς τὴν χώραν¹⁷ αὐτῶν.

Ἀναχωρησάντων¹⁶ δὲ αὐτῶν, ἰδοῦ, ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ¹⁴ τῷ 13
 Ἰωσήφ, λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ
 φεῦγε¹⁸ εἰς Αἴγυπτον,¹⁹ καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοί: μέλλει γὰρ Ἡρώδης

¹ ἐπὰν, when, as soon as. ² ἀστήρ, ος, ὁ, star. ³ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ⁴ προάγω, lead forth, go before. ⁵ ἐπάνω, above, over (gen). ⁶ οὗ, where, when. ⁷ σφόδρα, exceedingly, greatly. ⁸ θησαυρός, οὗ, ὁ, storehouse, treasure. ⁹ δῶρον, ου, τό, gift, present. ¹⁰ χρυσός, οὗ, ὁ, gold, anything made of gold. ¹¹ λίβανος, ου, ὁ, (the) Lebanon, incense. ¹² σμύρνα, ης, ἡ, myrrh (a costly perfume), Smyrna. ¹³ χρηματίζω, instruct, reveal. ¹⁴ ὄναρ, τό, dream. ¹⁵ ἀνακάμπτω, turn back, return. ¹⁶ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹⁷ χώρα, ας, ἡ, land, region. ¹⁸ φεύγω, flee, escape. ¹⁹ Αἴγυπτος, ου, ἡ, Egypt.

ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ 14
 τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτός, καὶ ἀνεχώρησεν¹ εἰς Αἴγυπτον,² καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς 15
 τελευτῆς³ Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου,
 λέγοντος, Ἐξ Αἰγύπτου² ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. Τότε Ἡρώδης, ἰδὼν ὅτι 16
 ἐνεπαίχθη⁴ ὑπὸ τῶν μάγων,⁵ ἐθυμώθη⁶ λίαν,⁷ καὶ ἀποστείλας ἀνεΐλεν⁸ πάντας
 τοὺς παῖδας⁹ τοὺς ἐν Βηθλεὲμ¹⁰ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ὁρίοις¹¹ αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς¹²
 καὶ κατωτέρω,¹³ κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσεν¹⁴ παρὰ τῶν μάγων.⁵ Τότε 17
 ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἱερεμίου¹⁵ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ¹⁶ 18
 ἠκούσθη, θρήνος¹⁷ καὶ κλαυθμὸς¹⁸ καὶ ὄδυρμος¹⁹ πολὺς, Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ
 τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσὶν. Τελευτήσαντος²⁰ δὲ 19
 τοῦ Ἡρώδου, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ²¹ φαίνεται τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ,
 λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς 20

¹ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ² Αἴγυπτος, ου, ἡ, Egypt. ³ τελευτή, ἡς, ἡ, end, death. ⁴ ἐμπαίζω, mock. ⁵ μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ⁶ θυμώω, provoke to anger. ⁷ λίαν, greatly, very. ⁸ ἀναιρέω, take up, kill. ⁹ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹⁰ Βηθλεὲμ, ἡ, Bethlehem. ¹¹ ὅριον, ου, τό, boundary, region. ¹² διετής, two years old. ¹³ κάτω, down, below. ¹⁴ ἀκριβόω, ascertain precisely. ¹⁵ Ἱερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ¹⁶ Ῥαμᾶ, ἡ, Rama. ¹⁷ θρήνος, ου, ὁ, wailing, lamentation. ¹⁸ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ¹⁹ ὄδυρμος, οὔ, ὁ, lamentation, mourning. ²⁰ τελευτάω, die, end. ²¹ ὄναρ, τό, dream.

γῆν Ἰσραήλ: τεθνήκασιν¹ γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. Ὁ δὲ 21
 ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν
 Ἰσραήλ. Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος² βασιλεύει³ ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ⁴ Ἡρώδου 22
 τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν: χρηματισθεὶς⁵ δὲ κατ' ὄναρ,⁶
 ἀνεχώρησεν⁷ εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς πόλιν 23
 λεγομένην Ναζαρέτ:⁸ ὅπως πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι
 Ναζωραῖος⁹ κληθήσεται.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,¹⁰ κηρύσσων ἐν τῇ 3
 ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, καὶ λέγων, Μετανοεῖτε: ἡγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν 2
 οὐρανῶν. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ρηθεὶς ὑπὸ Ἡσαΐου¹¹ τοῦ προφήτου, λέγοντος, 3
 Φωνὴ βοῶντος¹² ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου: εὐθείας¹³ ποιεῖτε
 τὰς τρίβους¹⁴ αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα¹⁵ αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν¹⁶ 4

¹ θνήσκω, die, am dying. ² Ἀρχέλαος, ου, ὁ, Archelaus. ³ βασιλεύω, reign, rule. ⁴ ἀντὶ, instead of, in place of. ⁵ χρηματίζω, instruct, reveal. ⁶ ὄναρ, τό, dream. ⁷ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁸ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ⁹ Ναζωραῖος, ου, ὁ, Nazarene, inhabitant of Nazareth. ¹⁰ βαπτιστής, οὔ, ὁ, baptist, baptizer. ¹¹ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹² βοάω, cry aloud, shout. ¹³ εὐθύς, immediately, at once. ¹⁴ τρίβος, ου, ἡ, beaten track, path. ¹⁵ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹⁶ θρίξ, τριχός, ἡ, hair.

καμήλου,¹ καὶ ζώνην² δερματίνην³ περὶ τὴν ὀσφύν⁴ αὐτοῦ· ἡ δὲ τροφή⁵ αὐτοῦ
 ἦν ἀκρίδες⁶ καὶ μέλι⁷ ἄγριον.⁸ Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ 5
 πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος⁹ τοῦ Ἰορδάνου·¹⁰ καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ 6
 Ἰορδάνῃ¹⁰ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι¹¹ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἰδὼν δὲ πολλοὺς 7
 τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων¹² ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα¹³ αὐτοῦ, εἶπεν
 αὐτοῖς, Γεννήματα¹⁴ ἐχιδνῶν,¹⁵ τίς ὑπέδειξεν¹⁶ ὑμῖν φυγεῖν¹⁷ ἀπὸ τῆς μελλούσης
 ὀργῆς; Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας·¹⁸ καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν 8
 ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν
 λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ. Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη¹⁹ πρὸς τὴν ῥίζαν 10
 τῶν δένδρων²¹ κεῖται·²² πᾶν οὖν δένδρον²¹ μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται
 καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν·¹⁸ ὁ δὲ 11
 ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός²⁴ μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς τὰ

¹ κάμηλος, ου, ὁ, camel. ² ζώνη, ης, ἡ, belt, girdle. ³ δερμάτινος, leather, made of skin. ⁴ ὀσφύς, ὕος, ἡ, waist, hip. ⁵ τροφή, ῆς, ἡ, food, nourishment. ⁶ ἀκρίς, ἰδος, ἡ, locust. ⁷ μέλι, ιτος, τό, honey. ⁸ ἄγριος, wild, savage. ⁹ περίχωρος, ου, ἡ, neighboring. ¹⁰ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹¹ ἐξομολογέω, confess, profess. ¹² Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹³ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ¹⁴ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ¹⁵ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ¹⁶ ὑποδείκνυμι, show, indicate. ¹⁷ φεύγω, flee, escape. ¹⁸ μετάνοια, ας, ἡ, repentance, change of mind. ¹⁹ ἀξίνη, ης, ἡ, axe. ²⁰ ῥίζα, ης, ἡ, root, that which grows from the root. ²¹ δένδρον, ου, τό, tree. ²² κεῖμαι, lie, be laid. ²³ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ²⁴ ἰσχυρός, strong, mighty.

ὑποδήματα¹ βαστάσαι·² αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Οὗ τὸ πτύον³ 12
 ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ⁴ τὴν ἄλωνα⁵ αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον⁶
 αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην,⁷ τὸ δὲ ἄχυρον⁸ κατακαύσει⁹ πυρὶ ἀσβέστῳ.¹⁰

Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην¹¹ πρὸς τὸν 13
 Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν¹² αὐτόν, λέγων, 14
 Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 15
 Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἄφες ἄρτι· οὕτως γὰρ πρέπει¹³ ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι
 πᾶσαν δικαιοσύνην. Τότε ἀφίησιν αὐτόν. Καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη 16
 εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ, ἀνέωχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν τὸ
 πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ¹⁴ περιστερὰν¹⁵ καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καὶ 17
 ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ
 εὐδόκησα.¹⁶

¹ ὑπόδημα, τος, τό, sandal, shoe. ² βαστάζω, bear, carry. ³ πτύον, ου, τό, winnowing fork. ⁴ διακαθαρίζω, clean out, cleanse thoroughly. ⁵ ἄλων, ος, ἡ, threshing floor. ⁶ σῖτος, ου, ὁ, wheat, grain. ⁷ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ⁸ ἄχυρον, ου, τό, chaff. ⁹ κατακαίω, burn up, consume entirely. ¹⁰ ἄσβεστος, unquenchable, inextinguishable. ¹¹ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹² διακωλύω, prevent, obstinately prevent. ¹³ πρέπω, be clearly seen, be fitting. ¹⁴ ὡσεὶ, like, about. ¹⁵ περιστέρα, ἄς, ἡ, dove. ¹⁶ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with.

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη¹ εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ 4
 διαβόλου. Καὶ νηστεύσας² ἡμέρας τεσσαράκοντα³ καὶ νύκτας τεσσαράκοντα,³ 2
 ὕστερον⁴ ἐπείνασεν.⁵ Καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων εἶπεν, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, 3
 εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Γέγραπται, Οὐκ 4
 ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ
 στόματος θεοῦ. Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ 5
 ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον⁶ τοῦ ἱεροῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, 6
 βάλε σεαυτὸν κάτω:⁷ γέγραπται γὰρ ὅτι Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται⁸ περὶ
 σοῦ: καί, Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν σε, μήποτε⁹ προσκόψῃς¹⁰ πρὸς λίθον τὸν πόδα
 σοῦ. Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται, Οὐκ ἐκπειράσεις¹¹ κύριον τὸν 7
 θεόν σου. Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν¹² λίαν,¹³ καὶ 8
 δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, καὶ 9
 λέγει αὐτῷ, Ταῦτα πάντα σοι δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. Τότε λέγει 10

¹ ἀνάγω, lead up, restore. ² νηστεύω, fast. ³ τεσσαράκοντα, forty, 40. ⁴ ὕστερον, lastly, afterward. ⁵ πεινάω, hunger, am hungry. ⁶ πτερύγιον, ου, τό, highest point, pinnacle. ⁷ κάτω, down, below. ⁸ ἐντέλλομαι, command, give orders. ⁹ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁰ προσκόπτω, strike against, stumble. ¹¹ ἐκπειράζω, test thoroughly, tempt. ¹² ὑψηλός, high, lofty. ¹³ λίαν, greatly, very.

αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.¹ Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος· 11 καὶ ἰδού, ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν² εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ 12 καταλιπὼν³ τὴν Ναζαρέτ,⁴ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καπερναοὺμ⁵ τὴν παραθαλασσίαν,⁶ ἐν ὁρίοις⁷ Ζαβουλὼν⁸ καὶ Νεφθαλείμ·⁹ ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν 14 διὰ Ἡσαΐου¹⁰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Γῆ Ζαβουλὼν⁸ καὶ γῆ Νεφθαλείμ,⁹ 15 ὁδὸν θαλάσσης, πέραν¹¹ τοῦ Ἰορδάνου,¹² Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ 16 καθημένος ἐν σκότει εἶδεν φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρα¹³ καὶ σκιᾷ¹⁴ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν¹⁵ αὐτοῖς.

¹ λατρεύω, serve, worship. ² ἀναχωρέω, depart, withdraw. ³ καταλείπω, leave, leave behind. ⁴ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ⁵ Καπερναοὺμ, ἡ, Capernaum. ⁶ παραθαλάσσιος, by the sea. ⁷ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ⁸ Ζαβουλὼν, ὁ, Zebulun, Zebulon. ⁹ Νεφθαλείμ, ὁ, Naphtali. ¹⁰ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹¹ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹² Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹³ χώρα, ας, ἡ, land, region. ¹⁴ σκιά, ᾶς, ἡ, shadow, thick darkness. ¹⁵ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε· ἤγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. 17

Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα 18
τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν¹ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας
ἁμφίβληστρον² εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἄλιεῖς.³ Καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε⁴ 19
ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἄλιεῖς⁵ ἀνθρώπων. Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ 20
δίκτυα⁵ ἠκολούθησαν αὐτῷ. Καὶ προβάς⁶ ἐκεῖθεν,⁷ εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, 21
Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου⁸ καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ
μετὰ Ζεβεδαίου⁸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας⁹ τὰ δίκτυα⁵ αὐτῶν· καὶ
ἐκάλεσεν αὐτούς. Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν 22
ἠκολούθησαν αὐτῷ.

¹ Ἀνδρέας, ου, ὁ, Andrew. ² ἁμφίβληστρον, ου, τό, fishing net, net used for capturing. ³ ἄλιεύς, ὁ, fisherman. ⁴ δεῦτε, come!. ⁵ δίκτυον, ου, τό, net, fishing net. ⁶ προβαίνω, go forward, advance. ⁷ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁸ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ⁹ καταρτίζω, mend, fit.

Καὶ περιῆγεν¹ ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς 23
 αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν
 νόσον² καὶ πᾶσαν μαλακίαν³ ἐν τῷ λαῷ. Καὶ ἀπήλθεν ἡ ἀκοή⁴ αὐτοῦ εἰς ὅλην 24
 τὴν Συρίαν⁵· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς⁶ ἔχοντας, ποικίλαις⁷
 νόσοις² καὶ βασάνοις⁸ συνεχομένους,⁹ καὶ δαιμονιζομένους,¹⁰ καὶ
 σεληνιαζομένους,¹¹ καὶ παραλυτικούς¹²· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. Καὶ 25
 ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως¹³ καὶ
 Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν¹⁴ τοῦ Ἰορδάνου.¹⁵

Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ 5
 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτούς, λέγων, 2

¹ περιάγω, lead around, go about. ² νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ³ μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ⁴ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁵ Συρία, ας, ἡ, Syria. ⁶ κακῶς, badly, evilly. ⁷ ποικίλος, varied, manifold. ⁸ βάσανος, ου, ἡ, torture, torment. ⁹ συνέχω, hold fast, oppress. ¹⁰ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹¹ σεληνιαζομαι, be an epileptic, am a lunatic. ¹² παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ¹³ Δεκάπολις, εως, ἡ, Decapolis. ¹⁴ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁵ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan.

Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι: ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. 3

Μακάριοι οἱ πενθοῦντες:¹ ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. 4

Μακάριοι οἱ πραεῖς:² ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν³ τὴν γῆν. 5

Μακάριοι οἱ πεινῶντες⁴ καὶ διψῶντες⁵ τὴν δικαιοσύνην: ὅτι αὐτοὶ 6
χορτασθήσονται.⁶

Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες:⁷ ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.⁸ 7

Μακάριοι οἱ καθαροὶ⁹ τῇ καρδίᾳ: ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. 8

¹ πενθέω, mourn, lament. ² πραῦς, gentle, mild. ³ κληρονομέω, inherit, obtain. ⁴ πεινάω, hunger, am hungry. ⁵ διψάω, thirst, thirst for. ⁶ χορτάζω, eat until full, be filled. ⁷ ἐλεήμων, merciful, sympathetic. ⁸ ἐλέεω, have mercy, pity. ⁹ καθαρός, clean, pure.

Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί: ¹ ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται. 9

Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν ² δικαιοσύνης: ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν 10
οὐρανῶν.

Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ³ ὑμᾶς καὶ διώξωσιν, καὶ εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν 11
ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ⁴ ἕνεκεν ² ἑμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ⁵ ὅτι ὁ 12
μισθὸς ⁶ ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς: οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς
πρὸ ὑμῶν.

Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας ⁷ τῆς γῆς: ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ⁷ μωρανθῇ, ⁸ ἐν τίνι ἀλισθήσεται; ⁹ Εἰς 13
οὐδὲν ἰσχύει ¹⁰ ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ¹¹ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. 14
Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου: οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ¹² ἐπάνω ¹³ ὄρους
κειμένη: ¹⁴ οὐδὲ καίουσιν ¹⁵ λύχνον ¹⁶ καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ¹⁷ ἀλλ' 15

¹ εἰρηνοποιός, ου, ὁ, making peace, pacific. ² ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ³ ὀνειδίζω, reproach, revile. ⁴ ψεύδομαι, lie. ⁵ ἀγαλλιᾶω, rejoice, am full of joy. ⁶ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ⁷ ἅλας, ατος, τό, salt. ⁸ μωραίνω, make foolish, make tasteless. ⁹ ἀλίζω, salt, sprinkle with salt. ¹⁰ ἰσχύω, be strong, able. ¹¹ καταπατέω, trample under foot. ¹² κρύπτω, conceal, hide. ¹³ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁴ κείμαι, lie, be laid. ¹⁵ καίω, burn, ignite. ¹⁶ λύχνος, ου, ὁ, lamp, lantern. ¹⁷ μόδιος, ου, ὁ, dry measure.

ἐπὶ τὴν λυχνίαν,¹ καὶ λάμπει² παῖσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτως³ λαμπάτω² τὸ φῶς 16

ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ
δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσητε⁴ ὅτι ἦλθον καταλῦσαι⁵ τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον 17

καταλῦσαι⁵ ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ⁶ ὁ οὐρανὸς 18

καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα⁷ ἐν ἡ μία κεραία⁸ οὐ μὴ παρέλθῃ⁶ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα

γένηται. Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων,⁹ καὶ 19

διδάξῃ οὕτως³ τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος⁹ κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν

οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ

τῶν οὐρανῶν. Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν 20

πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν

τῶν οὐρανῶν.

¹ λυχνία, ας, ἡ, lampstand. ² λάμπω, shine. ³ οὕτως, thus, so. ⁴ νομίζω, suppose, think. ⁵ καταλύω, destroy, lodge. ⁶ παρέρχομαι, pass by, go by. ⁷ ἰῶτα, τό, iota (the tenth Hebrew letter, yodh). ⁸ κεραία, ας, ἡ, projection, hook. ⁹ ἐλάχιστος, least, smallest.

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,¹ Οὐ φονεύσεις·² ὃς δ' ἂν φονεύσῃ,² ἔνοχος³ 21
 ἔσται τῇ κρίσει· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος⁴ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ⁵ 22
 ἔνοχος³ ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ῥακά,⁶ ἔνοχος³ ἔσται
 τῷ συνεδρίῳ·⁷ ὃς δ' ἂν εἴπῃ, Μωρέ,⁸ ἔνοχος³ ἔσται εἰς τὴν γέενναν⁹ τοῦ πυρός. 23
 Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν¹⁰ σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον,¹¹ καὶ ἐκεῖ μνησθῇς¹²
 ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν¹⁰ σου ἔμπροσθεν τοῦ 24
 θυσιαστηρίου,¹¹ καὶ ὑπάγε, πρῶτον διαλλάγηθι¹³ τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε
 ἔλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν¹⁰ σου. Ἴσθι εὐνοῶν¹⁴ τῷ ἀντιδίκῳ¹⁵ σου ταχύ,¹⁶ ἕως 25
 ὅτου¹⁷ εἴ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ, μήποτε¹⁸ σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος¹⁵ τῷ κριτῇ,¹⁹ καὶ
 ὁ κριτής¹⁹ σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ,²⁰ καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ. Ἀμὴν λέγω σοι, 26
 οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν,²¹ ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.²²

¹ ἀρχαῖος, old, ancient. ² φονεύω, kill, murder. ³ ἔνοχος, involved in, liable. ⁴ ὀργίζω, irritate, provoke. ⁵ εἰκῇ, without cause or reason, vainly. ⁶ ῥακά, empty-headed fool, empty. ⁷ συνέδριον, ου, τό, council, Sanhedrin. ⁸ μωρός, foolish, stupid. ⁹ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ¹⁰ δῶρον, ου, τό, gift, present. ¹¹ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ¹² μιμνήσκομαι, remember, recall. ¹³ διαλλάσσομαι, become reconciled to. ¹⁴ εὐνοέω, think kindly of, make friends. ¹⁵ ἀντίδικος, ου, ὁ, opponent, adversary. ¹⁶ ταχύ, quickly, speedily. ¹⁷ ὅτου, until. ¹⁸ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁹ κριτής, ου, ὁ, judge. ²⁰ ὑπηρέτης, ου, ὁ, servant, assistant. ²¹ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ²² κοδράντης, ου, ὁ, quadrans (penny).

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Οὐ μοιχεύσεις:¹ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων 27

γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι² αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν¹ αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε³ αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ: 29

συμφέρει⁴ γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου

βληθῇ εἰς γέενναν.⁵ Καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει⁶ σε, ἔκκοψον⁷ αὐτὴν καὶ 30

βάλε ἀπὸ σοῦ: συμφέρει⁴ γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον

τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.⁵ Ἐρρέθη δὲ ὅτι Ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα 31

αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον:⁸ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν 32

γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς⁹ λόγου πορνείας,¹⁰ ποιεῖ αὐτὴν μοιχεῖσθαι:¹¹ καὶ ὃς ἐὰν

ἀπολελυμένην γαμήσῃ¹² μοιχεύεται.¹¹

¹ μοιχεύω, commit adultery. ² ἐπιθυμέω, desire, long for. ³ ἐξαιρέω, take out, deliver. ⁴ συμφέρω, bring together, it is profitable. ⁵ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ⁶ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁷ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ⁸ ἀποστάσιον, ου, τό, certificate of divorce, repudiation. ⁹ παρεκτός, except for, apart from. ¹⁰ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ¹¹ μοιχεύομαι, commit adultery with, commit adultery. ¹² γαμέω, marry.

Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,¹ Οὐκ ἐπιορκήσεις,² ἀποδώσεις δὲ τῷ 33
κυρίῳ τοὺς ὅρκους³ σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι⁴ ὅλως·⁵ μήτε ἐν τῷ 34
οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶν τοῦ θεοῦ· μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν⁶ ἐστὶν τῶν 35
ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου βασιλέως· 36
μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης,⁴ ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα⁷ λευκὴν⁸ ἢ μέλαιναν
ποιῆσαι. Ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναὶ ναί, οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν¹⁰ τούτων ἐκ τοῦ 37
πονηροῦ ἐστίν.

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ¹¹ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα¹² ἀντὶ¹¹ ὀδόντος·¹² 38
ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι¹³ τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει¹⁴ ἐπὶ τὴν 39
δεξιὰν σιαγόνα,¹⁵ στρέψον¹⁶ αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι 40
καὶ τὸν χιτῶνά¹⁷ σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅστις σε ἀγαρεύσει 41
μίλιον¹⁹ ἔν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ 42

¹ ἀρχαῖος, old, ancient. ² ἐπιορκέω, swear falsely, make a false vow. ³ ὅρκος, ου, ὁ, oath. ⁴ ὁμνῶ, swear, take an oath. ⁵ ὅλως, altogether, completely. ⁶ ὑποπόδιον, ου, τό, footstool. ⁷ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ⁸ λευκός, white, bright. ⁹ μέλας, black, ink. ¹⁰ περισσός, excessive, abundant. ¹¹ ἀντί, instead of, in place of. ¹² ὀδούς, ὁ, tooth. ¹³ ἀνθίστημι, resist, oppose. ¹⁴ ῥαπίζω, slap, strike. ¹⁵ σιαγών, ὄνος, ἡ, cheek, jawbone. ¹⁶ στρέφω, turn, am converted. ¹⁷ χιτῶν, ὄνος, ὁ, tunic, garment. ¹⁸ ἀγαρεύω, compel, press into service. ¹⁹ μίλιον, ου, τό, mile, Roman mile.

σοῦ δανείσασθαι¹ μὴ ἀποστραφῆς.²

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον³ σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν 43

σου: ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς 44

καταραωμένους⁴ ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ

τῶν ἐπηρεάζοντων⁵ ὑμᾶς, καὶ διωκόντων ὑμᾶς: ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς 45

ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει⁶ ἐπὶ πονηροὺς καὶ

ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει⁷ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.⁸ Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς 46

ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν⁹ ἔχετε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι¹⁰ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; 47

Καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν¹¹ ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ

τελῶναι¹⁰ οὕτως¹² ποιοῦσιν; Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι,¹³ ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ 48

ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός¹³ ἐστιν.

¹ δανείζω, lend, borrow. ² ἀποστρέφω, turn away, turn back. ³ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ⁴ καταράομαι, curse. ⁵ ἐπηρεάζω, mistreat, revile. ⁶ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ⁷ βρέχω, send rain, rain. ⁸ ἄδικος, unjust, unrighteous. ⁹ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ¹⁰ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ¹¹ περισσός, excessive, abundant. ¹² οὕτως, thus, so. ¹³ τέλειος, complete, perfect.

Προσέχετε¹ τὴν ἐλεημοσύνην² ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς **6**
 τὸ θεαθῆναι³ αὐτοῖς· εἰ δὲ μὴγε,⁴ μισθὸν⁵ οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς.

Ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην,² μὴ σαλπίσῃς⁶ ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ **2**
 ὑποκριταὶ⁷ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις,⁸ ὅπως δοξασθῶσιν
 ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν⁹ τὸν μισθὸν⁵ αὐτῶν. Σοῦ δὲ **3**
 ποιούντος ἐλεημοσύνην,² μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά¹⁰ σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, ὅπως **4**
 ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη² ἐν τῷ κρυπτῷ¹¹ καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ
 αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.¹²

¹ προσέχω, take head of, attend to. ² ἐλεημοσύνη, ης, ἡ, alms, alms-giving. ³ θεάομαι, look at, behold. ⁴ μὴγε, otherwise (used in the phrase εἰ δὲ μὴγε). ⁵ μισθός, οὗ, ὁ, wages, reward. ⁶ σαλπίζω, sound a trumpet. ⁷ ὑποκριτής, οὗ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁸ ῥύμη, ης, ἡ, narrow street, lane. ⁹ ἀπέχω, received, obtain. ¹⁰ ἀριστερός, left, on the left. ¹¹ κρυπτός, hidden, secret. ¹² φανερός, manifest, apparent.

Καὶ ὅταν προσεύχη, οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί,¹ ὅτι φιλοῦσιν² ἐν ταῖς 5
συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις³ τῶν πλατειῶν⁴ ἐστῶτες προσεύχασθαι, ὅπως
ἂν φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσιν⁵ τὸν μισθὸν⁶ αὐτῶν.
Σὺ δέ, ὅταν προσεύχη, εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν⁷ σου, καὶ κλείσας⁸ τὴν θύραν 6
σου, πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ·⁹ καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν
τῷ κρυπτῷ⁹ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.¹⁰ Προσευχόμενοι δὲ μὴ 7
βαττολογήσητε,¹¹ ὥσπερ οἱ ἐθνικοί·¹² δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ¹³ αὐτῶν
εἰσακουσθήσονται.¹⁴ Μὴ οὖν ὁμοιωθῇτε¹⁵ αὐτοῖς· οἶδεν γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὧν 8
χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· 9
Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω¹⁶ τὸ ὄνομά σου. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία 10
σου. Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἄρτον ἡμῶν 11
τὸν ἐπιούσιον¹⁷ δὸς ἡμῖν σήμερον. Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα¹⁸ ἡμῶν, ὡς 12

¹ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ² φιλέω, love, kiss. ³ γωνία, ας, ἡ, angle, corner. ⁴ πλατεία, ας, ἡ, street. ⁵ ἀπέχω, received, obtain. ⁶ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ⁷ ταμιεῖον, ου, τό, inner room, storeroom. ⁸ κλείω, shut, shut up. ⁹ κρυπτός, hidden, secret. ¹⁰ φανερός, manifest, apparent. ¹¹ βαττολογέω, chatter, utter empty words. ¹² ἐθνικός, Gentile, pagan. ¹³ πολυλογία, ας, ἡ, much speaking, wordiness. ¹⁴ εἰσακούω, listen, hear. ¹⁵ ὁμοίω, make like, liken. ¹⁶ ἁγιάζω, make holy, consecrate. ¹⁷ ἐπιούσιος, for today, daily. ¹⁸ ὀφειλήματα, τος, τό, debt, that which is owed.

καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις¹ ἡμῶν. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς² ἡμᾶς εἰς 13
 πειρασμόν,³ ἀλλὰ ῥῦσαι⁴ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ
 ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ 14
 παραπτώματα⁵ αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος·⁶ ἐὰν δὲ μὴ 15
 ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα⁵ αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ
 παραπτώματα⁵ ὑμῶν.

Ὅταν δὲ νηστεύητε,⁷ μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ⁸ σκυθρωποί·⁹ ἀφανίζουσιν¹⁰ 16
 γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες·⁷ ἀμήν
 λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσιν¹¹ τὸν μισθὸν¹² αὐτῶν. Σὺ δὲ νηστεύων⁷ ἁλειψαί¹³ σου 17
 τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι,¹⁴ ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις 18
 νηστεύων,⁷ ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ·¹⁵ καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων
 ἐν τῷ κρυπτῷ¹⁵ ἀποδώσει σοι.

¹ ὀφειλέτης, ου, ὁ, debtor, sinner. ² εἰσφέρω, carry inward, bring in. ³ πειρασμός, οὐ, ὁ, temptation, trial. ⁴ ῥύομαι, rescue, save. ⁵ παράπτωμα, τος, τό, trespass, falling away. ⁶ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ⁷ νηστεύω, fast. ⁸ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁹ σκυθρωπός, sad, gloomy. ¹⁰ ἀφανίζω, destroy, cause to disappear. ¹¹ ἀπέχω, received, obtain. ¹² μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ¹³ ἀλείφω, anoint. ¹⁴ νίπτω, wash. ¹⁵ κρυπτός, hidden, secret.

Μὴ θησαυρίζετε¹ ὑμῖν θησαυροὺς² ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς³ καὶ βρώσις⁴ ἀφανίζει,⁵ 19
καὶ ὅπου κλέπται⁶ διορύσσουσιν⁷ καὶ κλέπτουσιν·⁸ θησαυρίζετε¹ δὲ ὑμῖν 20
θησαυροὺς² ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σῆς³ οὔτε βρώσις⁴ ἀφανίζει,⁵ καὶ ὅπου
κλέπται⁶ οὐ διορύσσουσιν⁷ οὐδὲ κλέπτουσιν.⁸ Ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς² 21
ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν. Ὁ λύχνος⁹ τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· 22
ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς¹⁰ ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν¹¹ ἔσται· ἐὰν δὲ 23
ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν¹² ἔσται. Εἰ οὖν τὸ φῶς
τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον;¹³ Οὐδεὶς δύναται δυσὶν κυρίοις 24
δουλεύειν·¹⁴ ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται,¹⁵
καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.¹⁶ Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν¹⁴ καὶ μαμωνᾷ.¹⁷ Διὰ 25
τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε¹⁸ τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνητε· μηδὲ
τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσθητε.¹⁹ Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστιν τῆς τροφῆς,²⁰ καὶ

¹ θησαυρίζω, lay up, store up. ² θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ³ σῆς, σητός, ὁ, moth. ⁴ βρώσις, εἰς, ἡ, eating, food. ⁵ ἀφανίζω, destroy, cause to disappear. ⁶ κλέπτης, οὐ, ὁ, thief. ⁷ διορύσσω, break through, break in. ⁸ κλέπτω, steal. ⁹ λύχνος, οὐ, ὁ, lamp, lantern. ¹⁰ ἀπλοῦς, simple, single. ¹¹ φωτεινός, bright, full of light. ¹² σκοτεινός, dark, full of darkness. ¹³ πόσος, how many? how great? ¹⁴ δουλεύω, serve, am a slave. ¹⁵ ἀντέχομαι, hold, hold fast. ¹⁶ καταφρονέω, think little of, despise. ¹⁷ μαμωνᾶς, ᾧ, ὁ, riches, mammon. ¹⁸ μεριμνάω, be anxious, distracted. ¹⁹ ἐνδύω, put on, clothe. ²⁰ τροφή, ἥς, ἡ, food, nourishment.

τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;¹ Ἐμβλέψατε² εἰς τὰ πετεινὰ³ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ 26
 σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν,⁴ οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας,⁵ καὶ ὁ πατὴρ
 ὑμῶν ὁ οὐράνιος⁶ τρέφει⁷ αὐτά: οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε⁸ αὐτῶν; Τίς δὲ ἐξ 27
 ὑμῶν μεριμνῶν⁹ δύναται προσθεῖναι¹⁰ ἐπὶ τὴν ἡλικίαν¹¹ αὐτοῦ πῆχυν¹² ἕνα; Καὶ 28
 περὶ ἐνδύματος¹ τί μεριμνᾶτε;⁹ Καταμάθετε¹³ τὰ κρίνα¹⁴ τοῦ ἀγροῦ, πῶς
 αὐξάνει:¹⁵ οὐ κοπιᾷ,¹⁶ οὐδὲ νήθει:¹⁷ λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομῶν¹⁸ ἐν πάσῃ τῇ 29
 δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο¹⁹ ὡς ἐν τούτων. Εἰ δὲ τὸν χόρτον²⁰ τοῦ ἀγροῦ, σήμερον 30
 ὄντα, καὶ αὔριον²¹ εἰς κλίβανον²² βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν,²³ οὐ
 πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;²⁴ Μὴ οὖν μεριμνήσητε,⁹ λέγοντες, Τί 31
 φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα;¹⁹ Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη 32
 ἐπιζητεῖ:²⁵ οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος⁶ ὅτι χρῆζετε²⁶ τούτων ἀπάντων. 33
 Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ

¹ ἐνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ² ἐμβλέπω, look at, look into. ³ πετεινόν, ου, τό, bird. ⁴ θερίζω, reap, gather. ⁵ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ⁶ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ⁷ τρέφω, make to grow, nourish. ⁸ διαφέρω, differ, carry through. ⁹ μεριμνάω, be anxious, distracted. ¹⁰ προστίθωμι, add, add to. ¹¹ ἡλικία, ας, ἡ, maturity, age. ¹² πῆχυς, εως, ὁ, cubit. ¹³ καταμανθάνω, observe (well), learn. ¹⁴ κρίνον, ου, τό, lily. ¹⁵ αὐξάνω, cause to grow, increase. ¹⁶ κοπιᾶω, toil, labor. ¹⁷ νήθω, spin. ¹⁸ Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon. ¹⁹ περιβάλλω, put around, clothe. ²⁰ χόρτος, ου, ὁ, grass, hay. ²¹ αὔριον, tomorrow. ²² κλίβανος, ου, ὁ, oven, furnace. ²³ ἀμφιέννυμι, clothe, dress. ²⁴ ὀλιγόπιστος, of little faith. ²⁵ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ²⁶ χρῆζω, need, have need of.

ταῦτα πάντα προστεθήσεται¹ ὑμῖν. Μὴ οὖν μεριμνήσητε² εἰς τὴν αὔριον·³ ἡ³⁴
γὰρ αὔριον³ μεριμνήσει² τὰ ἑαυτῆς. Ἀρκετὸν⁴ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία⁵ αὐτῆς.

Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἐν ᾧ γὰρ κρίματι⁶ κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ⁷
μέτρῳ⁷ μετρεῖτε,⁸ μετρηθήσεται⁸ ὑμῖν. Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος⁹ τὸ ἐν τῷ³
ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ¹⁰ ὀφθαλμῷ δοκὸν¹¹ οὐ κατανοεῖς;¹²⁴
Ἡ πῶς ἑρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος⁹ ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου·
καὶ ἰδοὺ, ἡ δοκὸς¹¹ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; Ὑποκριτά,¹³ ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν⁵
ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις¹⁴ ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος⁹ ἐκ τοῦ
ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

¹ προστίθμι, add, add to. ² μεριμνάω, be anxious, distracted. ³ αὔριον, tomorrow. ⁴ ἀρκετός, sufficient, enough. ⁵ κακία, ας, ἡ, malice, evil. ⁶ κρίμα, ος, τό, judgment, verdict. ⁷ μέτρον, ου, τό, measure, measuring rod. ⁸ μετρέω, measure, estimate. ⁹ κάρφος, ους, τό, speck, dry stalk. ¹⁰ σός, your, yours. ¹¹ δοκός, οὔ, ἡ, beam of timber, log. ¹² κατανοέω, observe, understand. ¹³ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹⁴ διαβλέπω, see clearly, look intently.

Μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν·¹ μὴδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας² ὑμῶν ἔμπροσθεν 6
 τῶν χοίρων,³ μήποτε⁴ καταπατήσωσιν⁵ αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ
 στραφέντες⁶ ῥήξωσιν⁷ ὑμᾶς.

Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε,⁸ καὶ ἀνοιγήσεται 7
 ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι⁸ 8
 ἀνοιγήσεται. Ἡ τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, 9
 μὴ λίθον ἐπιδώσει⁹ αὐτῷ; Καὶ ἐὰν ἰχθὺν¹⁰ αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν¹¹ ἐπιδώσει⁹ αὐτῷ; Εἰ 10
 οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα¹² ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν,
 πόσῳ¹³ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν
 αὐτόν; Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως¹⁴ καὶ 12
 ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

¹ κύων, ος, ὁ, dog. ² μαργαρίτης, ου, ὁ, pearl. ³ χοῖρος, ου, ὁ, swine, pig. ⁴ μήποτε, never, lest perchance. ⁵ καταπατέω, trample under foot. ⁶ στρέφω, turn, am converted. ⁷ ῥήγνυμι, break apart, throw down. ⁸ κρούω, knock, strike. ⁹ ἐπιδίδωμι, give to, hand in. ¹⁰ ἰχθύς, ὅς, ὁ, fish. ¹¹ ὄφιν, εως, ὁ, snake, serpent. ¹² δόμα, τος, τό, present, gift. ¹³ πόσος, how many? how great? ¹⁴ οὕτως, thus, so.

Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς¹ πύλης·² ὅτι πλατεῖα³ ἡ πύλη,² καὶ εὐρύχωρος⁴ ἡ ὁδὸς ἡ⁵ 13
 ἀπάγουσα⁵ εἰς τὴν ἀπώλειαν,⁶ καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· τί 14
 στενὴ¹ ἡ πύλη,² καὶ τεθλιμμένη⁷ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα⁵ εἰς τὴν ζώην, καὶ ὀλίγοι
 εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

Προσέχετε⁸ δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν,⁹ οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν 15
 ἐνδύμασιν¹⁰ προβάτων, ἔσωθεν¹¹ δέ εἰσιν λύκοι¹² ἄρπαγες.¹³ Ἀπὸ τῶν καρπῶν 16
 αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς· μήτι¹⁴ συλλέγουσιν¹⁵ ἀπὸ ἀκανθῶν¹⁶ σταφυλὴν,¹⁷ ἢ
 ἀπὸ τριβόλων¹⁸ σῦκα;¹⁹ Οὕτως πᾶν δένδρον²⁰ ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ 17
 δὲ σαπρὸν²¹ δένδρον²⁰ καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. Οὐ δύναται δένδρον²⁰ ἀγαθὸν 18
 καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον²⁰ σαπρὸν²¹ καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. 19
 Πᾶν δένδρον²⁰ μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται²² καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. 20

¹ στενός, narrow. ² πύλη, ης, ἡ, gate, porch. ³ πλατύς, broad, street. ⁴ εὐρύχωρος, broad, spacious. ⁵ ἀπάγω, lead away, lead. ⁶ ἀπώλεια, ας, ἡ, destruction, ruin. ⁷ θλίβω, press, oppress. ⁸ προσέχω, take head of, attend to. ⁹ ψευδοπροφήτης, ου, ό, false prophet. ¹⁰ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹¹ ἔσωθεν, from within, within. ¹² λύκος, ου, ό, wolf, jackal. ¹³ ἄρπαξ, ravenous, rapacious. ¹⁴ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ¹⁵ συλλέγω, collect, gather. ¹⁶ ἄκανθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ¹⁷ σταφυλή, ης, ἡ, grape, bunch of grapes. ¹⁸ τρίβολος, ου, ό, thistle, briar. ¹⁹ σῦκον, ου, τό, fig. ²⁰ δένδρον, ου, τό, tree. ²¹ σαπρός, rotten, worthless. ²² ἐκκόπτω, cut out, cut off.

Ἄρα γε¹ ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, 21
 Κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν: ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ
 θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ 22
 ἡμέρᾳ, Κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῶ² ὀνόματι προεφητεύσαμεν,³ καὶ τῷ σῶ² ὀνόματι
 δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ² ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ 23
 τότε ὁμολογήσω⁴ αὐτοῖς ὅτι Οὐδέποτε⁵ ἔγνων ὑμᾶς: ἀποχωρεῖτε⁶ ἀπ' ἐμοῦ οἱ
 ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.⁷ Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ 24
 ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω⁸ αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ,⁹ ὅστις ὠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν
 αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν:¹⁰ καὶ κατέβη ἡ βροχὴ¹¹ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ¹² καὶ 25
 ἔπνευσαν¹³ οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέπεσον¹⁴ τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν:
 τεθεμελίωτο¹⁵ γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.¹⁰ Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους 26
 τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται⁸ ἀνδρὶ μωρῷ,¹⁶ ὅστις ὠκοδόμησεν

¹ γέ, indeed, at least. ² σός, your, yours. ³ προφητεύω, prophesy, foretell. ⁴ ὁμολογέω, confess, profess. ⁵ οὐδέποτε, never. ⁶ ἀποχωρέω, go away, depart. ⁷ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ⁸ ὁμοιώω, make like, liken. ⁹ φρόνιμος, prudent, wise. ¹⁰ πέτρα, ας, ἡ, rock. ¹¹ βροχή, ης, ἡ, rain, heavy rain. ¹² ποταμός, οὔ, ὁ, river, stream. ¹³ πνέω, blow. ¹⁴ προσπίπτω, fall upon, fall down before. ¹⁵ θεμελιόω, lay a foundation, found. ¹⁶ μωρός, foolish, stupid.

τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον·¹ καὶ κατέβη ἡ βροχὴ² καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ³ 27
καὶ ἔπνευσαν⁴ οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέκοψαν⁵ τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσεν· καὶ ἦν ἡ
πτῶσις⁶ αὐτῆς μεγάλη.

Καὶ ἐγένετο ὅτε συνετέλεσεν⁷ ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο⁸ οἱ 28
ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ 29
ὡς οἱ γραμματεῖς.

Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ ἰδού, 8
λεπρὸς⁹ ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με
καθαρίσαι. Καὶ ἐκτείνας¹⁰ τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Θέλω, 3
καθαρίσθῃ. Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα.¹¹ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ 4
Ἰησοῦς, Ὅρα μηδενὶ εἴπῃς· ἀλλὰ ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ

¹ ἄμμος, ου, ἡ, sand. ² βροχὴ, ης, ἡ, rain, heavy rain. ³ ποταμός, οὔ, ὁ, river, stream. ⁴ πνέω, blow. ⁵ προσκόπτω, strike against, stumble. ⁶ πτώσις, εως, ἡ, fall, falling. ⁷ συντελέω, complete, accomplish. ⁸ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁹ λεπρός, οὔ, ὁ, scaly, leprosy. ¹⁰ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹¹ λέπρα, ας, ἡ, leprosy.

προσένεγκε τὸ δῶρον¹ ὃ προσέταξεν² Μωσῆς, εἰς μαρτύριον³ αὐτοῖς.

Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναοῦμ,⁴ προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος⁵ 5
 παρακαλῶν αὐτόν, καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς⁶ μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ 6
 παραλυτικός,⁷ δεινῶς⁸ βασανιζόμενος.⁹ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ ἐλθὼν 7
 θεραπεύσω αὐτόν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος⁵ ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς 8
 ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην¹⁰ εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται¹¹ ὁ 9
 παῖς⁶ μου. Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν 9
 στρατιώτας:¹² καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, Ἔρχου,
 καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. Ἀκούσας δὲ ὁ 10
 Ἰησοῦς ἐθαύμασεν, καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ
 Ἰσραὴλ τοσαύτην¹³ πίστιν εὔρον. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν¹⁴ καὶ 11
 δυσμῶν¹⁵ ἔξουσιν,¹⁶ καὶ ἀνακλιθήσονται¹⁷ μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ

¹ δῶρον, ου, τό, gift, present. ² προστάσσω, command, order. ³ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness. ⁴ Καπερναοῦμ, ἡ, Capernaum. ⁵ ἑκατοντάρχης, centurion. ⁶ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁷ παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ⁸ δεινῶς, terribly, vehemently. ⁹ βασανίζω, torment, torture. ¹⁰ στέγη, ἡς, ἡ, roof, flat roof of a house. ¹¹ ἰάομαι, heal. ¹² στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ¹³ τοσοῦτος, so great, so much. ¹⁴ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ¹⁵ δυσμή, ἡς, ἡ, the western region. ¹⁶ ἦκω, have come, am present. ¹⁷ ἀνακλίνω, lay upon, lay down.

ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν: οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ 12
σκοτός τὸ ἐξώτερον: ¹ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς ² καὶ ὁ βρυγμὸς ³ τῶν ὀδόντων. ⁴ Καὶ 13
εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῃ, ⁵ Ὑπαγε, καὶ ὥς ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι.
Καὶ ἰάθη ⁶ ὁ παῖς ⁷ αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

Καὶ ἔλθων ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδεν τὴν πενθερὰν ⁸ αὐτοῦ 14
βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν, ⁹ καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν 15
ὁ πυρετός: ¹⁰ καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτῷ. Ὁψίας ¹¹ δὲ γενομένης 16
προσῆνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους ¹² πολλούς: καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα
λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ¹³ ἔχοντας ἐθεράπευσεν: ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν 17
διὰ Ἡσαΐου ¹⁴ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ¹⁵ ἡμῶν ἔλαβεν,
καὶ τὰς νόσους ¹⁶ ἐβάστασεν. ¹⁷

¹ ἐξώτερος, outer, outside. ² κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ³ βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ⁴ ὀδούς, ὁ, tooth. ⁵ ἑκατοντάρχης, centurion. ⁶ ἰάομαι, heal. ⁷ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁸ πενθερά, ἄς, ἡ, mother-in-law. ⁹ πυρέσσω, suffer with a fever. ¹⁰ πυρετός, οὐ, ὁ, fever. ¹¹ ὄψιος, late. ¹² δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹³ κακῶς, badly, evilly. ¹⁴ Ἡσαΐας, οὐ, ὁ, Isaiah. ¹⁵ ἀσθένεια, ἄς, ἡ, weakness, sickness. ¹⁶ νόσος, οὐ, ἡ, disease, malady. ¹⁷ βαστάζω, bear, carry.

Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτόν, ἐκέλευσεν¹ ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν.² 18

Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου

ἐὰν ἀπέρχῃ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ ἀλώπεκες³ φωλεοὺς⁴ ἔχουσιν, καὶ τὰ 20

πετεινὰ⁵ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις·⁶ ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ

τὴν κεφαλὴν κλίνει.⁷ Ἄλλος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, 21

ἐπίτρεψόν⁸ μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι⁹ τὸν πατέρα μου. Ὁ δὲ Ἰησοῦς 22

εἶπεν αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι⁹ τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

Καὶ ἐμβάντι¹⁰ αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ 23

ἰδοὺ, σεισμὸς¹¹ μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι¹²

ὑπὸ τῶν κυμάτων·¹³ αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν.¹⁴ Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ 25

ἤγειραν αὐτόν, λέγοντες, Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. Καὶ λέγει αὐτοῖς, 26

¹ κελεύω, order, command. ² πέραν, on the other side of, beyond (gen). ³ ἀλώπηξ, εκος, ἡ, fox. ⁴ φωλεός, οὔ, ὁ, den, hole. ⁵ πετεινόν, ου, τό, bird. ⁶ κατασκήνωσις, εως, ἡ, place to live, nest. ⁷ κλίνω, cause to bend, bow. ⁸ ἐπιτρέπω, permit, allow. ⁹ θάπτω, bury. ¹⁰ ἐμβαίνω, embark. ¹¹ σεισμός, οὔ, ὁ, earthquake, storm. ¹² καλύπτω, cover, veil. ¹³ κύμα, τος, τό, wave. ¹⁴ καθεύδω, sleep.

Τί δειλοί¹ ἐστε, ὀλιγόπιστοι;² Τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν³ τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ
θαλάσσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνῃ⁴ μεγάλη. Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες, 27
Ποταπός⁵ ἐστὶν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν⁶ αὐτῷ;

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν⁷ εἰς τὴν χώραν⁸ τῶν Γεργεσηνῶν,⁹ ὑπῆντησαν¹⁰ 28
αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι¹¹ ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ¹² λίαν,¹³ ὥστε
μὴ ἰσχύειν¹⁴ τινὰ παρελθεῖν¹⁵ διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης· καὶ ἰδοὺ, ἔκραξαν λέγοντες, 29
Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ; Ἦλθες ᾧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι¹⁶ ἡμᾶς; 30
Ἦν δὲ μακρὰν¹⁷ ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη¹⁸ χοίρων¹⁹ πολλῶν βοσκομένη.²⁰ Οἱ δὲ 31
δαίμονες²¹ παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον²² ἡμῖν
ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην¹⁸ τῶν χοίρων.¹⁹ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑπάγετε. Οἱ δὲ 32
ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην¹⁸ τῶν χοίρων:¹⁹ καὶ ἰδοὺ, ὥρμησεν²³ πᾶσα ἡ
ἀγέλη¹⁸ τῶν χοίρων¹⁹ κατὰ τοῦ κρημνοῦ²⁴ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν

¹ δειλός, cowardly, timid. ² ὀλιγόπιστος, of little faith. ³ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁴ γαλήνη, ης, ἡ, calm. ⁵ ποταπός, what kind of? what type of? ⁶ ὑπακούω, obey, listen. ⁷ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ⁸ χώρα, ας, ἡ, land, region. ⁹ Γεργεσηνός, from Gerasene. ¹⁰ ὑπαντάω, meet, go to meet. ¹¹ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹² χαλεπός, hard, difficult. ¹³ λίαν, greatly, very. ¹⁴ ἰσχύω, be strong, able. ¹⁵ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁶ βασανίζω, torment, torture. ¹⁷ μακράν, far away. ¹⁸ ἀγέλη, ης, ἡ, herd, flock. ¹⁹ χοῖρος, ου, ὁ, swine, pig. ²⁰ βόσκω, feed. ²¹ δαίμων, ονος, ὁ, demon, evil spirit. ²² ἐπιτρέπω, permit, allow. ²³ ὀρμάω, hasten on, rush. ²⁴ κρημνός, οῦ, ὁ, steep bank, cliff.

τοῖς ὕδασιν. Οἱ δὲ βόσκοντες¹ ἔφυγον,² καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν 33
 ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.³ Καὶ ἰδοὺ, πᾶσα ἡ πόλις 34
 ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν⁴ τῷ Ἰησοῦ: καὶ ἰδόντες αὐτόν, παρεκάλεσαν ὅπως
 μεταβῇ⁵ ἀπὸ τῶν ὁρίων⁶ αὐτῶν.

Καὶ ἐμβὰς⁷ εἰς τὸ πλοῖον διεπέρασεν⁸ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Καὶ ἰδοὺ, 9
 προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν⁹ ἐπὶ κλίνης¹⁰ βεβλημένον: καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς
 τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ,⁹ Θάρσει,¹¹ τέκνον: ἀφέωνταί σοι αἱ
 ἁμαρτίαι σου. Καὶ ἰδοὺ, τινὲς τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος 3
 βλασφημεῖ. Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις¹² αὐτῶν εἶπεν, Ὅτι τί ὑμεῖς 4
 ἐνθυμεῖσθε¹³ πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον,¹⁴ εἰπεῖν, 5
 Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι: ἢ εἰπεῖν, Ἐγείραι καὶ περιπάτει; Ὅτι 6
 ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιεῖν ἁμαρτίας – τότε λέγει

¹ βόσκω, feed. ² φεύγω, flee, escape. ³ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ⁴ συνάντησις, εως, ἡ, meeting with. ⁵ μεταβαίνω, depart, leave. ⁶ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ⁷ ἐμβαίνω, embark. ⁸ διαπεράω, cross over, pass through. ⁹ παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ¹⁰ κλίνη, ης, ἡ, couch, bed. ¹¹ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ¹² ἐνθύμησις, εως, ἡ, deliberation, thought. ¹³ ἐνθυμέομαι, ponder, consider. ¹⁴ εὐκοπώτερον, easier.

τῷ παραλυτικῷ¹ – Ἐγερθεῖς ἄρὸν σου τὴν κλίνην,² καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν, καὶ 7
ἐδόξασαν τὸν θεόν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

Καὶ παράγων³ ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν⁴ εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον,⁵ 9
Ματθαῖον⁶ λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. Καὶ ἀναστὰς
ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου⁷ ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ, πολλοὶ τελῶναι⁸ καὶ 10
ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο⁹ τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. Καὶ 11
ιδόντες οἱ Φαρισαῖοι εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν⁸ καὶ
ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ 12
χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες¹⁰ ἱατροῦ,¹¹ ἀλλ' οἱ κακῶς¹² ἔχοντες. Πορευθέντες δὲ 13

¹ παραλυτικός, οὐ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ² κλίνη, ης, ἡ, couch, bed. ³ παράγω, pass by, depart. ⁴ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁵ τελώνιον, ου, τό, tax office, tax collector's office. ⁶ Ματθαῖος, ου, ὁ, Matthew. ⁷ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ⁸ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁹ συνανέκειμαι, recline at table with. ¹⁰ ἰσχύω, be strong, able. ¹¹ ἱατρός, οὐ, ὁ, physician. ¹² κακῶς, badly, evilly.

μάθετε¹ τί ἐστίν, ὥστε² θέλω, καὶ οὐ θυσίαν·³ οὐ γὰρ ἤλθον καλέσαι δικαίους,
ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.⁴

Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες, Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ 14

Φαρισαῖοι νηστεύομεν⁵ πολλά, οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν;⁵ Καὶ εἶπεν 15

αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος⁶ πενθεῖν,⁷ ἐφ' ὅσον μετ'

αὐτῶν ἐστίν ὁ νυμφίος;⁸ Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ⁹ ἀπ' αὐτῶν ὁ

νυμφίος,⁸ καὶ τότε νηστεύσουσιν.⁵ Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει¹⁰ ἐπίβλημα¹¹ ῥάκους¹² 16

ἀγνάφου¹³ ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ·¹⁴ αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα¹⁵ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου,

καὶ χειρόν¹⁶ σχίσμα¹⁷ γίνεται. Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον¹⁸ εἰς ἀσκοὺς¹⁹ 17

παλαιούς·¹⁴ εἰ δὲ μὴγε,²⁰ ῥήγνυνται²¹ οἱ ἀσκοί,¹⁹ καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται,²² καὶ οἱ

ἀσκοὶ¹⁹ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον¹⁸ εἰς ἀσκοὺς¹⁹ καινοὺς, καὶ

¹μανθάνω, learn, ascertain. ²ἐλεος, οὐς, ὁ, pity, mercy. ³θυσία, ας, ἡ, sacrifice. ⁴μετάνοια, ας, ἡ, repentance, change of mind. ⁵νηστεύω, fast. ⁶νυμφῶν, ὦνος, ὁ, bridal chamber, wedding hall. ⁷πενθέω, mourn, lament. ⁸νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ⁹ἀπαίρω, take away, depart. ¹⁰ἐπιβάλλω, lay upon, throw upon. ¹¹ἐπίβλημα, τος, τό, patch, patch on a garment. ¹²ῥάκος, οὐς, τό, rag, piece of cloth. ¹³ἀγναφος, new, unshrunk. ¹⁴παλαιός, old, ancient. ¹⁵πλήρωμα, τος, τό, fullness, fulfillment. ¹⁶χειρόν, worse. ¹⁷σχίσμα, τος, τό, tear, division. ¹⁸νέος, new, young. ¹⁹ἀσκός, οὐ, ὁ, leather bottle, wineskin. ²⁰μὴγε, otherwise (used in the phrase εἰ δὲ μὴγε). ²¹ῥήγνυμι, break apart, throw down. ²²ἐκχέω, pour out, shed.

ἀμφοτέροι¹ συντηροῦνται.²

Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ, ἄρχων εἷς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων 18

ὅτι Ἡ θυγάτηρ³ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν·⁴ ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ’

αὐτήν, καὶ ζήσεται. Καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ 19

αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ αἱμορροοῦσα⁵ δώδεκα ἔτη, προσελθοῦσα ὀπισθεν,⁶ 20

ἤψατο τοῦ κρασπέδου⁷ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. Ἔλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Ἐὰν μόνον 21

ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν 22

αὐτὴν εἶπεν, Θάρσει,⁸ θύγατερ·³ ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ

ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ 23

ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς⁹ καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον,¹⁰ λέγει αὐτοῖς, Ἀναχωρεῖτε·¹¹ 24

οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον,¹² ἀλλὰ καθεύδει.¹³ Καὶ κατεγέλων¹⁴ αὐτοῦ. Ὅτε 25

δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ

¹ ἀμφοτέροι, both, both of two. ² συντηρέω, preserve, treasure. ³ θυγάτηρ, τὸς, ἡ, daughter. ⁴ τελευτάω, die, end. ⁵ αἱμορροέω, bleed, suffer with hemorrhage. ⁶ ὀπισθεν, behind, after. ⁷ κράσπεδον, οὐ, τό, border, tassel. ⁸ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ⁹ αὐλητής, οὐ, ὁ, flute player, pipe player. ¹⁰ θορυβέω, make a commotion, agitate. ¹¹ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹² κοράσιον, οὐ, τό, girl, little girl. ¹³ καθεύδω, sleep. ¹⁴ καταγελάω, deride, ridicule.

κοράσιον.¹ Καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη² αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκεῖνην. 26

Καὶ παράγοντι³ ἐκεῖθεν⁴ τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, κρίζοντες 27

καὶ λέγοντες, Ἐλέησον⁵ ἡμᾶς, υἱὲ Δαυίδ. Ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον 28

αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο

ποιῆσαι; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναί, κύριε. Τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, 29

λέγων, Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. Καὶ ἀνεώχθησαν αὐτῶν οἱ 30

ὀφθαλμοί· καὶ ἐνεβριμήσατο⁶ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Ὁρᾶτε μηδεὶς

γινωσκέτω. Οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν⁷ αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκεῖνῃ. 31

Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν⁸ 32

δαιμονιζόμενον.⁹ Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός·⁸ καὶ 33

ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες, Οὐδέποτε¹⁰ ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ. Οἱ δὲ 34

¹ κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ² φήμη, ης, ἡ, report, news. ³ παράγω, pass by, depart. ⁴ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁵ ἐλεέω, have mercy, pity. ⁶ ἐμβριμάομαι, be moved with anger, admonish sternly. ⁷ διαφημίζω, spread abroad, report. ⁸ κωφός, deaf, dumb. ⁹ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹⁰ οὐδέποτε, never.

Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Καὶ περιήγεν¹ ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας,² διδάσκων ἐν ταῖς 35

συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων

πᾶσαν νόσον³ καὶ πᾶσαν μαλακίαν⁴ ἐν τῷ λαῷ. Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, 36

ἐσπλαγχνίσθη⁵ περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι⁶ καὶ ἐρριμμένοι⁷ ὥσει⁸

πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.⁹ Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὁ μὲν θερισμὸς 37

πολύς, οἱ δὲ ἐργάται¹¹ ὀλίγοι· δεήθητε¹² οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ,¹⁰ ὅπως 38

ἐκβάλῃ ἐργάτας¹¹ εἰς τὸν θερισμὸν¹⁰ αὐτοῦ.

Καὶ προσκαλεσάμενος¹³ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν 10

πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον³

καὶ πᾶσαν μαλακίαν.⁴

¹ περιάγω, lead around, go about. ² κώμη, ης, ἡ, village. ³ νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ⁴ μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ⁵ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ⁶ σκύλλω, trouble, bother. ⁷ ρίπτω, throw, cast.

⁸ ὥσει, like, about. ⁹ ποιμὴν, ἐνος, ὁ, shepherd. ¹⁰ θερισμός, οῦ, ὁ, harvest, reaping. ¹¹ ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ¹² δέομαι, ask, request. ¹³ προσκαλέω, summon.

Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστιν ταῦτα: πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος ²
 Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας¹ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ: Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου,² καὶ
 Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ: Φίλιππος, καὶ Βαρθολομαῖος:³ Θωμᾶς,⁴ καὶ ³
 Ματθαῖος⁵ ὁ τελώνης:⁶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου,⁷ καὶ Λεββαῖος⁸ ὁ ἐπικληθεὶς
 Θαδδαῖος:⁹ Σίμων ὁ Κανανίτης,¹⁰ καὶ Ἰούδας Ἰσκαριώτης¹¹ ὁ καὶ παραδοὺς ⁴
 αὐτόν.

Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς, παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων, Εἰς ὁδὸν ⁵
 ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν¹² μὴ εἰσέλθῃτε: πορεύεσθε δὲ ⁶
 μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. Πορευόμενοι δὲ ⁷
 κηρύσσετε, λέγοντες ὅτι Ἦγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἀσθενοῦντας ⁸
 θεραπεύετε, λεπροὺς¹³ καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε: δωρεὰν¹⁴ ἐλάβετε,
 δωρεὰν¹⁴ δότε. Μὴ κτήσησθε¹⁵ χρυσόν,¹⁶ μηδὲ ἄργυρον,¹⁷ μηδὲ χαλκὸν¹⁸ εἰς τὰς ⁹

¹ Ἀνδρέας, ου, ὁ, Andrew. ² Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ³ Βαρθολομαῖος, ου, ὁ, Bartholomew. ⁴ Θωμᾶς, ᾱ, ὁ, Thomas. ⁵ Ματθαῖος, ου, ὁ, Matthew. ⁶ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁷ Ἀλφαῖος, ου, ὁ, Alphaeus. ⁸ Λεββαῖος, ου, ὁ, Lebbaeus. ⁹ Θαδδαῖος, ου, ὁ, Thaddaeus. ¹⁰ Κανανίτης, ου, ὁ, Canaanite. ¹¹ Ἰσκαριώτης, ου, ὁ, Iscariot, man of Kerioth. ¹² Σαμαρείτης, ου, ὁ, Samaritan. ¹³ λεπρός, οὔ, ὁ, scaly, leprous. ¹⁴ δωρεάν, without cost, without cause. ¹⁵ κτᾶμαι, acquire, win. ¹⁶ χρυσός, οὔ, ὁ, gold, anything made of gold. ¹⁷ ἄργυρος, ου, ὁ, silver, silver as a metal. ¹⁸ χαλκός, οὔ, ὁ, money, copper or bronze.

ζώνας¹ ὑμῶν, μὴ πήραν² εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας,³ μηδὲ ὑποδήματα,⁴ μηδὲ¹⁰
 ῥάβδους·⁵ ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης⁶ τῆς τροφῆς⁷ αὐτοῦ ἐστίν. Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ¹¹
 κώμην⁸ εἰσέλθῃτε, ἐξετάσατε⁹ τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστιν· κακεῖ¹⁰ μείνατε, ἕως ἂν
 ἐξέλθῃτε. Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν. Καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ¹²
 οἰκία ἁγία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἁγία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν
 πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω. Καὶ ὅς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς¹⁴
 λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτινάξατε¹¹ τὸν
 κονιορτὸν¹² τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον¹³ ἔσται γῇ¹⁵
 Σοδόμων¹⁴ καὶ Γομόρρων¹⁵ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων·¹⁶ γίνεσθε οὖν φρόνιμοι¹⁷¹⁶
 ὡς οἱ ὄφεις,¹⁸ καὶ ἀκέραιοι¹⁹ ὡς αἱ περιστεραί.²⁰ Προσέχετε²¹ δὲ ἀπὸ τῶν¹⁷
 ἀνθρώπων· παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια,²² καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς

¹ ζώνη, ης, ἡ, belt, girdle. ² πήρα, ας, ἡ, leather pouch, bag. ³ χιτῶν, ὄνος, ὁ, tunic, garment. ⁴ ὑπόδημα, τος, τό, sandal, shoe. ⁵ ῥάβδος, ου, ἡ, staff, rod. ⁶ ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ⁷ τροφή, ἡς, ἡ, food, nourishment. ⁸ κώμη, ης, ἡ, village. ⁹ ἐξετάζω, scrutinize, examine. ¹⁰ κακεῖ, and there. ¹¹ ἐκτινάσσω, shake off or out, shake off. ¹² κονιορτός, οὔ, ὁ, dust. ¹³ ἀνεκτός, tolerable, bearable. ¹⁴ Σόδομα, ων, τό, Sodom. ¹⁵ Γόμορρα, ας, ἡ, Gomorrah. ¹⁶ λύκος, ου, ὁ, wolf, jackal. ¹⁷ φρόνιμος, prudent, wise. ¹⁸ ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ¹⁹ ἀκέραιος, unmixed, pure. ²⁰ περιστερὰ, ἄς, ἡ, dove. ²¹ προσέχω, take head of, attend to. ²² συνέδριον, ου, τό, council, Sanhedrin.

αὐτῶν μαστιγώσουσιν¹ ὑμᾶς· καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας² δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε 18
ἐνεκεν³ ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον⁴ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν 19
ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε⁵ πῶς ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ
ᾧρᾳ τί λαλήσετε· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστέ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς 20
ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ 21
πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπαναστήσονται⁶ τέκνα ἐπὶ γονεῖς,⁷ καὶ θανατώσουσιν⁸
αὐτούς. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας⁹ 22
εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. Ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, 23
φεύγετε¹⁰ εἰς τὴν ἄλλην· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε¹¹ τὰς πόλεις τοῦ
Ἰσραὴλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

¹ μαστιγώω, whip, lash. ² ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ³ ἐνεκεν, for the sake of, on account of. ⁴ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness. ⁵ μεριμνάω, be anxious, distracted. ⁶ ἐπανίστημι, rise up against. ⁷ γονεὺς, ἕως, ὁ, parent. ⁸ θανατόω, put to death, subdue. ⁹ ὑπομένω, tarry, endure. ¹⁰ φεύγω, flee, escape. ¹¹ τελέω, finish, fulfill.

Οὐκ ἔστιν μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. 24

Ἄρκετὸν¹ τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ
κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην² Βεελζεβούλ³ ἐκάλεσαν, πόσῳ⁴ μᾶλλον τοὺς
οἰκειακοὺς⁵ αὐτοῦ; Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς: οὐδὲν γάρ ἐστιν κεκαλυμμένον⁶ 26
ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται,⁷ καὶ κρυπτὸν⁸ ὃ οὐ γνωσθήσεται. Ὁ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ 27
σκοτίᾳ,⁹ εἶπατε ἐν τῷ φωτί: καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν
δωμάτων.¹⁰ Καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν 28
μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν: φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ τὴν ψυχὴν
καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέννη.¹¹ Οὐχὶ δύο στρουθία¹² ἀσσαρίου¹³ πωλεῖται;¹⁴ 29
Καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ¹⁵ τοῦ πατρὸς ὑμῶν: ὑμῶν δὲ καὶ 30
αἱ τρίχες¹⁶ τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι¹⁷ εἰσίν. Μὴ οὖν φοβηθῆτε: πολλῶν 31
στρουθίων¹² διαφέρετε¹⁸ ὑμεῖς. Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει¹⁹ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν 32

¹ ἄρκετός, sufficient, enough. ² οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ³ Βεελζεβούλ, ὁ, Beelzebul. ⁴ πόσος, how many? how great? ⁵ οἰκειακός, one of a family. ⁶ καλύπτω, cover, veil. ⁷ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ⁸ κρυπτός, hidden, secret. ⁹ σκοτία, ας, ἡ, darkness. ¹⁰ δῶμα, τος, τό, house, housetop. ¹¹ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ¹² στρουθίον, ου, τό, sparrow, small bird. ¹³ ἀσσάριον, ου, τό, assarion. ¹⁴ πωλέω, sell. ¹⁵ ἄνευ, without (gen). ¹⁶ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ¹⁷ ἀριθμέω, number, count. ¹⁸ διαφέρω, differ, carry through. ¹⁹ ὁμολογέω, confess, profess.

τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω¹ καὶ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν
οὐρανοῖς. Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι² 33
αὐτὸν καὶ ἐμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσητε³ ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, 34
ἀλλὰ μάχαιραν.⁴ Ἦλθον γὰρ διχάσαι⁵ ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ 35
θυγατέρα⁶ κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην⁷ κατὰ τῆς πενθεράς⁸ αὐτῆς· καὶ 36
ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ⁹ αὐτοῦ. Ὁ φιλῶν¹⁰ πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, 37
οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν¹¹ υἱὸν ἢ θυγατέρα¹² ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστιν μου
ἄξιος· καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν¹³ αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ 38
ἔστιν μου ἄξιος. Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας 39
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν¹⁴ ἐμοῦ εὕρήσει αὐτήν.

¹ ὁμολογέω, confess, profess. ² νομίζω, suppose, think. ³ μάχαιρα, ἡ, sword. ⁴ διχάζω, divide in two, set at variance. ⁵ θυγάτηρ, τὸς, ἡ, daughter. ⁶ νύμφη, ἡ, bride, young woman. ⁷ πενθερά, ἡ, mother-in-law. ⁸ οἰκειακός, one of a family. ⁹ φιλέω, love, kiss. ¹⁰ σταυρός, ὁ, cross. ¹¹ ἕνεκεν, for the sake of, on account of.

Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται: καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. 40

Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν¹ προφήτου λήψεται: καὶ ὁ 41

δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν¹ δικαίου λήψεται. Καὶ ὅς ἐάν 42

ποτίσῃ² ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ³ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ,

ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν¹ αὐτοῦ.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν⁴ ὁ Ἰησοῦς διατάσσω⁵ τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, 11

μετέβη⁶ ἐκεῖθεν⁷ τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ⁸ τὰ ἔργα τοῦ χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν 2

μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;⁹ Καὶ 3

ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ὅτι ἀκούετε

καὶ βλέπετε: τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν,¹⁰ καὶ χωλοὶ¹¹ περιπατοῦσιν, λεπροὶ¹² 5

¹μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ²ποτίζω, give drink to, cause to drink. ³ψυχρός, cold, cold hearted. ⁴τελέω, finish, fulfill. ⁵διατάσσω, command, give orders to. ⁶μεταβαίνω, depart, leave. ⁷ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁸δεσμωτήριον, οὐ, τό, prison, jail. ⁹προσδοκάω, wait for, look for. ¹⁰ἀναβλέπω, look up, receive sight. ¹¹χολός, lame, deprived of a foot. ¹²λεπρός, οὐ, ὁ, scaly, leprous.

καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ¹ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ
 εὐαγγελίζονται: καὶ μακάριός ἐστιν, ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ² ἐν ἐμοί. Τούτων 6
 δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, Τί
 ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι;³ Κάλαμον⁴ ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;⁵ 8
 Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; Ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς⁶ ἱματίοις ἡμφιεσμένον;⁷ Ἴδού,
 οἱ τὰ μαλακὰ⁶ φοροῦντες⁸ ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων⁹ εἰσὶν. Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε 9
 ἰδεῖν; Προφήτην; Ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον¹⁰ προφήτου. Οὗτος γάρ 10
 ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἴδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ
 προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει¹¹ τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. Ἀμὴν λέγω 11
 ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς¹² γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ:¹³
 ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν. Ἀπὸ δὲ τῶν 12
 ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ¹³ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται,¹⁴
 καὶ βιασται¹⁵ ἄρπάζουσιν¹⁶ αὐτήν. Πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως 13

¹ κωφός, deaf, dumb. ² σκανδαλίζω, cause to stumble. ³ θεάομαι, look at, behold. ⁴ κάλαμος, ου, ὁ, reed, reed-pen. ⁵ σαλεύω, shake, excite. ⁶ μαλακός, soft, effeminate. ⁷ ἡμφιέννυμι, clothe, dress. ⁸ φορέω, wear, bear. ⁹ βασιλῆις, king, royal. ¹⁰ περισσός, excessive, abundant. ¹¹ κατασκευάζω, prepare, build. ¹² γεννητός, born, begotten. ¹³ βαπτιστής, οὗ, ὁ, baptist, baptizer. ¹⁴ βιάζω, use force, violence. ¹⁵ βιαστής, οὗ, ὁ, violent man, forceful. ¹⁶ ἄρπάζω, seize, snatch.

Ἰωάννου προεφήτευσαν:¹ καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων 14
 ἔρχεσθαι. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. Τίνι δὲ ὁμοιώσω² τὴν γενεὰν ταύτην; 15
 Ὅμοία ἐστὶν παιδίῳ ἐν ἀγοραῖς³ καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν⁴ τοῖς ἐταίροις⁵
 αὐτῶν, καὶ λέγουσιν, Ἡὺλήσαμεν⁶ ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε:⁷ ἐθρηνήσαμεν⁸ 17
 ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε.⁹ Ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μῆτε ἐσθίων μῆτε πίνων, καὶ 18
 λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ 19
 λέγουσιν, Ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος¹⁰ καὶ οἰνοπότης,¹¹ τελωνῶν¹² φίλος¹³ καὶ
 ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.

Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν¹⁴ τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, 20
 ὅτι οὐ μετενόησαν. Οὐαὶ σοι, Χοραζὶν,¹⁵ οὐαὶ σοι, Βηθσαιῖδά,¹⁶ ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ¹⁷ 21
 καὶ Σιδῶνι¹⁸ ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι¹⁹ ἂν ἐν σάκκῳ²⁰
 καὶ σποδῷ²¹ μετενόησαν. Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ¹⁷ καὶ Σιδῶνι¹⁸ ἀνεκτότερον²² 22

¹ προφητεύω, prophesy, foretell. ² ὁμοιώω, make like, liken. ³ ἀγορά, ἄς, ἡ, marketplace, place of assembly. ⁴ προσφωνέω, call to, summon. ⁵ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ⁶ αὐλέω, play a flute, play the flute. ⁷ ὀρχέομαι, dance. ⁸ θρηγέω, lament, mourn. ⁹ κόπτω, strike, smite. ¹⁰ φάγος, ου, ὁ, glutton. ¹¹ οἰνοπότης, ου, ὁ, drunkard, excessive wine-drinker. ¹² τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ¹³ φίλος, ου, ὁ, loving, friend. ¹⁴ ὀνειδίζω, reproach, revile. ¹⁵ Χοραζὶν, ἡ, Chorazin. ¹⁶ Βηθσαιῖδά, ἡ, Bethsaida. ¹⁷ Τύρος, ου, ἡ, Tyre. ¹⁸ Σιδῶν, ὄνος, ἡ, Sidon. ¹⁹ πάλαι, long ago, of old. ²⁰ σάκκος, ου, ὁ, sackcloth. ²¹ σποδός, οὔ, ἡ, ashes. ²² ἀνεκτός, tolerable, bearable.

ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν. Καὶ σύ, Καπερναοῦμ,¹ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ 23
 ὑψωθεῖσα,² ἕως Ἁδου³ καταβιβασθήσῃ·⁴ ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις⁵ ἐγένοντο αἱ
 δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἄν μέχρι⁶ τῆς σήμερον. Πλὴν λέγω ὑμῖν 24
 ὅτι γῇ Σοδόμων⁵ ἀνεκτότερον⁷ ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ σοί.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐξομολογούμαι⁸ σοι, πάτερ, 25
 κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας⁹ ταῦτα ἀπὸ σοφῶν¹⁰ καὶ συνετῶν,
 καὶ ἀπεκάλυψας¹² αὐτὰ νηπίοις.¹³ Naί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία¹⁴ 26
 ἐμπροσθέν σου. Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς 27
 ἐπιγινώσκει τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ
 υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.¹² Δεῦτε¹⁵ πρὸς με πάντες οἱ 28
 κοπιῶντες¹⁶ καὶ πεφορτισμένοι,¹⁷ καὶ γὰρ ἀναπαύσω¹⁸ ὑμᾶς. Ἄρατε τὸν ζυγόν¹⁹ 29
 μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε²⁰ ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός²¹ εἰμι καὶ ταπεινός²² τῇ καρδίᾳ:

¹ Καπερναοῦμ, ἢ, Capernaum. ² ὑψόω, lift up, exalt. ³ Ἁδης, ου, ὁ, Hades. ⁴ καταβιβάζω, bring down, cause to go down. ⁵ Σόδομα, ων, τό, Sodom. ⁶ μέχρι, until, as far as (gen). ⁷ ἀνεκτός, tolerable, bearable. ⁸ ἐξομολογέω, confess, profess. ⁹ ἀποκρύπτω, hide, conceal. ¹⁰ σοφός, wise. ¹¹ συνετός, intelligent, clever. ¹² ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ¹³ νήπιος, infant, child. ¹⁴ εὐδοκία, ας, ἡ, good pleasure, good-will. ¹⁵ δεῦτε, come!. ¹⁶ κοπιᾶω, toil, labor. ¹⁷ φορτίζω, load, burden. ¹⁸ ἀναπαύω, refresh, take rest. ¹⁹ ζυγός, οὔ, ὁ, yoke, heavy burden. ²⁰ μανθάνω, learn, ascertain. ²¹ πραῦς, gentle, mild. ²² ταπεινός, humble, downcast.

καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν¹ ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ὁ γὰρ ζυγός² μου χρηστός,³ καὶ τὸ 30
φορτίον⁴ μου ἐλαφρόν⁵ ἐστίν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων·⁶ οἱ δὲ 12
μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν,⁷ καὶ ἤρξαντο τίλλειν⁸ στάχυν⁹ καὶ ἐσθίειν. Οἱ δὲ 2
Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον αὐτῷ, Ἰδοὺ, οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν
ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ, ὅτε 3
ἐπείνασεν⁷ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ· πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ 4
τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως¹⁰ ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς
μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν μόνοις; Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς 5
σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσιν,¹¹ καὶ ἀναίτιοί¹² εἰσιν; 6
Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζον ἐστὶν ὧδε. Εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστίν, Ἔλεον¹³ 7
θέλω καὶ οὐ θυσίαν,¹⁴ οὐκ ἂν κατεδικάσατε¹⁵ τοὺς ἀναιτίους.¹² Κύριος γάρ ἐστιν 8

¹ ἀνάπαυσις, εως, ἡ, cessation, rest. ² ζυγός, οὐ, ὁ, yoke, heavy burden. ³ χρηστός, good, kind. ⁴ φορτίον, ου, τό, burden, load. ⁵ ἐλαφρός, light, easy to bear. ⁶ σπόριμος, grain field, sown. ⁷ πεινάω, hunger, am hungry. ⁸ τίλλω, pluck, pick. ⁹ στάχυν, υος, ὁ, Stachys, head of grain. ¹⁰ πρόθεσις, εως, ἡ, setting forth, purpose. ¹¹ βεβηλόω, profane, desecrate. ¹² ἀναίτιος, innocent, guiltless. ¹³ ἔλεος, ους, ὁ, pity, mercy. ¹⁴ θυσία, ας, ἡ, sacrifice. ¹⁵ καταδικάζω, pass sentence upon, condemn.

τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ μεταβάς¹ ἐκεῖθεν² ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. Καὶ ἰδού, ἄνθρωπος ἦν 9
τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν·³ καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν τοῖς
σάββασιν θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν⁴ αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἔσται 11
ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔξει πρόβατον ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπίσῃ⁵ τοῦτο τοῖς σάββασιν
εἰς βόθυνον,⁶ οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; Πόσω⁷ οὖν διαφέρει⁸ ἄνθρωπος 12
προβάτου. Ὡστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν. Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, 13
Ἔκτεινον⁹ τὴν χεῖρά σου. Καὶ ἐξέτεινεν,⁹ καὶ ἀποκατεστάθη¹⁰ ὑγιής¹¹ ὡς ἡ ἄλλη.
Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον¹² ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτὸν 14
ἀπολέσωσιν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν¹³ ἐκεῖθεν·² καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ 15
ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας, καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μὴ 16
φανερὸν¹⁴ αὐτὸν ποιήσωσιν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου¹⁵ τοῦ 17

¹ μεταβαίνω, depart, leave. ² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ ξηρός, dry, withered. ⁴ κατηγορέω, accuse, charge. ⁵ ἐμπίπτω, fall into, fall in. ⁶ βόθυνος, ου, ὁ, pit, ditch. ⁷ πόσος, how many? how great? ⁸ διαφέρω, differ, carry through. ⁹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹⁰ ἀποκαθίστημι, restore, give back. ¹¹ ὑγιής, whole, healthy. ¹² συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ¹³ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹⁴ φανερός, manifest, apparent. ¹⁵ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah.

προφήτου, λέγοντος, Ἰδοὺ, ὁ παῖς¹ μου ὃν ἡρέτισα·² ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν 18
 εὐδόκησεν³ ἡ ψυχὴ μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν
 ἀπαγγελεῖ. Οὐκ ἐρίσει,⁴ οὐδὲ κραυγάσει·⁵ οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις⁶ 19
 τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Κάλαμον⁷ συντετριμμένον⁸ οὐ κατεάξει,⁹ καὶ λίνον¹⁰ 20
 τυφόμενον¹¹ οὐ σβέσει·¹² ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκος¹³ τὴν κρίσιν. Καὶ τῷ ὀνόματι 21
 αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν.

Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος,¹⁴ τυφλὸς καὶ κωφός·¹⁵ καὶ ἐθεράπευσεν 22
 αὐτόν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν¹⁵ καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν. Καὶ ἐξίσταντο¹⁶ 23
 πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, Μήτι¹⁷ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυὶδ; Οἱ δὲ Φαρισαῖοι 24
 ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ¹⁸
 ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις¹⁹ αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς, 25
 Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα²⁰ καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται·²¹ καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία

¹ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ² αἰρετίζω, choose. ³ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with. ⁴ ἐρίζω, quarrel, wrangle. ⁵ κραυγάζω, cry out, cry aloud. ⁶ πλατεῖα, ας, ἡ, street. ⁷ κάλαμος, ου, ὁ, reed, reed-pen. ⁸ συντριβῶ, break in pieces, crush. ⁹ κατάρνυμι, break in pieces. ¹⁰ λίνον, ου, τό, lamp-wick, linen garment. ¹¹ τύφω, raise smoke. ¹² σβέννυμι, quench, extinguish. ¹³ νίκος, ους, τό, victory. ¹⁴ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹⁵ κωφός, deaf, dumb. ¹⁶ ἐξίστημι, amaze, be amazed. ¹⁷ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ¹⁸ Βεελζεβούλ, ὁ, Beelzebul. ¹⁹ ἐνθύμησις, εως, ἡ, deliberation, thought. ²⁰ μερίζω, divide, part. ²¹ ἐρημόω, destroy, strip.

μερισθεῖσα¹ καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν 26
ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη·¹ πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; Καὶ εἰ 27
ἐγὼ ἐν Βεελζεβοῦλ² ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;
Διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί.³ Εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ 28
δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν⁴ ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. Ἡ πῶς δύναται τις 29
εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ⁵ καὶ τὰ σκεύη⁶ αὐτοῦ διαρπάσαι,⁷ ἐὰν μὴ
πρῶτον δῇσῃ τὸν ἰσχυρόν;⁵ Καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.⁷ Ὁ μὴ ὢν 30
μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστιν· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.⁸ Διὰ τοῦτο 31
λέγω ὑμῖν, Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία⁹ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ
τοῦ πνεύματος βλασφημία⁹ οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ 32
λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ
πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ
μέλλοντι. Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον¹⁰ καλόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἡ 33

¹ μερίζω, divide, part. ² Βεελζεβοῦλ, ὁ, Beelzebul. ³ κριτής, ου, ὁ, judge. ⁴ φθάνω, come before another, anticipate. ⁵ ἰσχυρός, strong, mighty. ⁶ σκεῦος, ους, τό, vessel, goods (plural). ⁷ διαρπάζω, plunder, rob thoroughly. ⁸ σκορπίζω, scatter, disperse. ⁹ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ¹⁰ δένδρον, ου, τό, tree.

ποιήσατε τὸ δένδρον¹ σαπρόν,² καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν:² ἐκ γὰρ τοῦ
 καρποῦ τὸ δένδρον¹ γινώσκεται. Γεννήματα³ ἐχιδνῶν,⁴ πῶς δύνασθε ἀγαθὰ 34
 λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες; Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος⁵ τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.
 Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ⁶ ἐκβάλλει ἀγαθὰ: καὶ ὁ πονηρὸς 35
 ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ⁶ ἐκβάλλει πονηρά. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν 36
 ῥῆμα ἀργόν,⁷ ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν
 ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου 37
 καταδικασθήσῃ.⁸

Τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες, Διδάσκαλε, 38
 θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Γενεὰ πονηρὰ 39
 καὶ μοιχαλὶς⁹ σημεῖον ἐπιζητεῖ:¹⁰ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ
 σημεῖον Ἰωνᾶ¹¹ τοῦ προφήτου. Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς¹¹ ἐν τῇ κοιλίᾳ¹² τοῦ 40

¹ δένδρον, ου, τό, tree. ² σαπρός, rotten, worthless. ³ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ⁴ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ⁵ περισσευμα, τος, τό, superfluity, abundance. ⁶ θησαυρός, οὔ, ὁ, storehouse, treasure. ⁷ ἀργός, inactive, idle. ⁸ καταδικάζω, pass sentence upon, condemn. ⁹ μοιχαλὶς, ἴδος, ἡ, adulteress. ¹⁰ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ¹¹ Ἰωνᾶς, ᾱ, ὁ, Jonah. ¹² κοιλία, ας, ἡ, belly, womb.

κήτους¹ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ
καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Ἄνδρες Νινευίται² 41
ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν³ αὐτήν:
ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα⁴ Ἰωνᾶ,⁵ καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ⁵ ὧδε. Βασίλισσα⁶ 42
νότου⁷ ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ³ αὐτήν:
ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων⁸ τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος:⁹ καὶ ἰδοὺ,
πλεῖον Σολομῶνος⁹ ὧδε. Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ 43
ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων¹⁰ τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν,¹¹ καὶ οὐχ
εὐρίσκει. Τότε λέγει, Ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν¹² ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν 44
εὐρίσκει σχολάζοντα,¹³ σεσαρωμένον¹⁴ καὶ κεκοσμημένον.¹⁵ Τότε πορεύεται καὶ 45
παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ
εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ: καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα

¹ κῆτος, ους, τό, sea monster, huge fish. ² Νινευίτης, ου, ὁ, Ninevite. ³ κατακρίνω, condemn. ⁴ κήρυγμα, τος, τό, proclamation, preaching. ⁵ Ἰωνᾶς, ᾱ, ὁ, Jonah. ⁶ βασίλισσα, ης, ἡ, queen. ⁷ νότος, ου, ὁ, south wind, south. ⁸ πέρας, ατος, τό, limit, end. ⁹ Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon. ¹⁰ ἄνυδρος, waterless, dry. ¹¹ ἀνάπαυσις, εως, ἡ, cessation, rest. ¹² ὅθεν, from where, from which. ¹³ σχολάζω, devote oneself to, be unoccupied. ¹⁴ σαρῶ, sweep, sweep using a broom. ¹⁵ κοσμέω, adorn, put into order. ¹⁶ χεῖρων, worse.

τῶν πρώτων. Οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ 46
 εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι. Εἶπεν δέ τις αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ 47
 σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι. Ὁ δὲ 48
 ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ εἰπόντι αὐτῷ, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου; Καὶ τίνες εἰσὶν οἱ
 ἀδελφοί μου; Καὶ ἐκτείνας¹ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, 49
 Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ 50
 πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ² καὶ μήτηρ ἐστίν.

Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν 13
 θάλασσαν. Καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ 2
 πλοῖον ἐμβάντα³ καθῆσθαι: καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν⁴ εἰστήκει. Καὶ 3
 ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων, Ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ

¹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ² ἀδελφή, ἥς, ἡ, sister. ³ ἐμβαίνω, embark. ⁴ αἰγιαλός, οὖ, ὁ, seashore, beach.

σπείρειν. Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ἃ μὲν ἔπесен παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἦλθεν τὰ 4
 πετεινὰ¹ καὶ κατέφαγεν² αὐτά. Ἄλλα δὲ ἔπесен ἐπὶ τὰ πετρώδη,³ ὅπου οὐκ εἶχεν 5
 γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν,⁴ διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος⁵ γῆς· ἡλίου δὲ 6
 ἀνατείλαντος⁶ ἐκαυματίσθη,⁷ καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν⁸ ἐξηράνθη.⁹ Ἄλλα δὲ 7
 ἔπесен ἐπὶ τὰς ἀκάνθας,¹⁰ καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι¹⁰ καὶ ἀπέπνιξαν¹¹ αὐτά. 8
 Ἄλλα δὲ ἔπесен ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ ἐδίδου καρπόν, ὃ μὲν ἑκατόν,¹² ὃ δὲ 9
 ἐξήκοντα,¹³ ὃ δὲ τριάκοντα.¹⁴ Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. 9

Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ, Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; 10
 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὅτι Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια¹⁵ τῆς 11
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. Ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται 12
 αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. 13
 Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν, καὶ

¹ πετεινόν, ου, τό, bird. ² κατεσθίω, eat up, devour. ³ πετρώδης, rocky, stony. ⁴ ἐξανατέλλω, spring up, spring up out. ⁵ βάθος, ους, τό, depth, deep. ⁶ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ⁷ καυματίζω, burn up, scorch. ⁸ ρίζα, ης, ἡ, root, that which grows from the root. ⁹ ξηραίνω, dry up, parch. ¹⁰ ἄκανθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ¹¹ ἀποπνίγω, choke, drown. ¹² ἑκατόν, hundred, 100. ¹³ ἐξήκοντα, sixty, 60. ¹⁴ τριάκοντα, thirty, 30. ¹⁵ μυστήριον, ου, τό, secret, mystery.

ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσιν.¹ Καὶ ἀναπληροῦται² αὐτοῖς ἡ 14
προφητεία³ Ἡσαΐου,⁴ ἡ λέγουσα, Ἀκοῇ⁵ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε:¹ καὶ
βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη⁶ γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, 15
καὶ τοῖς ὠσὶν βαρέως⁷ ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν:⁸
μήποτε⁹ ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσιν, καὶ τῇ καρδίᾳ
συνῶσιν,¹ καὶ ἐπιστρέψωσιν, καὶ ἰάσομαι¹⁰ αὐτούς. Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ 16
ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν: καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούει. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν 17
ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν¹¹ ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον:
καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν 18
τοῦ σπεύροντος. Παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος,¹ 19
ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἀρπάζει¹² τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ: οὗτός
ἐστὶν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς. Ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη¹³ σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ 20
τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν: οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν¹⁴ 21

¹ συνίημι, understand, consider. ² ἀναπληρόω, fill up, fulfill. ³ προφητεία, ας, ἡ, prophecy. ⁴ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ⁵ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁶ παχύνω, fatten. ⁷ βαρέως, with difficulty, heavily. ⁸ καμμύω, close (the eyes), close. ⁹ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁰ ἰάομαι, heal. ¹¹ ἐπιθυμέω, desire, long for. ¹² ἀρπάζω, seize, snatch. ¹³ πετρώδης, rocky, stony. ¹⁴ ῥίζα, ἡς, ἡ, root, that which grows from the root.

ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός¹ ἐστίν· γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ² διὰ τὸν
 λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζεται. Ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας³ σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν 22
 λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα⁴ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἡ ἀπάτη⁵ τοῦ πλούτου⁶
 συμπνίγει⁷ τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος⁸ γίνεται. Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν 23
 σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιών·⁹ ὃς δὴ¹⁰ καρποφορεῖ,¹¹ καὶ
 ποιεῖ ὁ μὲν ἑκατόν,¹² ὁ δὲ ἐξήκοντα,¹³ ὁ δὲ τριάκοντα.¹⁴

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν¹⁵ αὐτοῖς, λέγων, Ὡμοιώθη¹⁶ ἡ βασιλεία τῶν 24
 οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ 25
 καθεύδειν¹⁷ τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρεν ζιζάνια¹⁸ ἀνὰ¹⁹
 μέσον τοῦ σίτου,²⁰ καὶ ἀπήλθεν. Ὅτε δὲ ἐβλάστησεν²¹ ὁ χόρτος²² καὶ καρπὸν 26
 ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.¹⁸ Προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ 27
 οἰκοδεσπότου²³ εἶπον αὐτῷ, Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῶ²⁴

¹ πρόσκαιρος, temporary, passing. ² διωγμός, οὐ, ὁ, persecution. ³ ἀκανθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ⁴ μέριμνα, ης, ἡ, care, anxiety. ⁵ ἀπάτη, ης, ἡ, deceit, deceitfulness. ⁶ πλοῦτος, ου, ὁ, wealth, riches. ⁷ συμπνίγω, choke, choke utterly. ⁸ ἄκαρπος, unfruitful, barren. ⁹ συνίημι, understand, consider. ¹⁰ δὴ, also, indeed. ¹¹ καρποφορέω, bear fruit. ¹² ἑκατόν, hundred, 100. ¹³ ἐξήκοντα, sixty, 60. ¹⁴ τριάκοντα, thirty, 30. ¹⁵ παρατίθημι, set before, entrust. ¹⁶ ὁμοίω, make like, liken. ¹⁷ καθεύδω, sleep. ¹⁸ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ¹⁹ ἀνά, upwards, upon. ²⁰ σίτος, ου, ὁ, wheat, grain. ²¹ βλαστάνω, sprout, produce. ²² χόρτος, ου, ὁ, grass, hay. ²³ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ²⁴ σός, your, yours.

ἀγρῷ; Πόθεν¹ οὖν ἔχει ζιζάνια;² Ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο 28
ἐποίησεν. Οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξομεν³ αὐτά; 29
Ὁ δὲ ἔφη, Οὐ: μήποτε,⁴ συλλέγοντες⁵ τὰ ζιζάνια,⁶ ἐκριζώσητε⁵ ἅμα⁶ αὐτοῖς τὸν
σίτον.⁷ Ἄφετε συναυξάνεσθαι⁸ ἀμφότερα⁹ μέχρι¹⁰ τοῦ θερισμοῦ:¹¹ καὶ ἐν καιρῷ 30
τοῦ θερισμοῦ¹¹ ἔρῳ τοῖς θερισταῖς,¹² Συλλέξατε³ πρῶτον τὰ ζιζάνια,² καὶ δήσατε
αὐτὰ εἰς δέσμας¹³ πρὸς τὸ κατακαῦσαι¹⁴ αὐτά: τὸν δὲ σῖτον⁷ συναγάγετε εἰς τὴν
ἀποθήκην¹⁵ μου.

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν¹⁶ αὐτοῖς, λέγων, Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν 31
οὐρανῶν κόκκῳ¹⁷ σινάπεως,¹⁸ ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ: 32
ὃ μικρότερον μὲν ἐστὶν πάντων τῶν σπερμάτων: ὅταν δὲ αὐξηθῇ,¹⁹ μείζον τῶν
λαχάνων²⁰ ἐστίν, καὶ γίνεται δένδρον,²¹ ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ²² τοῦ οὐρανοῦ

¹ πόθεν, from where? whence. ² ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ³ συλλέγω, collect, gather. ⁴ μήποτε, never, lest perchance. ⁵ ἐκριζόω, uproot, root out. ⁶ ἅμα, at the same time. ⁷ σῖτος, ου, ό, wheat, grain. ⁸ συναυξάνομαι, grow together. ⁹ ἀμφότεροι, both, both of two. ¹⁰ μέχρι, until, as far as (gen). ¹¹ θερισμός, οὔ, ό, harvest, reaping. ¹² θεριστής, οὔ, ό, reaper, harvester. ¹³ δέσμη, ης, ή, bundle. ¹⁴ κατακαίω, burn up, consume entirely. ¹⁵ ἀποθήκη, ης, ή, storehouse, barn. ¹⁶ παρατίθημι, set before, entrust. ¹⁷ κόκκος, ου, ό, grain, seed. ¹⁸ σίναπι, εως, τό, mustard plant, mustard. ¹⁹ αὐξάνω, cause to grow, increase. ²⁰ λάχανον, ου, τό, garden herb, vegetable. ²¹ δένδρον, ου, τό, tree. ²² πετεινόν, ου, τό, bird.

καὶ κατασκηνοῦν¹ ἐν τοῖς κλάδοις² αὐτοῦ.

Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς, Ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, 33

ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν⁴ εἰς ἀλεύρου⁵ σάτα⁶ τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη⁷ ὅλον.

Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς 34

παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς: ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, 35

λέγοντος, Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, ἐρεύξομαι⁸ κεκρυμμένα⁴ ἀπὸ

καταβολῆς⁹ κόσμου.

Τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς: καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ 36

μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Φράσον¹⁰ ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων¹¹ τοῦ

ἀγροῦ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς 37

τοῦ ἀνθρώπου: ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος: τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ 38

¹ κατασκηνόω, cause to dwell, settle. ² κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ³ ζύμη, ης, ἡ, leaven, ferment. ⁴ κρύπτω, conceal, hide. ⁵ ἀλευρον, ου, τό, wheat flour, meal. ⁶ σάτον, ου, τό, seah (a Hebrew measure). ⁷ ζυμώω, leaven, ferment. ⁸ ἐρεύγομαι, utter, proclaim. ⁹ καταβολή, ης, ἡ, foundation, depositing. ¹⁰ φράζω, explain, interpret. ¹¹ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat.

υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια¹ εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ 39
 σπείρας αὐτὰ ἐστὶν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς² συντέλεια³ τοῦ αἰῶνός ἐστιν· οἱ
 δὲ θερισταὶ⁴ ἄγγελοι εἰσιν. Ὡσπερ οὖν συλλέγεται⁵ τὰ ζιζάνια¹ καὶ πυρὶ καίεται,⁶ 40
 οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ³ τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ 41
 ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν⁵ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ
 πάντα τὰ σκάνδαλα⁷ καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν,⁸ καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς 42
 τὴν κάμινον⁹ τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς¹⁰ καὶ ὁ βρυγμὸς¹¹ τῶν ὀδόντων.¹²
 Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν¹³ ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Ὁ 43
 ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῶ¹⁴ κεκρυμμένῳ¹⁵ ἐν τῷ ἀγρῷ, 44
 ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψεν·¹⁵ καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα ὅσα
 ἔχει πωλεῖ,¹⁶ καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

¹ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ²θερισμός, οὔ, ὁ, harvest, reaping. ³συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ⁴θεριστής, οὔ, ὁ, reaper, harvester. ⁵συλλέγω, collect, gather. ⁶καίω, burn, ignite. ⁷σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ⁸ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ⁹κάμινος, ου, ἡ, furnace. ¹⁰κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ¹¹βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ¹²ὀδούς, ὁ, tooth. ¹³ἐκλάμπω, shine (forth), shine forth. ¹⁴θησαυρός, οὔ, ὁ, storehouse, treasure. ¹⁵κρύπτω, conceal, hide. ¹⁶πωλέω, sell.

Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ¹ ζητοῦντι καλοὺς 45
 μαργαρίτας·² ὃς εὐρὼν ἓνα πολύτιμον³ μαργαρίτην,² ἀπελθὼν πέπρακεν⁴ πάντα 46
 ὅσα εἶχεν, καὶ ἡγόρασεν αὐτόν.

Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ⁵ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, 47
 καὶ ἐκ παντὸς γένους⁶ συναγαγούσῃ· ἦν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες⁷ ἐπὶ 48
 τὸν αἰγιαλόν,⁸ καὶ καθίσαντες, συνέλεξαν⁹ τὰ καλὰ εἰς ἀγγεῖα,¹⁰ τὰ δὲ σαπρὰ¹¹
 ἔξω ἔβαλον. Οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ¹² τοῦ αἰῶνος· ἐξελεύσονται οἱ 49
 ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσιν¹³ τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, καὶ βαλοῦσιν 50
 αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον¹⁴ τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς¹⁵ καὶ ὁ βρυγμὸς¹⁶
 τῶν ὀδόντων.¹⁷

¹ ἔμπορος, ου, ὁ, merchant, trader. ² μαργαρίτης, ου, ὁ, pearl. ³ πολύτιμος, very precious, costly. ⁴ πιπράσκω, sell. ⁵ σαγήνη, ης, ἡ, dragnet, fishing net. ⁶ γένος, ους, τό, race, kind. ⁷ ἀναβιβάζω, bring up, draw up. ⁸ αἰγιαλός, οὔ, ὁ, seashore, beach. ⁹ συλλέγω, collect, gather. ¹⁰ ἀγγεῖον, ου, τό, vessel, flask. ¹¹ σαπρός, rotten, worthless. ¹² συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ¹³ ἀφορίζω, separate, set apart. ¹⁴ κάμινος, ου, ἡ, furnace. ¹⁵ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ¹⁶ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ¹⁷ ὀδούς, ὁ, tooth.

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Συνήκατε¹ ταῦτα πάντα; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναί, κύριε. Ὁ 51

δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς² εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
οὐρανῶν ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,³ ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ
θησαυροῦ⁴ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.⁵

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν⁶ ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετήρην⁷ ἐκεῖθεν:⁸ 53

καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα⁹ αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν,
ὥστε ἐκπλήττεσθαι¹⁰ αὐτοὺς καὶ λέγειν, Πόθεν¹¹ τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ
δυνάμεις; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος¹² υἱός; Οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται 55

Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς¹³ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; 56

Καὶ αἱ ἀδελφαὶ¹⁴ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσὶν; Πόθεν¹¹ οὖν τούτῳ ταῦτα

πάντα; Καὶ ἐσκανδαλίζοντο¹⁵ ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἔστιν 57

προφήτης ἄτιμος,¹⁶ εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι⁹ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Καὶ οὐκ 58

¹ συνήμι, understand, consider. ² μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ³ οἰκοδεσπότης, οὐ, ὁ, householder, head of a household. ⁴ θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ⁵ παλαιός, old, ancient. ⁶ τελέω, finish, fulfill. ⁷ μεταίρω, go away, depart. ⁸ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁹ πατρίς, ἴδος, ἡ, of one's fathers, fatherland. ¹⁰ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ¹¹ πόθεν, from where? whence. ¹² τέκτων, οὐ, ὁ, builder, carpenter. ¹³ Ἰωσῆς, ἦτος, ὁ, Josés. ¹⁴ ἀδελφή, ἦς, ἡ, sister. ¹⁵ σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁶ ἄτιμος, without honor, dishonored.

ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλές, διὰ τὴν ἀπιστίαν¹ αὐτῶν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρχης² τὴν ἀκοήν³ Ἰησοῦ, καὶ εἶπεν **14**

τοῖς παισὶν⁴ αὐτοῦ, Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής·⁵ αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν

νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν⁶ ἐν αὐτῷ. Ὁ γὰρ Ἡρώδης **3**

κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ, διὰ Ἡρωδιάδα⁷ τὴν

γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἔλεγεν γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, Οὐκ **4**

ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν. Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτείνειν, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι **5**

ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. Γενεσίῳ⁸ δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ὠρχήσατο⁹ ἡ **6**

θυγάτηρ¹⁰ τῆς Ἡρωδιάδος⁷ ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσεν¹¹ τῷ Ἡρώδῃ· ὅθεν¹² μεθ' **7**

ὅρκου¹³ ὡμολόγησεν¹⁴ αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται. Ἡ δέ, προβιβασθεῖσα¹⁵ ὑπὸ **8**

τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησὶν, ὧδε ἐπὶ πίνακι¹⁶ τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ

βαπτιστοῦ.⁵ Καὶ ἐλυπήθη¹⁷ ὁ βασιλεύς, διὰ δὲ τοὺς ὅρκους¹³ καὶ τοὺς **9**

¹ ἀπιστία, ας, ἡ, unbelief, unfaithfulness. ² τετράρχης, ου, ὁ, tetrarch. ³ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁴ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁵ βαπτιστής, οὔ, ὁ, baptist, baptizer. ⁶ ἐνεργέω, work, effect. ⁷ Ἡρωδιάς, ἄδος, ἡ, Herodias. ⁸ γενέσια, ων, τό, birthday celebration. ⁹ ὀρχέομαι, dance. ¹⁰ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹¹ ἀρέσκω, please, serve. ¹² ὅθεν, from where, from which. ¹³ ὅρκος, ου, ὁ, oath. ¹⁴ ὁμολογέω, confess, profess. ¹⁵ προβιβάζω, cause to come forward, prompt. ¹⁶ πίναξ, ακος, ἡ, board, dish. ¹⁷ λυπέω, grieve, pain.

συνανακειμένους¹ ἐκέλευσεν² δοθῆναι· καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισεν³ τὸν Ἰωάννην 10
ἐν τῇ φυλακῇ. Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι,⁴ καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ·⁵ 11
καὶ ἤνεγκεν τῇ μητρὶ αὐτῆς. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ 12
σῶμα, καὶ ἔθαψαν⁶ αὐτό· καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν⁷ ἐκεῖθεν⁸ ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' 13
ιδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ⁹ ἀπὸ τῶν πόλεων. Καὶ 14
ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδεν πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη¹⁰ ἐπ' αὐτοῖς, καὶ
ἐθεράπευσεν τοὺς ἀρρώστους¹¹ αὐτῶν. Ὁψίας¹² δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ 15
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν·¹³
ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας¹⁴ ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς
βρώματα.¹⁵ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρειάν ἐχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς 16
ὕμεις φαγεῖν. Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ 17

¹ συνανακειμαι, recline at table with. ² κελεύω, order, command. ³ ἀποκεφαλίζω, behead. ⁴ πίναξ, ακος, ἡ, board, dish. ⁵ κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ⁶ θάπτω, bury. ⁷ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁸ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁹ πεζῇ, by land, on foot. ¹⁰ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ¹¹ ἄρρωστος, sick, ill. ¹² ὄψις, late. ¹³ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁴ κώμη, ης, ἡ, village. ¹⁵ βρῶμα, τος, τό, food, food of any kind.

δύο ἰχθύας.¹ Ὁ δὲ εἶπεν, Φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε. Καὶ κελεύσας² τοὺς ὄχλους 18
 ἀνακλιθῆναι³ ἐπὶ τοὺς χόρτους,⁴ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας,¹
 ἀναβλέψας⁵ εἰς τὸν οὐρανόν, εὐλόγησεν, καὶ κλάσας⁶ ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς
 τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν.⁷ 20
 καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων,⁸ δώδεκα κοφίνους⁹ πλήρεις.¹⁰ Οἱ δὲ 21
 ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ¹¹ πεντακισχίλιοι,¹² χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν¹³ ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι¹⁴ εἰς τὸ πλοῖον, καὶ 22
 προάγειν¹⁵ αὐτὸν εἰς τὸ πέραν,¹⁶ ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. Καὶ ἀπολύσας 23
 τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι: ὁψίας¹⁷ δὲ γενομένης,
 μόνος ἦν ἐκεῖ. Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον¹⁸ ὑπὸ 24
 τῶν κυμάτων:¹⁹ ἦν γὰρ ἐναντίος²⁰ ὁ ἄνεμος. Τετάρτη²¹ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς 25
 ἀπῆλθεν πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἰδόντες 26

¹ ἰχθύς, ὕος, ὅ, fish. ² κελεύω, order, command. ³ ἀνακλίνω, lay upon, lay down. ⁴ χόρτος, ου, ὅ, grass, hay. ⁵ ἀναβλέπω, look up, receive sight. ⁶ κλάω, break. ⁷ χορτάζω, eat until full, be filled. ⁸ κλάσμα, τος, τό, broken piece, fragment. ⁹ κόφινος, ου, ὅ, basket, large basket. ¹⁰ πλήρης, full. ¹¹ ὡσεὶ, like, about. ¹² πεντακισχίλιοι, five thousand, 5000. ¹³ ἀναγκάζω, force, compel. ¹⁴ ἐμβαίνω, embark. ¹⁵ προάγω, lead forth, go before. ¹⁶ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁷ ὄψιος, late. ¹⁸ βασανίζω, torment, torture. ¹⁹ κύμα, τος, τό, wave. ²⁰ ἐναντίος, opposite, hostile. ²¹ τέταρτος, fourth.

αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν,¹ λέγοντες ὅτι
Φάντασμα² ἐστίν· καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. Εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ 27
Ἰησοῦς, λέγων, Θαρσεῖτε·³ ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. Ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ 28
Πέτρος εἶπεν, Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν⁴ με πρὸς σε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Ὁ δὲ 29
εἶπεν, Ἐλθέ. Καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ
ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν⁵ ἐφοβήθη· καὶ 30
ἄρξάμενος καταποντίζεσθαι⁶ ἔκραξεν, λέγων, Κύριε, σῶσόν με. Εὐθέως δὲ ὁ 31
Ἰησοῦς ἐκτείνας⁷ τὴν χεῖρα ἐπελάβετο⁸ αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, Ὀλιγόπιστε,⁹ εἰς
τί ἐδίστασας;¹⁰ Καὶ ἐμβάντων¹¹ αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν¹² ὁ ἄνεμος· οἱ δὲ 32
ἐν τῷ πλοίῳ ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες, Ἀληθῶς¹³ θεοῦ υἱὸς εἶ.

¹ ταράσσω, trouble, agitate. ² φάντασμα, τος, τό, apparition, ghost. ³ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ⁴ κελεύω, order, command. ⁵ ἰσχυρός, strong, mighty. ⁶ καταποντίζω, sink in the sea, am drowned. ⁷ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ⁸ ἐπιλαμβάνομαι, take hold of, seize. ⁹ ὀλιγόπιστος, of little faith. ¹⁰ διστάζω, doubt, waver. ¹¹ ἐμβαίνω, embark. ¹² κοπάζω, stop, abate. ¹³ ἀληθῶς, truly, really.

Καὶ διαπεράσαντες¹ ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέτ.² Καὶ ἐπιγινόντες αὐτὸν οἱ 34
 ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον³ ἐκείνην, καὶ
 προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς⁴ ἔχοντας· καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα 36
 μόνον ἄψωνται τοῦ κρασπέδου⁵ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἤψαντο
 διεσώθησαν.⁶

Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, 15
 λέγοντες, Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσιν⁷ τὴν παράδοσιν⁸ τῶν 2
 πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νίπτονται⁹ τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. Ὁ δὲ 3
 ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε⁷ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ
 διὰ τὴν παράδοσιν⁸ ὑμῶν; Ὁ γὰρ θεὸς ἐνετείλατο,¹⁰ λέγων, Τίμα¹¹ τὸν πατέρα 4
 καὶ τὴν μητέρα· καί, Ὁ κακολογῶν¹² πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ·¹³ 5
 ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον,¹⁴ ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ

¹ διαπεράω, cross over, pass through. ² Γεννησαρέτ, ἡ, Gennesaret. ³ περίχωρος, ου, ἡ, neighboring. ⁴ κακῶς, badly, evilly. ⁵ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ⁶ διασώζω, save, bring safely to. ⁷ παραβαίνω, go aside, transgress.

⁸ παράδοσις, εως, ἡ, tradition, instruction. ⁹ νίπτω, wash. ¹⁰ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹¹ τιμάω, honor, value at a price. ¹² κακολογέω, speak evil of, revile. ¹³ τελευτάω, die, end. ¹⁴ δῶρον, ου, τό, gift, present.

ὠφεληθῆς,¹ καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ² τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ: καὶ 6
 ἡκυρώσατε³ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν⁴ ὑμῶν: ὑποκριταί,⁵ καλῶς 7
 προεφήτευσεν⁶ περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας,⁷ λέγων, Ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ 8
 στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χεῖλεσίν⁸ με τιμᾷ,² ἡ δὲ καρδιά αὐτῶν πόρρω⁹ ἀπέχει¹⁰
 ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην¹¹ δὲ σέβονται¹² με, διδάσκοντες διδασκαλίας¹³ ἐντάλματα¹⁴ 9
 ἀνθρώπων. Καὶ προσκαλεσάμενος¹⁵ τὸν ὄχλον, εἶπεν αὐτοῖς, Ἀκούετε καὶ 10
 συνίετε.¹⁶ Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ¹⁷ τὸν ἄνθρωπον: ἀλλὰ τὸ 11
 ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ¹⁷ τὸν ἄνθρωπον. Τότε 12
 προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπον αὐτῷ, Οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι
 ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;¹⁸ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Πᾶσα 13
 φυτεία,¹⁹ ἣν οὐκ ἐφύτευσεν²⁰ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος,²¹ ἐκριζωθήσεται.²² Ἄφετε 14
 αὐτούς: ὁδηγοί²³ εἰσιν τυφλοὶ τυφλῶν: τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ,²⁴

¹ ὠφελέω, profit, help. ² τιμάω, honor, value at a price. ³ ἀκυρόω, revoke, invalidate. ⁴ παράδοσις, εως, ἡ, tradition, instruction. ⁵ ὑποκριτής, οὗ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁶ προφητεύω, prophesy, foretell. ⁷ Ἡσαΐας, οὗ, ὁ, Isaiah. ⁸ χεῖλος, οὗς, τό, lip, edge. ⁹ πόρρω, far (away), far. ¹⁰ ἀπέχω, received, obtain. ¹¹ μάτην, in vain, no end. ¹² σέβομαι, reverence, worship. ¹³ διδασκαλία, ας, ἡ, teaching, doctrine. ¹⁴ ἐντάλμα, τος, τό, precept, commandment. ¹⁵ προσκαλέω, summon. ¹⁶ συνίημι, understand, consider. ¹⁷ κοινός, make common, defile. ¹⁸ σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁹ φυτεία, ας, ἡ, plant. ²⁰ φυτεύω, plant. ²¹ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ²² ἐκρίζω, uproot, root out. ²³ ὁδηγός, οὗ, ὁ, leader, guide. ²⁴ ὁδηγέω, lead, guide.

ἀμφοτέροι¹ εἰς βόθυνον² πεσοῦνται. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, 15
 Φράσον³ ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀκμὴν⁴ καὶ ὑμεῖς 16
 ἀσύνετοί⁵ ἐστε; Οὐπω⁶ νοεῖτε⁷ ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον⁸ εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν 17
 κοιλίαν⁹ χωρεῖ,¹⁰ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα¹¹ ἐκβάλλεται; Τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ 18
 στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κακεῖνα¹² κοινοῖ¹³ τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ γὰρ 19
 τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοί¹⁴ πονηροί, φόνοι,¹⁵ μοιχεῖαι,¹⁶ πορνεῖαι,¹⁷
 κλοπαί,¹⁸ ψευδομαρτυρίαι,¹⁹ βλασφημίαι:²⁰ ταῦτά ἐστιν τὰ κοινούντα¹³ τὸν 20
 ἄνθρωπον: τὸ δὲ ἀνίπτους²¹ χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ¹³ τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν²² ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν²³ εἰς τὰ μέρη Τύρου²⁴ καὶ Σιδῶνος.²⁵ 21

Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ Χαναναία²⁶ ἀπὸ τῶν ὁρίων²⁷ ἐκείνων ἐξελθοῦσα ἐκραύγασεν²⁸
 αὐτῷ, λέγουσα, Ἐλέησόν²⁹ με, κύριε, υἱὲ Δαυὶδ: ἡ θυγάτηρ³⁰ μου κακῶς³¹

¹ ἀμφοτέροι, both, both of two. ² βόθυνος, ου, ὁ, pit, ditch. ³ φράζω, explain, interpret. ⁴ ἀκμὴν, ἡ, even yet, still. ⁵ ἀσύνετος, without understanding, unintelligent. ⁶ οὐπω, not yet. ⁷ νοέω, understand, consider. ⁸ εἰσπορεύομαι, enter, journey into. ⁹ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ¹⁰ χωρέω, make room for, hold. ¹¹ ἀφεδρῶν, ὄνος, ὁ, toilet, latrine. ¹² κακεῖνος, and he, and she. ¹³ κοινῶ, make common, defile. ¹⁴ διαλογισμός, οὗ, ὁ, reasoning, questioning. ¹⁵ φόνος, ου, ὁ, murder, slaughter. ¹⁶ μοιχεία, ας, ἡ, adultery. ¹⁷ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ¹⁸ κλοπή, ἡς, ἡ, theft, thieving. ¹⁹ ψευδομαρτυρία, ας, ἡ, false witness, false testimony. ²⁰ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ²¹ ἀνίπτως, unwashed. ²² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ²³ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ²⁴ Τύρος, ου, ἡ, Tyre. ²⁵ Σιδῶν, ὄνος, ἡ, Sidon. ²⁶ Χαναναίος, ὁ, Canaanite. ²⁷ ὅριον, ου, τό, boundary, region. ²⁸ κραυγάζω, cry out, cry aloud. ²⁹ ἐλέω, have mercy, pity. ³⁰ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ³¹ κακῶς, badly, evilly.

δαιμονίζεται.¹ Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ 23
αὐτοῦ ἡρώτων αὐτόν, λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν² ἡμῶν. Ὁ 24
δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα
οἴκου Ἰσραὴλ. Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνησεν αὐτῷ λέγουσα, Κύριε, βοήθει³ μοι. 25
Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ 26
βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.⁴ Ἡ δὲ εἶπεν, Ναί, κύριε: καὶ γὰρ τὰ κυνάρια⁴ ἐσθίει ἀπὸ 27
τῶν ψιγίων⁵ τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης⁶ τῶν κυρίων αὐτῶν. Τότε 28
ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ὡ⁷ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις: γεννηθήτω σοι
ὥς θέλεις. Καὶ ἰάθη⁸ ἡ θυγάτηρ⁹ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Καὶ μεταβὰς¹⁰ ἐκεῖθεν¹¹ ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας: καὶ 29
ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες 30
μεθ' ἑαυτῶν χωλούς,¹² τυφλούς, κωφούς,¹³ κυλλούς,¹⁴ καὶ ἑτέρους πολλούς, καὶ

¹ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ² ὀπισθεν, behind, after. ³ βοήθειω, come to the aid of. ⁴ κυνάριον, ου, τό, little dog. ⁵ ψιγίον, ου, τό, crumb, scrap. ⁶ τράπεζα, ης, ἡ, table. ⁷ ὦ, Oh! omega. ⁸ ἰάομαι, heal. ⁹ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹⁰ μεταβαίνω, depart, leave. ¹¹ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ¹² χωλός, lame, deprived of a foot. ¹³ κωφός, deaf, dumb. ¹⁴ κυλλός, crippled, lame.

ἔρριψαν¹ αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς: ὥστε 31
 τοὺς ὄχλους θαυμάσαι, βλέποντας κωφοὺς² λαλοῦντας, κυλλοὺς³ ὑγιεῖς,⁴
 χωλοὺς⁵ περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέποντας: καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν
 Ἰσραήλ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος⁶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Σπλαγχνίζομαι⁷ ἐπὶ 32
 τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν⁸ μοι, καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν:
 καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστεις⁹ οὐ θέλω, μήποτε¹⁰ ἐκλυθῶσιν¹¹ ἐν τῇ ὁδῷ. Καὶ 33
 λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Πόθεν¹² ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ¹³ ἄρτοι τοσοῦτοι,¹⁴
 ὥστε χορτάσαι¹⁵ ὄχλον τοσοῦτον; Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πόσους¹⁶ ἄρτους 34
 ἔχετε; Οἱ δὲ εἶπον, Ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.¹⁷ Καὶ ἐκέλευσεν¹⁸ τοῖς ὄχλοις 35
 ἀναπεσεῖν¹⁹ ἐπὶ τὴν γῆν: καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας,²⁰ 36
 εὐχαριστήσας ἔκλασεν,²¹ καὶ ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ

¹ ῥίπτω, throw, cast. ² κωφός, deaf, dumb. ³ κυλλός, crippled, lame. ⁴ ὑγιής, whole, healthy. ⁵ χωλός, lame, deprived of a foot. ⁶ προσκαλέω, summon. ⁷ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ⁸ προσμένω, wait longer, remain. ⁹ νήστις, ὁ, not eating, hungry. ¹⁰ μήποτε, never, lest perchance. ¹¹ ἐκλύω, am unstrung, become weak. ¹² πόθεν, from where? whence. ¹³ ἐρημία, ας, ἡ, wilderness, desert. ¹⁴ τοσοῦτος, so great, so much. ¹⁵ χορτάζω, eat until full, be filled. ¹⁶ πόσος, how many? how great? ¹⁷ ἰχθύδιον, ου, τό, small fish, little fish. ¹⁸ κελεύω, order, command. ¹⁹ ἀναπίπτω, recline, lie down. ²⁰ ἰχθύς, ὅς, ὁ, fish. ²¹ κλάω, break.

ὄχλῳ. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν·¹ καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν 37
 κλασμάτων,² ἑπτὰ σπυρίδας³ πλήρεις.⁴ Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι⁵ 38
 ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη⁶ εἰς τὸ 39
 πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια⁷ Μαγδαλά.⁸

Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι⁹ πειράζοντες ἐπηρώτησαν 16
 αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξαι¹⁰ αὐτοῖς. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, 2
 Ὅψιας¹¹ γενομένης λέγετε, Εὐδία·¹² πυρράζει¹³ γὰρ ὁ οὐρανός. Καὶ πρωῒ,¹⁴ 3
 Σήμερον χειμῶν·¹⁵ πυρράζει¹³ γὰρ στυγνάζων¹⁶ ὁ οὐρανός. Ὑποκριταί,¹⁷ τὸ μὲν
 πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν,¹⁸ τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ
 δύνασθε· Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς¹⁹ σημεῖον ἐπιζητεῖ·²⁰ καὶ σημεῖον οὐ 4
 δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ²¹ τοῦ προφήτου. Καὶ καταλιπὼν²²

¹ χορτάζω, eat until full, be filled. ² κλάσμα, τος, τό, broken piece, fragment. ³ σπυρίς, ἰδος, ἡ, large basket, plaited basket. ⁴ πλήρης, full. ⁵ τετρακισχίλιοι, four thousand, 4000. ⁶ ἐμβαίνω, embark. ⁷ ὅριον, ου, τό, boundary, region. ⁸ Μαγδαλά, ἡ, Magdala. ⁹ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹⁰ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ¹¹ ὄψιος, late. ¹² εὐδία, ας, ἡ, fair weather, tranquillity. ¹³ πυρράζω, be (fiery) red, am red. ¹⁴ πρωῒ, early in the morning, at dawn. ¹⁵ χειμῶν, ὦνος, ὁ, winter, storm. ¹⁶ στυγνάζω, become gloomy, be shocked or sad. ¹⁷ ὑποκριτής, οῦ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹⁸ διακρίνω, discriminate, judge. ¹⁹ μοιχαλὶς, ἰδος, ἡ, adulteress. ²⁰ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ²¹ Ἰωνᾶς, ᾶ, ὁ, Jonah. ²² καταλείπω, leave, leave behind.

αὐτούς, ἀπῆλθεν.

Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν¹ ἐπελάθοντο² ἄρτους λαβεῖν. Ὁ δὲ 5
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε³ ἀπὸ τῆς ζύμης⁴ τῶν Φαρισαίων καὶ
 Σαδδουκαίων.⁵ Οἱ δὲ διελογίζοντο⁶ ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες ὅτι Ἄρτους οὐκ 7
 ἐλάβομεν. Γινούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί διαλογίζεσθε⁶ ἐν ἑαυτοῖς, 8
 ὀλιγόπιστοι,⁷ ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε; Οὐπω⁸ νοεῖτε,⁹ οὐδὲ μνημονεύετε¹⁰ τοὺς 9
 πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων,¹¹ καὶ πόσους¹² κοφίνους¹³ ἐλάβετε; Οὐδὲ 10
 τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων,¹⁴ καὶ πόσας¹² σπυρίδας¹⁵ ἐλάβετε; Πῶς 11
 οὐ νοεῖτε,⁹ ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν προσέχειν³ ἀπὸ τῆς ζύμης⁴ τῶν
 Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;⁵ Τότε συνήκαν¹⁶ ὅτι οὐκ εἶπεν προσέχειν³ ἀπὸ 12
 τῆς ζύμης⁴ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.⁵

¹ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ² ἐπιλανθάνομαι, forget, neglect. ³ προσέχω, take head of, attend to. ⁴ ζύμη, ης, ἡ, leaven, ferment. ⁵ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ⁶ διαλογίζομαι, debate, reason. ⁷ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁸ οὐπω, not yet. ⁹ νοέω, understand, consider. ¹⁰ μνημονεύω, remember, make mention of. ¹¹ πεντακισχιλιοι, five thousand, 5000. ¹² πόσος, how many? how great? ¹³ κόφινος, ου, ὁ, basket, large basket. ¹⁴ τετρακισχιλιοι, four thousand, 4000. ¹⁵ σπυρίς, ἰδος, ἡ, large basket, plaited basket. ¹⁶ συνήμι, understand, consider.

Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας¹ τῆς Φιλίππου ἡρώτα τοὺς μαθητὰς 13
αὐτοῦ, λέγων, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Οἱ 14
δὲ εἶπον, Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν·² ἄλλοι δὲ Ἡλίαν·³ ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν,
ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. Λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς 15
δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, Σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ 17
ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ
αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν⁵ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ 18
λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ⁶ οἰκοδομήσω μου τὴν
ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι⁷ ᾠδου⁸ οὐ κατισχύσουσιν⁹ αὐτῆς. Καὶ δώσω σοὶ τὰς κλεῖς 19
τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὃ ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν
τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 20
Τότε διεστείλατο¹¹ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν
Ἰησοῦς ὁ χριστός.

¹ Καισάρεια, ας, ἡ, Caesarea. ² βαπτιστής, οὔ, ὁ, baptist, baptizer. ³ Ἡλίας, ου, ὁ, Elijah. ⁴ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ⁵ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ⁶ πέτρα, ας, ἡ, rock. ⁷ πύλη, ης, ἡ, gate, porch. ⁸ ᾠδης, ου, ὁ, Hades. ⁹ κατισχύω, overpower, prevail. ¹⁰ κλεῖς, κλειδός, ἡ, key. ¹¹ διαστέλλομαι, set apart, fig. to distinguish.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν 21
εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ
γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. Καὶ 22
προσλαβόμενος¹ αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμαῖν αὐτῷ λέγων, Ὁλέως² σοι,
κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. Ὁ δὲ στραφεὶς³ εἶπεν τῷ Πέτρῳ, Ὑπαγε ὀπίσω 23
μου, Σατανᾶ, σκάνδαλόν⁴ μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς⁵ τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν
ἀνθρώπων. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου 24
ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω⁶ ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρόν⁷ αὐτοῦ, καὶ
ἀκολουθείτω μοι. Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς 25
δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν⁸ ἐμοῦ εὕρήσει αὐτήν· τί γὰρ ὠφελεῖται⁹ 26
ἄνθρωπος ἔάν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ,¹⁰ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;¹¹ Ἡ
τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα¹² τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ 27
ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ

¹ προσλαμβάνω, take to myself, welcome. ² Ὁλέως, gracious, merciful. ³ στρέφω, turn, am converted. ⁴ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ⁵ φρονέω, think, judge. ⁶ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ⁷ σταυρός, οὐ, ὁ, cross.

⁸ ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ⁹ ὠφελέω, profit, help. ¹⁰ κερδαίνω, gain, win. ¹¹ ζημιόω, suffer loss, inflict loss upon. ¹² ἀντάλλαγμα, τος, τό, exchange, purchasing price.

τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν¹ αὐτοῦ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσὶν τινες 28

ὧδε ἐστῶτες, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται² θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν υἱὸν τοῦ
ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ³ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ 17

Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει⁴ αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν⁵ κατ' ἰδίαν. 2

Καὶ μετεμορφώθη⁶ ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψεν⁷ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ

ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένοντο λευκὰ⁸ ὡς τὸ φῶς. Καὶ ἰδοῦ, ὥφθησαν 3

αὐτοῖς Μωσῆς καὶ Ἡλίας,⁹ μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.¹⁰ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 4

Πέτρος εἶπεν τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις,

ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς,¹¹ σοὶ μίαν, καὶ Μωσῇ μίαν, καὶ μίαν Ἡλίᾳ. Ὡς 5

αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοῦ, νεφέλη¹² φωτεινὴ¹³ ἐπεσκίασεν¹⁴ αὐτούς· καὶ ἰδοῦ, φωνὴ

ἐκ τῆς νεφέλης,¹² λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα:

¹ πράξις, εως, ἡ, deed, function. ² γεύομαι, taste, experience. ³ ἕξ, six, 6. ⁴ ἀναφέρω, bring up, offer. ⁵ ὑψηλός, high, lofty. ⁶ μεταμορφώω, change the form, transform. ⁷ λάμπω, shine. ⁸ λευκός, white, bright. ⁹ Ἡλίας, ου, ὁ, Elijah. ¹⁰ συλλαλέω, talk with, discuss. ¹¹ σκηνή, ἡς, ἡ, tent, tabernacle. ¹² νεφέλη, ης, ἡ, cloud. ¹³ φωτεινός, bright, full of light. ¹⁴ ἐπισκιάζω, overshadow, envelop. ¹⁵ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with.

αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ 6
ἐφοβήθησαν σφόδρα.¹ Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν καὶ εἶπεν, 7
Ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε. Ἐπάραντες² δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα 8
εἶδον, εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον.

Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο³ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, 9
Μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα,⁴ ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ. Καὶ 10
ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν
ὅτι Ἡλίαν⁵ δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ἡλίας 11
μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ ἀποκαταστήσει⁶ πάντα: λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη 12
ἦλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλὰ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν:
οὕτως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. Τότε συνήκαν⁷ οἱ 13
μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ⁸ εἶπεν αὐτοῖς.

¹ σφόδρα, exceedingly, greatly. ² ἐπαίρω, lift up, raise. ³ ἐντέλλομαι, command, give orders. ⁴ ὄραμα, τος, τό, vision, spectacle. ⁵ Ἡλίας, ου, ὁ, Elijah. ⁶ ἀποκαθίστημι, restore, give back. ⁷ συνίημι, understand, consider. ⁸ βαπτιστής, οὗ, ὁ, baptist, baptizer.

Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν¹ 14
αὐτὸν καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν² μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται³ καὶ κακῶς⁴ 15
πάσχει· πολλάκις⁵ γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις⁵ εἰς τὸ ὕδωρ. Καὶ 16
προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. 17
Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ⁶ γενεὰ ἄπιστος⁷ καὶ διεστραμμένη,⁸ ἕως πότε
ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; Ἔως πότε ἀνέξομαι⁹ ὑμῶν; Φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε. Καὶ 18
ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, καὶ
ἐθεραπεύθη ὁ παῖς¹⁰ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ 19
Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; Ὁ δὲ 20
Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τὴν ἀπιστίαν¹¹ ὑμῶν. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε
πίστιν ὡς κόκκον¹² σινάπεως,¹³ ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι¹⁴ ἐντεῦθεν¹⁵
ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται:¹⁴ καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει¹⁶ ὑμῖν. Τοῦτο δὲ τὸ γένος¹⁷ οὐκ 21

¹ γονυπετέω, fall on the knees, kneel down. ² ἐλέεω, have mercy, pity. ³ σεληνιάζομαι, be an epileptic, am a lunatic. ⁴ κακῶς, badly, evilly. ⁵ πολλάκις, often, many times. ⁶ ὦ, Oh! omega. ⁷ ἄπιστος, unbelieving, faithless. ⁸ διαστρέφω, distort, pervert. ⁹ ἀνέχομαι, endure, bear with. ¹⁰ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹¹ ἀπιστία, ἀς, ἡ, unbelief, unfaithfulness. ¹² κόκκος, οὐ, ὁ, grain, seed. ¹³ σίναπι, εως, τό, mustard plant, mustard. ¹⁴ μεταβαίνω, depart, leave. ¹⁵ ἐντεῦθεν, hence, on each side. ¹⁶ ἀδυνατέω, be unable, be impossible. ¹⁷ γένος, οὐς, τό, race, kind.

ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία.¹

Ἀναστρεφομένων² δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μέλλει ὁ 22

υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν 23

αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. Καὶ ἐλυπήθησαν³ σφόδρα.⁴

Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοῦμ,⁵ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα⁶ λαμβάνοντες 24

τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπον, Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ⁷ τὰ δίδραχμα;⁶ Λέγει, Ναί. 25

Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν⁸ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Τί σοι

δοκεῖ, Σίμων; Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον;⁹

Ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν;¹⁰ Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Ἀπὸ τῶν 26

ἀλλοτριῶν.¹⁰ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄρα γε¹¹ ἐλεύθεροί¹² εἰσιν οἱ υἱοί. Ἵνα δὲ μὴ 27

σκανδαλίσωμεν¹³ αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον,¹⁴ καὶ

¹ νηστεία, ας, ἡ, fasting, fast. ² ἀναστρέφω, return, live. ³ λυπέω, grieve, pain. ⁴ σφόδρα, exceedingly, greatly. ⁵ Καπερναοῦμ, ἡ, Capernaum. ⁶ δίδραχμον, ου, τό, double drachma, double-drachma. ⁷ τελέω, finish, fulfill. ⁸ προφθάνω, anticipate, come before. ⁹ κῆνσος, ου, ὁ, government tax, poll tax. ¹⁰ ἀλλότριος, strange, foreign. ¹¹ γέ, indeed, at least. ¹² ἐλεύθερος, free, delivered from obligation. ¹³ σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁴ ἄγκιστρον, ου, τό, fish hook.

τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν¹ ἄρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὐρήσεις
στατήρα·² ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ³ ἑμοῦ καὶ σοῦ.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, Τίς ἄρα⁴ μείζων **18**

ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; Καὶ προσκαλεσάμενος⁵ ὁ Ἰησοῦς παιδίον **2**

ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῇτε⁶ **3**

καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. **4**

Ὅστις οὖν ταπεινώσει⁷ ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ

βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Καὶ ὃς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἐν ἐπὶ τῷ ὀνόματί **5**

μου, ἐμὲ δέχεται· ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ⁸ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν **6**

πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει⁹ αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ¹⁰ μύλος¹¹ ὄνικος¹² εἰς τὸν

τράχηλον¹³ αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ¹⁴ ἐν τῷ πελάγει¹⁵ τῆς θαλάσσης. Οὐαὶ τῷ **7**

κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων·¹⁶ ἀνάγκη¹⁷ γάρ ἐστιν ἔλθεῖν τὰ σκάνδαλα·¹⁶ πλὴν

¹ ἰχθύς, ὕος, ὁ, fish. ² στατήρ, ἥρος, ὁ, stater (a coin), Jewish shekel. ³ ἀντί, instead of, in place of. ⁴ ἄρα, so? (introduces a question). ⁵ προσκαλέω, summon. ⁶ στρέφω, turn, am converted. ⁷ ταπεινώω, humble, humiliate. ⁸ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁹ συμφέρω, bring together, it is profitable. ¹⁰ κρεμάννυμι, hang, hang up. ¹¹ μύλος, οὐ, ὁ, mill, millstone. ¹² ὄνικος, of or for an ass. ¹³ τράχηλος, οὐ, ὁ, neck. ¹⁴ καταποντίζω, sink in the sea, am drowned. ¹⁵ πέλαγος, οὐς, τό, open sea, depths of the sea. ¹⁶ σκάνδαλον, οὐ, τό, cause of stumbling, snare. ¹⁷ ἀνάγκη, ἡς, ἡ, necessity, distress.

οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον¹ ἔρχεται. Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ 8
 πούς σου σκανδαλίζει² σε, ἔκκοψον³ αὐτὰ καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἐστὶν
 εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν⁴ ἢ κυλλόν,⁵ ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα
 βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει² σε, ἔξελε⁶ 9
 αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἐστὶν μονόφθαλμον⁷ εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν,
 ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν⁸ τοῦ πυρός. Ὁρᾶτε μὴ 10
 καταφρονήσητε⁹ ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν
 ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν
 οὐρανοῖς. Ἦλθεν γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός. Τί ὑμῖν δοκεῖ; 11
 Ἐὰν γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ἑκατὸν¹⁰ πρόβατα, καὶ πλανηθῇ ἐν ἐξ αὐτῶν· οὐχὶ
 ἀφείς τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα,¹¹ ἐπὶ τὰ ὄρη πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; Καὶ 13
 ἐὰν γένηται εὑρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς
 ἐνενήκοντα ἐννέα¹¹ τοῖς μὴ πεπλανημένοις. Οὕτως οὐκ ἔστιν θέλημα 14

¹ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ² σκανδαλίζω, cause to stumble. ³ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ⁴ χωλός, lame, deprived of a foot. ⁵ κυλλός, crippled, lame. ⁶ ἐξαιρέω, take out, deliver. ⁷ μονόφθαλμος, one-eyed. ⁸ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ⁹ καταφρονέω, think little of, despise. ¹⁰ ἑκατόν, hundred, 100. ¹¹ ἐννέα, nine, 9.

ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἰς τῶν μικρῶν
τούτων.

Ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε καὶ ἔλεγξον¹ αὐτὸν μεταξὺ² σοῦ 15
καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας³ τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν δὲ μὴ 16
ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ
τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα· ἐὰν δὲ παρακούσῃ⁴ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ 17
τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ,⁴ ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικός⁵ καὶ ὁ τελώνης.⁶ Ἀμὴν 18
λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα
ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Πάλιν ἀμὴν λέγω ὑμῖν 19
ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν⁷ ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος⁸ οὗ ἐὰν
αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Οὗ⁹ γάρ 20
εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν.

¹ ἐλέγχω, convict, reprove. ² μεταξὺ, between, after. ³ κερδαίνω, gain, win. ⁴ παρακούω, overhear, listen. ⁵ ἐθνικός, Gentile, pagan. ⁶ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁷ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁸ πρᾶγμα, τος, τό, deed, matter. ⁹ οὗ, where, when.

Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, ποσάκις¹ ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ 21
 ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; Ἔως ἐπτάκις;² Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω 22
 σοι ἔως ἐπτάκις,² ἀλλ' ἔως ἐβδομηκοντάκις³ ἐπτά. Διὰ τοῦτο ὁμοιώθη⁴ ἡ 23
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησεν συναῖραι⁵ λόγον μετὰ
 τῶν δούλων αὐτοῦ. Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν,⁵ προσηνέχθη αὐτῷ εἷς 24
 ὀφειλέτης⁶ μυρίων⁷ ταλάντων.⁸ Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι ἐκέλευσεν⁹ 25
 αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πραθῆναι,¹⁰ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, καὶ
 πάντα ὅσα εἶχεν, καὶ ἀποδοθῆναι. Πесὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ, 26
 λέγων, Κύριε, μακροθύμησον¹¹ ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. 27
 Σπλαγχνισθεὶς¹² δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ
 δάνειον¹³ ἀφῆκεν αὐτῷ. Ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὔρεν ἕνα τῶν συνδούλων 28
 αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν¹⁵ δηνάρια,¹⁶ καὶ κρατήσας αὐτὸν ἐπνιγεν,¹⁷

¹ ποσάκις, how often? how often. ² ἐπτάκις, seven times. ³ ἐβδομηκοντάκις, seventy times. ⁴ ὁμοιάω, make like, liken. ⁵ συναίρω, settle accounts, make a reckoning. ⁶ ὀφειλέτης, ου, ὁ, debtor, sinner. ⁷ μυρίοι, ten thousand, innumerable. ⁸ τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ⁹ κελεύω, order, command. ¹⁰ πιπράσκω, sell. ¹¹ μακροθυμέω, be patient, suffer long. ¹² σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ¹³ δάνειον, ου, τό, loan, debt. ¹⁴ σύνδουλος, ου, ὁ, fellow slave, fellow servant. ¹⁵ ἑκατόν, hundred, 100. ¹⁶ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ¹⁷ πνίγω, choke, strangle.

λέγων, Ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις. Πесὼν οὖν ὁ σύνδουλος¹ αὐτοῦ εἰς τοὺς 29
 πόδας αὐτοῦ παρεκάλει αὐτόν, λέγων, Μακροθύμησον² ἐπ' ἐμοί, καὶ ἀποδώσω
 σοι. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ 30
 τὸ ὀφειλόμενον. Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι¹ αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν³ 31
 σφόδρα⁴: καὶ ἐλθόντες διεσαφῆσαν⁵ τῷ κυρίῳ ἐαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. Τότε 32
 προσκαλεσάμενος⁶ αὐτόν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ, Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν
 τὴν ὀφειλὴν⁷ ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ⁸ παρεκάλεσάς με: οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι⁹ 33
 τὸν σύνδουλόν¹ σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα;⁹ Καὶ ὀργισθεὶς¹⁰ ὁ κύριος αὐτοῦ 34
 παρέδωκεν αὐτόν τοῖς βασανισταῖς,¹¹ ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ. 35
 Οὕτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος¹² ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ
 ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα¹³ αὐτῶν.

¹ σύνδουλος, ου, ὁ, fellow slave, fellow servant. ² μακροθυμέω, be patient, suffer long. ³ λυπέω, grieve, pain. ⁴ σφόδρα, exceedingly, greatly. ⁵ διασαφένω, report, explain. ⁶ προσκαλέω, summon. ⁷ ὀφειλή, ἥς, ἡ, debt, duty. ⁸ ἐπεὶ, when, since. ⁹ ἐλεέω, have mercy, pity. ¹⁰ ὀργίζω, irritate, provoke. ¹¹ βασανιστής, οὗ, ὁ, jailer, torturer. ¹² ἐπουράνιος, heavenly, celestial. ¹³ παράπτωμα, τος, τό, trespass, falling away.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν¹ ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετῆρεν² ἀπὸ τῆς **19**
 Γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια³ τῆς Ἰουδαίας πέραν⁴ τοῦ Ἰορδάνου.⁵ Καὶ **2**
 ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ. Καὶ **3**
 προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτόν, καὶ λέγοντες αὐτῷ, Εἰ
 ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;⁶ Ὁ δὲ **4**
 ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν⁷ καὶ
 θῆλυ⁸ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ εἶπεν, Ὅτι ἐνεκεν⁹ τούτου καταλείψει¹⁰ ἄνθρωπος τὸν **5**
 πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται¹¹ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται
 οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν; Ὡστε οὐκέτι εἰσὶν δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὁ οὖν ὁ θεὸς **6**
 συνέζευξεν,¹² ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.¹³ Λέγουσιν αὐτῷ, Τί οὖν Μωσῆς **7**
 ἐνετείλατο¹⁴ δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου,¹⁵ καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν; Λέγει αὐτοῖς **8**
 ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν¹⁶ ὑμῶν ἐπέτρεψεν¹⁷ ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς

¹ τελέω, finish, fulfill. ² μεταίρω, go away, depart. ³ ὅριον, οὐ, τό, boundary, region. ⁴ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ⁵ Ἰορδάνης, οὐ, ὁ, Jordan. ⁶ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ⁷ ἄρσεν, male. ⁸ θῆλυς, female, woman. ⁹ ἔνεκεν, for the sake of, on account of. ¹⁰ καταλείπω, leave, leave behind. ¹¹ προσκολλάω, join closely, cleave to. ¹² συζεύγνυμι, join together, unite. ¹³ χωρίζω, separate, depart. ¹⁴ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹⁵ ἀποστάσιον, οὐ, τό, certificate of divorce, repudiation. ¹⁶ σκληροκαρδία, ας, ἡ, hardness of heart. ¹⁷ ἐπιτρέπω, permit, allow.

γυναῖκας ὑμῶν: ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν ⁹
ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, μὴ ἐπὶ πορνείᾳ,¹ καὶ γαμήσῃ² ἄλλην, μοιχᾶται:³
καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας² μοιχᾶται.³ Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Εἰ ¹⁰
οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία⁴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει⁵ γαμήσαι.² ¹¹
Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες χωροῦσιν⁶ τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται. ¹²
Εἰσιν γὰρ εὐνοῦχοι,⁷ οἵτινες ἐκ κοιλίας⁸ μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως: καὶ εἰσιν
εὐνοῦχοι,⁷ οἵτινες εὐνουχίσθησαν⁹ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων: καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι,⁷
οἵτινες εὐνούχισαν⁹ ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ δυνάμενος
χωρεῖν⁶ χωρεῖτω.⁶

Τότε προσηνέχθη αὐτῷ παῖδια, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς, καὶ προσεύξεται: οἱ ¹³
δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἄφετε τὰ παῖδια, καὶ μὴ ¹⁴
κωλύετε¹⁰ αὐτὰ ἔλθεῖν πρὸς με: τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν

¹ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ² γαμέω, marry. ³ μοιχάομαι, commit adultery with, commit adultery. ⁴ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ⁵ συμφέρω, bring together, it is profitable. ⁶ χωρέω, make room for, hold. ⁷ εὐνοῦχος, ου, ὁ, eunuch, keeper of the bed-chamber. ⁸ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ⁹ εὐνουχίζω, make a eunuch of, castrate. ¹⁰ κωλύω, forbid, hinder.

οὐρανῶν. Καὶ ἐπιθείς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.¹ Καὶ ἰδού, εἷς 15
 προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν
 αἰώνιον; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. 17
 Εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς. Λέγει αὐτῷ, Ποίας; 18
 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Τὸ Οὐ φονεύσεις·² οὐ μοιχεύσεις·³ οὐ κλέψεις·⁴ οὐ
 ψευδομαρτυρήσεις·⁵ τίμα⁶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα· καί, ἀγαπήσεις τὸν 19
 πλησίον⁷ σου ὡς σεαυτόν. Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος,⁸ Πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην 20
 ἐκ νεότητός⁹ μου· τί ἔτι ὑστερῶ;¹⁰ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος¹¹ εἶναι, 21
 ὑπάγε, πώλησόν¹² σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρόν¹³ ἐν
 οὐρανῷ· καὶ δεῦρο,¹⁴ ἀκολούθει μοι. Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος⁸ τὸν λόγον 22
 ἀπῆλθεν λυπούμενος·¹⁵ ἦν γὰρ ἔχων κτήματα¹⁶ πολλά.

¹ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ² φονεύω, kill, murder. ³ μοιχεύω, commit adultery. ⁴ κλέπτω, steal. ⁵ ψευδομαρτυρέω, bear false witness, testify falsely. ⁶ τιμάω, honor, value at a price. ⁷ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ⁸ νεανίσκος, οὐ, ὁ, youth, young man. ⁹ νεότης, ἡτος, ἡ, youth, youthfulness. ¹⁰ ὑστερέω, lack, need. ¹¹ τέλειος, complete, perfect. ¹² πωλέω, sell. ¹³ θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ¹⁴ δεῦρο, until now, come here! ¹⁵ λυπέω, grieve, pain. ¹⁶ κτήμα, ος, τό, possession, piece of property.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως¹ 23
πλούσιος² εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, 24
εὐκοπώτερόν³ ἔστιν κάμηλον⁴ διὰ τρυπήματος⁵ ῥαφίδος⁶ διελθεῖν, ἢ πλούσιον²
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ 25
ἐξεπλήσσοντο⁷ σφόδρα,⁸ λέγοντες, Τίς ἄρα⁹ δύναται σωθῆναι; Ἐμβλέψας¹⁰ δὲ ὁ 26
Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν¹¹ ἔστιν, παρὰ δὲ θεῷ
πάντα δυνατά. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Ἰδού, ἡμεῖς ἀφήκαμεν 27
πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· τί ἄρα⁹ ἔσται ἡμῖν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 28
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ¹² ὅταν
καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ
δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν 29
οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς,¹³ ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ
ἀγρούς, ἔνεκεν¹⁴ τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα¹⁵ λήψεται, καὶ ζωὴν

¹ δυσκόλως, with difficulty, hardly. ² πλούσιος, rich. ³ εὐκοπώτερον, easier. ⁴ κάμηλος, ου, ὁ, camel. ⁵ τρυπήμα, ατος, τό, hole, eye of a needle. ⁶ ῥαφίς, ἴδος, ἡ, needle. ⁷ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁸ σφόδρα, exceedingly, greatly. ⁹ ἄρα, so? (introduces a question). ¹⁰ ἐμβλέπω, look at, look into. ¹¹ ἀδύνατος, impossible, unable. ¹² παλιγγενεσία, ας, ἡ, renewal, rebirth. ¹³ ἀδελφή, ἥς, ἡ, sister. ¹⁴ ἔνεκεν, for the sake of, on account of. ¹⁵ ἑκατονταπλασίον, hundred times, hundredfold.

αἰώνιον κληρονομήσει.¹ Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι 30
πρῶτοι.

Ὅμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,² ὅστις ἐξῆλθεν 20
ἅμα³ πρωῒ⁴ μισθώσασθαι⁵ ἐργάτας⁶ εἰς τὸν ἀμπελῶνα⁷ αὐτοῦ. Καὶ συμφωνήσας 2
μετὰ τῶν ἐργατῶν⁶ ἐκ δηναρίου⁹ τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν
ἀμπελῶνα⁷ αὐτοῦ. Καὶ ἐξελθὼν περὶ τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ 3
ἀγορᾷ¹⁰ ἀργούς¹¹· καὶ ἐκείνοις εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα,⁷ καὶ 4
ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον δώσω ὑμῖν. Οἱ δὲ ἀπῆλθον. Πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἕκτην¹² καὶ 5
ἐνάτην¹³ ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως.¹⁴ Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην¹⁵ ὥραν ἐξελθὼν, 6
εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς,¹¹ καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί ὥδε ἐστήκατε ὅλην τὴν
ἡμέραν ἀργοί;¹¹ Λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο.⁵ Λέγει αὐτοῖς, 7
Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα,⁷ καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον λήψεσθε. Ὁψίας¹⁶ δὲ 8

¹ κληρονομέω, inherit, obtain. ² οἰκοδεσπότης, ου, ό, householder, head of a household. ³ ἅμα, at the same time. ⁴ πρωῒ, early in the morning, at dawn. ⁵ μισθόω, hire, hire out. ⁶ ἐργάτης, ου, ό, workman, laborer. ⁷ ἀμπελῶν, ὠνος, ό, vineyard. ⁸ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁹ δηνάριον, ου, ό, denarius. ¹⁰ ἀγορά, ᾶς, ἡ, marketplace, place of assembly. ¹¹ ἀργός, inactive, idle. ¹² ἕκτος, sixth. ¹³ ἕνατος, ninth. ¹⁴ ὡσαύτως, likewise. ¹⁵ ἐνδέκατος, eleventh. ¹⁶ ὄψιος, late.

γενομένης λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος¹ τῷ ἐπιτρόπῳ² αὐτοῦ, Κάλεσον τοὺς
 ἐργάτας,³ καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν,⁴ ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν
 πρώτων. Καὶ ἔλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην⁵ ὥραν ἔλαβον ἀνὰ⁶ δηνάριον.⁷ 9
 Ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν⁸ ὅτι πλείονα λήψονται· καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ
 ἀνὰ⁶ δηνάριον.⁷ Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον⁹ κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου,¹⁰ λέγοντες ὅτι 11
 Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους¹¹ ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς
 βαστάσασιν¹² τὸ βᾶρος¹³ τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.¹⁴ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν 13
 ἐνὶ αὐτῶν, Ἐταῖρε,¹⁵ οὐκ ἀδικῶ¹⁶ σε· οὐχὶ δηναρίου⁷ συνεφώνησάς¹⁷ μοι; Ἄρον 14
 τὸ σὸν¹⁸ καὶ ὑπάγε· θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. Ἡ οὐκ ἔξεστίν 15
 μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; Εἰ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστίν, ὅτι ἐγὼ
 ἀγαθός εἰμι; Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· πολλοὶ 16
 γάρ εἰσιν κλητοί,¹⁹ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.²⁰ Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς 17

¹ ἀμπελῶν, ὄνος, ὁ, vineyard. ² ἐπίτροπος, ου, ὁ, guardian, steward. ³ ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ⁴ μισθός, οὔ, ὁ, wages, reward. ⁵ ἐνδέκατος, eleventh. ⁶ ἀνά, upwards, upon. ⁷ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ⁸ νομίζω, suppose, think. ⁹ γογγύζω, mutter, murmur. ¹⁰ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ¹¹ ἴσος, equal, identical. ¹² βαστάζω, bear, carry. ¹³ βᾶρος, ους, τό, burden, weight. ¹⁴ καύσων, ὄνος, ὁ, burning heat, scorching heat. ¹⁵ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ¹⁶ ἀδικέω, do wrong, harm. ¹⁷ συμφωνέω, agree with, agree together. ¹⁸ σός, your, yours. ¹⁹ κλητός, called, summoned. ²⁰ ἐκλεκτός, chosen, elect.

Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν
αὐτοῖς, Ἴδού, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 18
παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινοῦσιν¹ αὐτὸν
θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι² καὶ μαστιγῶσαι 19
καὶ σταυρῶσαι: καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου⁴ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, 20
προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσά τι παρ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις; Λέγει 21
αὐτῷ, Εἰπὲ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ
εὐωνύμων⁵ σου, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ οἶδατε 22
τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ τὸ βάπτισμα⁶ ὃ
ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; Λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα. Καὶ λέγει αὐτοῖς, 23
Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα⁶ ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι
βαπτισθήσεσθε: τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων⁵ μου οὐκ ἔστιν

¹ κατακρίνω, condemn. ² ἐμπαῖζω, mock. ³ μαστιγῶ, whip, lash. ⁴ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ⁵ εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ⁶ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism.

ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου. Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα¹ 24
 ἠγανάκτησαν² περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος³ αὐτοὺς 25
 εἶπεν, Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν⁴ αὐτῶν, καὶ οἱ
 μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν⁵ αὐτῶν. Οὐχ οὕτως⁶ δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν: ἀλλ' ὅς ἐάν 26
 θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος: καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι 27
 πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος: ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν 28
 διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον⁷ ἀντὶ⁸
 πολλῶν.

Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἰεριχώ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. Καὶ 29
 ἰδοὺ, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει,⁹
 ἔκραξαν, λέγοντες, Ἐλέησον¹⁰ ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαβὶδ. Ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν 31
 αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν.¹¹ Οἱ δὲ μεῖζον ἔκραζον, λέγοντες, Ἐλέησον¹⁰ ἡμᾶς,

¹ δέκα, ten. ² ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ³ προσκαλέω, summon. ⁴ κατακυριεύω, exercise dominion over, lord over. ⁵ κατεξουσιάζω, exercise authority over. ⁶ οὕτως, thus, so. ⁷ λύτρον, ου, τό, price of release, ransom. ⁸ ἀντὶ, instead of, in place of. ⁹ παράγω, pass by, depart. ¹⁰ ἐλέέω, have mercy, pity. ¹¹ σιωπάω, be silent, keep silence.

κύριε, υἱὸς Δαυίδ. Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτούς, καὶ εἶπεν, Τί θέλετε 32
 ποιήσω ὑμῖν; Λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί. 33
 Σπλαγχνισθεῖς¹ δὲ ὁ Ἰησοῦς ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν· καὶ εὐθέως
 ἀνέβλεψαν² αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἤλθον εἰς Βηθσφαγή³ πρὸς τὸ ὄρος τῶν 21
 Ἑλαιῶν,⁴ τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητάς, λέγων αὐτοῖς, Πορεύθητε εἰς 2
 τὴν κώμην⁵ τὴν ἀπέναντι⁶ ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον⁷ δεδεμένην, καὶ
 πῶλον⁸ μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε ὅτι 3
 Ὁ κύριος αὐτῶν χρειαν ἔχει· εὐθέως δὲ ἀποστέλλει αὐτούς. Τοῦτο δὲ ὅλον 4
 γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Εἴπατε τῇ 5
 θυγατρὶ⁹ Σιών, Ἰδοὺ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, πραῦς¹⁰ καὶ ἐπιβεβηκώς¹¹ ἐπὶ
 ὄνον⁷ καὶ πῶλον⁸ υἱὸν ὑποζυγίου.¹² Πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταί, καὶ ποιήσαντες 6

¹ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ² ἀναβλέπω, look up, receive sight. ³ Βηθσφαγή, ἡ, Bethphage. ⁴ ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ⁵ κώμη, ης, ἡ, village. ⁶ ἀπέναντι, over against, before. ⁷ ὄνος, ου, ὁ, ass, donkey. ⁸ πῶλος, ου, ὁ, colt, young ass. ⁹ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹⁰ πραῦς, gentle, mild. ¹¹ ἐπιβαίνω, go aboard, set foot. ¹² ὑποζύγιον, ου, τό, donkey, ass.

καθὼς προσέταξεν¹ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἡγαγον τὴν ὄνον² καὶ τὸν πῶλον³ καὶ 7
 ἐπέθηκαν ἐπάνω⁴ αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν⁵ ἐπάνω⁴ αὐτῶν. Ὁ δὲ 8
 πλείστος ὄχλος ἔστρωσαν⁶ ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον⁷
 κλάδους⁸ ἀπὸ τῶν δένδρων,⁹ καὶ ἐστρώννουν⁶ ἐν τῇ ὁδῷ. Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ 9
 προάγοντες¹⁰ καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, Ὡσαννά¹¹ τῷ υἱῷ Δαυὶδ·
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Ὡσαννά¹¹ ἐν τοῖς ὑψίστοις.¹² Καὶ 10
 εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη¹³ πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα, Τίς ἐστιν
 οὗτος; Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ¹⁴ 11
 τῆς Γαλιλαίας.

Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς 12
 πωλοῦντας¹⁵ καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας¹⁶ τῶν κολλυβιστῶν
 κατέστρεψεν,¹⁸ καὶ τὰς καθέδρας¹⁹ τῶν πωλούντων¹⁵ τὰς περιστεράς.²⁰ Καὶ 13

¹προστάσσω, command, order. ²ὄνος, ου, ὁ, ass, donkey. ³πῶλος, ου, ὁ, colt, young ass. ⁴ἐπάνω, above, over (gen). ⁵ἐπικαθίζω, sit, sit down. ⁶στρωννύω, spread, furnish. ⁷κόπτω, strike, smite. ⁸κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ⁹δένδρον, ου, τό, tree. ¹⁰προάγω, lead forth, go before. ¹¹Ὡσαννά, hosanna. ¹²ὑψιστος, highest, most high. ¹³σειώ, shake. ¹⁴Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ¹⁵πωλέω, sell. ¹⁶τράπεζα, ης, ἡ, table. ¹⁷κολλυβιστής, οὔ, ὁ, moneychanger, money-changer. ¹⁸καταστρέφω, overturn, destroy. ¹⁹καθέδρα, ας, ἡ, seat, chair. ²⁰περιστερά, ᾱς, ἡ, dove.

λέγει αὐτοῖς, Γέγραπται, Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται: ὑμεῖς δὲ
 αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον¹ ληστῶν.² Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ³ καὶ τυφλοὶ 14
 ἐν τῷ ἱερῷ: καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς 15
 τὰ θαυμάσια⁴ ἃ ἐποίησεν, καὶ τοὺς παῖδας⁵ κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέγοντας,
 Ὡσαννά⁶ τῷ υἱῷ Δαυίδ, ἡγανάκτησαν,⁷ καὶ εἶπον αὐτῷ, Ἀκούεις τί οὗτοι 16
 λέγουσιν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ναί: οὐδέποτε⁸ ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ
 στόματος νηπιῶν⁹ καὶ θηλαζόντων¹⁰ κατηρτίσω¹¹ αἶνον;¹² Καὶ καταλιπὼν¹³ 17
 αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν,¹⁴ καὶ ἠϋλίσθη¹⁵ ἐκεῖ.

Πρωῖας¹⁶ δὲ ἐπανάγων¹⁷ εἰς τὴν πόλιν, ἐπεινάσεν.¹⁸ Καὶ ἰδὼν συκῆν¹⁹ μίαν ἐπὶ τῆς 18
 ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα²⁰ μόνον: καὶ λέγει
 αὐτῇ, Μηκέτι²¹ ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξηράνθη²²
 παραχρῆμα²³ ἡ συκῆ.¹⁹ Καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν, λέγοντες, Πῶς 20

¹ σπήλαιον, ου, τό, cave, den. ² ληστής, οὔ, ὁ, robber, brigand. ³ χωλός, lame, deprived of a foot. ⁴ θαυμάσιος, wonderful, remarkable. ⁵ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁶ ὡσαννά, hosanna. ⁷ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ⁸ οὐδέποτε, never. ⁹ νήπιος, infant, child. ¹⁰ θηλάζω, suckle, nurse. ¹¹ καταρτίζω, mend, fit. ¹² αἶνος, ου, ὁ, praise. ¹³ καταλείπω, leave, leave behind. ¹⁴ Βηθανία, ας, ἡ, Bethany. ¹⁵ αὐλίζομαι, spend the night, lodge. ¹⁶ πρωῖα, ας, ἡ, early morning. ¹⁷ ἐπανάγω, put out (to sea), return. ¹⁸ πεινάω, hunger, am hungry. ¹⁹ συκῆ, ἡς, ἡ, fig tree. ²⁰ φύλλον, ου, τό, leaf. ²¹ μηκέτι, no longer. ²² ξηραίνω, dry up, parch. ²³ παραχρῆμα, immediately, instantly.

παραχρήμα¹ ἐξηράνθη² ἡ συκῇ;³ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν 21

λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε,⁴ οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς³

ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ⁵ τῷ ὅρει τούτῳ εἴπητε, Ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν

θάλασσαν, γενήσεται. Καὶ πάντα ὅσα ἐὰν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ, 22

πιστεύοντες, λήψεσθε.

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 23

πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες, Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; Καὶ τίς σοι

ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐρωτήσω 24

ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἓνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, καὶ γὰρ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα

ποιῶ. Τὸ βάπτισμα⁶ Ἰωάννου πόθεν⁷ ἦν; Ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ 25

διελογίζοντο⁸ παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, Διὰ

τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν 26

¹ παραχρήμα, immediately, instantly. ² ξηραίνω, dry up, parch. ³ συκῇ, ἦς, ἡ, fig tree. ⁴ διακρίνω, discriminate, judge. ⁵ καὶ, and if, even if. ⁶ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ⁷ πόθεν, from where? whence. ⁸ διαλογίζομαι, debate, reason.

ὄχλον: πάντες γὰρ ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην. Καὶ ἀποκριθέντες τῷ 27
 Ἰησοῦ εἶπον, Οὐκ οἶδαμεν. Ἐφη αὐτοῖς καὶ αὐτός, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ
 ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; Ἄνθρωπος εἶχεν τέκνα δύο, καὶ 28
 προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπεν, Τέκνον, ὕπαγε, σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί¹
 μου. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω: ὕστερον² δὲ μεταμεληθεὶς,³ ἀπῆλθεν. 29
 Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ εἶπεν ὡσαύτως.⁴ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἐγώ,
 κύριε: καὶ οὐκ ἀπῆλθεν. Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός; 31
 Λέγουσιν αὐτῷ, Ὁ πρῶτος. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ
 τελῶναι⁵ καὶ αἱ πόρναι⁶ προάγουσιν⁷ ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Ἦλθεν 32
 γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ: οἱ δὲ
 τελῶναι⁵ καὶ αἱ πόρναι⁶ ἐπίστευσαν αὐτῷ: ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε³
 ὕστερον² τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

¹ ἀμπελῶν, ὄνος, ὅ, vineyard. ² ὕστερον, lastly, afterward. ³ μεταμέλομαι, regret, repent. ⁴ ὡσαύτως, likewise. ⁵ τελώνης, ου, ὅ, tax collector, collector of taxes. ⁶ πόρνη, ης, ἡ, prostitute. ⁷ προάγω, lead forth, go before.

Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης,¹ ὅστις ἐφύτευσεν² 33
 ἀμπελῶνα,³ καὶ φραγμὸν⁴ αὐτῷ περιέθηκεν,⁵ καὶ ὠρυξεν⁶ ἐν αὐτῷ ληνόν,⁷ καὶ
 ὠκοδόμησεν πύργον,⁸ καὶ ἐξέδοτο⁹ αὐτὸν γεωργοῖς,¹⁰ καὶ ἀπεδήμησεν.¹¹ Ὅτε δὲ 34
 ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς
 γεωργούς,¹⁰ λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ¹⁰ τοὺς 35
 δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν,¹² ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.¹³ 36
 Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων: καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς
 ὡσαύτως.¹⁴ Ὑστερον¹⁵ δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, 37
 Ἐντραπήσονται¹⁶ τὸν υἱόν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ¹⁰ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν 38
 ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος:¹⁷ δεῦτε,¹⁸ ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ
 κατὰσχωμεν¹⁹ τὴν κληρονομίαν²⁰ αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ 39
 ἀμπελῶνος³ καὶ ἀπέκτειναν. Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος,³ τί 40

¹ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ² φυτεύω, plant. ³ ἀμπελῶν, ὠνος, ὁ, vineyard. ⁴ φραγμός, οὔ, ὁ, wall, fence. ⁵ περιτίθῃμι, place around, put around. ⁶ ὀρύσσω, dig, dig out. ⁷ ληνός, οὔ, ἡ, wine press, winepress. ⁸ πύργος, ου, ὁ, tower, fortified structure. ⁹ ἐκδίδωμι, rent, let out for hire. ¹⁰ γεωργός, οὔ, ὁ, farmer, worker of the soil. ¹¹ ἀποδημέω, go abroad, go on a journey. ¹² δέρω, beat, flay. ¹³ λιθοβολέω, pelt with stones, stone. ¹⁴ ὡσαύτως, likewise. ¹⁵ ὕστερον, lastly, afterward. ¹⁶ ἐντρέπω, turn about, reverence. ¹⁷ κληρονόμος, ου, ὁ, heir, inheritor. ¹⁸ δεῦτε, come!. ¹⁹ κατέχω, hold back, hold fast. ²⁰ κληρονομία, ας, ἡ, inheritance.

ποιήσῃ τοῖς γεωργοῖς¹ ἐκεῖνοις· Λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς κακῶς² ἀπολέσει 41
αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα³ ἐκδώσεται⁴ ἄλλοις γεωργοῖς,¹ οἵτινες ἀποδώσουσιν
αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐδέποτε⁵ 42
ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν⁶ οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος
ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας:⁷ παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστιν θαυμαστὴ⁸
ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία 43
τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ 44
τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται:⁹ ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει¹⁰ αὐτόν. Καὶ 45
ἀκούσαντες οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι
περὶ αὐτῶν λέγει. Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, 46
ἐπειδὴ¹¹ ὥς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

¹ γεωργός, οὗ, ὁ, farmer, worker of the soil. ² κακῶς, badly, evilly. ³ ἀμπελῶν, ὄνος, ὁ, vineyard. ⁴ ἐκδίδωμι, rent, let out for hire. ⁵ οὐδέποτε, never. ⁶ ἀποδοκιμάζω, reject, reject after testing. ⁷ γωνία, ας, ἡ, angle, corner. ⁸ θαυμαστός, wonderful, marvelous. ⁹ συνθλάω, break, break in pieces. ¹⁰ λικμάω, crush, scatter. ¹¹ ἐπειδὴ, since, because.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων, Ὡμοιώθη¹ ἡ **22**
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησεν γάμους² τῷ υἱῷ αὐτοῦ:
 καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς **3**
 γάμους,² καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, **4**
 Εἴπατε τοῖς κεκλημένοις. Ἴδού, τὸ ἄριστόν³ μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί⁴ μου καὶ
 τὰ σιτιστὰ⁵ τεθυμένα,⁶ καὶ πάντα ἔτοιμα:⁷ δεῦτε⁸ εἰς τοὺς γάμους.² Οἱ δὲ **5**
 ἀμελήσαντες⁹ ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν¹⁰ αὐτοῦ:
 οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὑβρῖσαν¹¹ καὶ ἀπέκτειναν. Καὶ **6**
 ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὠργίσθη,¹² καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα¹³ αὐτοῦ
 ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς¹⁴ ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν.¹⁵ Τότε λέγει **8**
 τοῖς δούλοις αὐτοῦ, Ὁ μὲν γάμος² ἔτοιμός⁷ ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν
 ἄξιοι. Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους¹⁶ τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὑρητε, **9**

¹ ὁμοιώω, make like, liken. ² γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ³ ἄριστον, ου, τό, breakfast. ⁴ ταῦρος, ου, ὁ, bull, ox. ⁵ σιτιστός, fattened. ⁶ θύω, sacrifice, kill. ⁷ ἔτοιμος, ready, prepared. ⁸ δεῦτε, come!. ⁹ ἀμελέω, neglect, be unconcerned. ¹⁰ ἐμπορία, ας, ἡ, business, trade. ¹¹ ὑβρίζω, mistreat, insult. ¹² ὀργίζω, irritate, provoke. ¹³ στρατεύμα, τος, τό, expedition, army. ¹⁴ φονεύς, έως, ὁ, murderer. ¹⁵ ἐμπρήθω, burn, set on fire. ¹⁶ διεξόδος, ου, ἡ, outlet, way out.

καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.¹ Καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς 10
 συνήγαγον πάντας ὅσους εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· καὶ ἐπλήσθη² ὁ
 γάμος¹ ἀνακειμένων.³ Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι⁴ τοὺς ἀνακειμένους³ 11
 εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον⁵ ἔνδυμα⁶ γάμου·¹ καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐταῖρε,⁷ 12
 πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα⁶ γάμου;¹ Ὁ δὲ ἐφίμωθη.⁸ Τότε εἶπεν ὁ 13
 βασιλεὺς τοῖς διακόνοις, Δήσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε αὐτὸν καὶ
 ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον·⁹ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς¹⁰ καὶ ὁ βρυγμὸς¹¹
 τῶν ὀδόντων.¹² Πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί,¹³ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.¹⁴ 14
 Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον¹⁵ ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν¹⁶ 15
 ἐν λόγῳ. Καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν, 16
 λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς¹⁸ εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν
 ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει¹⁹ σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς

¹ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ² πλήθω, fill. ³ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ⁴ θεάομαι, look at, behold. ⁵ ἐνδύω, put on, clothe. ⁶ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ⁷ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend.
⁸ φιμώω, muzzle, silence. ⁹ ἐξώτερος, outer, outside. ¹⁰ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ¹¹ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ¹² ὀδούς, ὁ, tooth. ¹³ κλητός, called, summoned. ¹⁴ ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹⁵
 συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ¹⁶ παγιδεύω, ensnare, entrap. ¹⁷ Ἡρωδιανοί, ὡν, ὁ, Herodian, Herodians. ¹⁸ ἀληθής, true, unconcealed. ¹⁹ μέλει, it is a care, it concerns.

πρόσωπον ἀνθρώπων. Εἰπὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; Ἐξεστὶν δοῦναι κῆνσον¹ 17
 Καίσαρι,² ἢ οὐ; Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν³ αὐτῶν εἶπεν, Τί με πειράζετε, 18
 ὑποκριταί;⁴ Ἐπιδείξατέ⁵ μοι τὸ νόμισμα⁶ τοῦ κήνσου.¹ Οἱ δὲ προσήνεγκαν 19
 αὐτῷ δηνάριον.⁷ Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν⁸ αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;⁹ 20
 Λέγουσιν αὐτῷ, Καίσαρος.² Τότε λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος²
 Καίσαρι,² καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. Καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν: καὶ ἀφέντες 22
 αὐτὸν ἀπῆλθον.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι,¹⁰ οἱ λέγοντες μὴ εἶναι 23
 ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωσῆς εἶπεν, Ἐάν 24
 τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει¹¹ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα
 αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ 25
 ἀδελφοί: καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας¹² ἐτελεύτησεν:¹³ καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκεν

¹ κῆνσος, ου, ὁ, government tax, poll tax. ² Καῖσαρ, ος, ὁ, Caesar. ³ πονηρία, ας, ἡ, iniquity, wickedness. ⁴ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁵ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ⁶ νόμισμα, τος, τό, coin, money. ⁷ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ⁸ εἰκὼν, ὄνος, ἡ, image, likeness. ⁹ ἐπιγραφή, ἥς, ἡ, inscription, title. ¹⁰ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹¹ ἐπιγαμβρεύω, marry as next of kin. ¹² γαμέω, marry. ¹³ τελευτάω, die, end.

τὴν γυναικα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ὅμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρίτος, ἕως 26
 τῶν ἑπτά. Ὑστερον¹ δὲ πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή. Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, 27
 τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; Πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς 29
 εἶπεν αὐτοῖς, Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. 30
 Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν,² οὔτε ἐγκαμίζονται,³ ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ
 θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν. Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε τὸ 31
 ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγοντος, Ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ, 32
 καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. Καὶ 33
 ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο⁴ ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν⁵ τοὺς Σαδδουκαίους,⁶ συνήχθησαν 34
 ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν νομικός,⁷ πειράζων αὐτόν, καὶ λέγων, 35
 Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, 36
 Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ ψυχῇ σου, καὶ

¹ Ὑστερον, lastly, afterward. ² γαμέω, marry. ³ ἐγκαμίζω, give in marriage, marry. ⁴ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁵ φιμώω, muzzle, silence. ⁶ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ⁷ νομικός, pertaining to the law.

ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ¹ σου. Αὕτη ἐστὶν πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ 38
ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον² σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν 40
ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται.³

Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Τί ὑμῖν 41
δοκεῖ περὶ τοῦ χριστοῦ; Τίνος υἱὸς ἐστίν; Λέγουσιν αὐτῷ, Τοῦ Δαυίδ. Λέγει 43
αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων, Εἶπεν ὁ κύριος 44
τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον⁴
τῶν ποδῶν σου; Εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν; Καὶ 45
οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέν⁵ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς
ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

¹ διάνοια, ας, ἡ, mind, understanding. ² πλησίον, near, neighbor (as a noun). ³ κρεμάννυμι, hang, hang up. ⁴ ὑποπόδιον, ου, τό, footstool. ⁵ τολμάω, dare, endure.

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, λέγων, Ἐπὶ τῆς **23**

Μωσέως καθέδρας¹ ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι: πάντα οὖν ὅσα **3**

ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε: κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε,

λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν. Δεσμεύουσιν² γὰρ φορτία³ βαρέα⁴ καὶ **4**

δυσβάστακτα,⁵ καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους⁶ τῶν ἀνθρώπων, τῷ δὲ δακτύλῳ

αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινήσαι⁸ αὐτά. Πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσιν πρὸς τὸ **5**

θεαθῆναι⁹ τοῖς ἀνθρώποις: πλατύνουσιν¹⁰ δὲ τὰ φυλακτήρια¹¹ αὐτῶν, καὶ

μεγαλύνουσιν¹² τὰ κράσπεδα¹³ τῶν ἱματίων αὐτῶν: φιλοῦσιν¹⁴ τε τὴν **6**

πρωτοκλισίαν¹⁵ ἐν τοῖς δείπνοις,¹⁶ καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας¹⁷ ἐν ταῖς συναγωγαῖς,

καὶ τοὺς ἀσπασμούς¹⁸ ἐν ταῖς ἀγοραῖς,¹⁹ καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, **7**

Ῥαββί, ῥαββί: ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε Ῥαββί: εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητής,²⁰ **8**

ὁ χριστός: πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. Καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ **9**

¹ καθέδρα, ας, ἡ, seat, chair. ² δεσμεύω, bind together, tie into a bundle. ³ φορτίον, ου, τό, burden, load. ⁴ βαρὺς, heavy, burdensome. ⁵ δυσβάστακτος, hard to bear, difficult to carry. ⁶ ὤμος, ου, ὁ, shoulder. ⁷ δάκτυλος, ου, ὁ, finger. ⁸ κινέω, move, stir. ⁹ θεάομαι, look at, behold. ¹⁰ πλατύνω, broaden, enlarge. ¹¹ φυλακτήριον, ου, τό, leather prayerband or case, amulet. ¹² μεγαλύνω, make or declare great, enlarge. ¹³ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ¹⁴ φιλέω, love, kiss. ¹⁵ πρωτοκλισία, ας, ἡ, chief place. ¹⁶ δείπνον, ου, τό, supper, dinner. ¹⁷ πρωτοκαθεδρία, ας, ἡ, chief seat, seat of honor. ¹⁸ ἀσπασμός, οὔ, ὁ, greeting, salutation. ¹⁹ ἀγορά, ἄς, ἡ, marketplace, place of assembly. ²⁰ καθηγητής, οὔ, ὁ, teacher, leader.

τῆς γῆς: εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Μηδὲ κληθῆτε 10

καθηγηταί:¹ εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής,¹ ὁ χριστός. Ὁ δὲ μείζων ὑμῶν 11

ἔσται ὑμῶν διάκονος. Ὅστις δὲ ὑψώσει² ἑαυτόν, ταπεινωθήσεται:³ καὶ ὅστις 12

ταπεινώσει³ ἑαυτόν, ὑψωθήσεται.²

Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁴ ὅτι κατεσθίετε⁵ τὰς οἰκίας 13

τῶν χηρῶν,⁶ καὶ προφάσει⁷ μακρὰ⁸ προσευχόμενοι: διὰ τοῦτο λήψεσθε

περισσότερον⁹ κρίμα.¹⁰ Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁴ ὅτι 14

κλείετε¹¹ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων: ὑμεῖς γὰρ οὐκ

εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

¹ καθηγητής, οὐ, ὁ, teacher, leader. ² ὑψώω, lift up, exalt. ³ ταπεινόω, humble, humiliate. ⁴ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁵ κατεσθίω, eat up, devour. ⁶ χήρα, ας, ἡ, widow. ⁷ πρόφασις, εως, ἡ, pretense, pretext. ⁸ μακρός, long, far distant. ⁹ περισσός, excessive, abundant. ¹⁰ κρίμα, ος, τό, judgment, verdict. ¹¹ κλείω, shut, shut up.

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι περιάγετε² τὴν θάλασσαν 15
καὶ τὴν ξηρὰν³ ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον,⁴ καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν
γεέννης⁵ διπλότερον⁶ ὑμῶν.

Οὐαὶ ὑμῖν, ὁδηγοὶ⁷ τυφλοί, οἱ λέγοντες, Ὅς ἂν ὁμόση⁸ ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἐστίν· ὅς 16
δ' ἂν ὁμόση⁸ ἐν τῷ χρυσῷ⁹ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει. Μωροὶ¹⁰ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ 17
μείζων ἐστίν, ὁ χρυσός,⁹ ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάζων¹¹ τὸν χρυσόν;⁹ Καί, Ὅς ἔαν ὁμόση⁸ 18
ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ,¹² οὐδὲν ἐστίν· ὅς δ' ἂν ὁμόση⁸ ἐν τῷ δῶρῳ¹³ τῷ ἐπάνω¹⁴
αὐτοῦ, ὀφείλει. Μωροὶ¹⁰ καὶ τυφλοί· τί γὰρ μείζων, τὸ δῶρον,¹³ ἢ τὸ 19
θυσιαστήριον¹² τὸ ἀγιάζον¹¹ τὸ δῶρον;¹³ Ὁ οὖν ὁμόσας⁸ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ¹² 20
ὁμνύει⁸ ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ἐπάνω¹⁴ αὐτοῦ· καὶ ὁ ὁμόσας⁸ ἐν τῷ ναῷ 21
ὁμνύει⁸ ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι αὐτόν· καὶ ὁ ὁμόσας⁸ ἐν τῷ οὐρανῷ 22
ὁμνύει⁸ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω¹⁴ αὐτοῦ.

¹ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ² περιάγω, lead around, go about. ³ ξηρός, dry, withered. ⁴ προσήλυτος, ου, ὁ, proselyte, convert. ⁵ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ⁶ διπλοῦς, double, two-fold. ⁷ ὁδηγός, οὐ, ὁ, leader, guide. ⁸ ὁμνύω, swear, take an oath. ⁹ χρυσός, οὐ, ὁ, gold, anything made of gold. ¹⁰ μωρός, foolish, stupid. ¹¹ ἀγιάζω, make holy, consecrate. ¹² θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ¹³ δῶρον, ου, τό, gift, present. ¹⁴ ἐπάνω, above, over (gen).

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι ἀποδεκατοῦτε² τὸ 23
 ἡδύοσμον³ καὶ τὸ ἄνηθον⁴ καὶ τὸ κύμινον,⁵ καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα⁶ τοῦ
 νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον⁷ καὶ τὴν πίστιν: ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα⁸
 μὴ ἀφιέναι. Ὁδηγοὶ⁹ τυφλοί, οἱ διϋλίζοντες¹⁰ τὸν κώνωπα,¹¹ τὴν δὲ κάμηλον¹² 24
 καταπίνοντες.¹³

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν¹⁴ 25
 τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος,¹⁵ ἔσωθεν¹⁶ δὲ γέμουσιν¹⁷ ἐξ ἀρπαγῆς¹⁸ καὶ
 ἀδικίας.¹⁹ Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς²⁰ τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς 26
 παροψίδος,¹⁵ ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς²¹ αὐτῶν καθαρὸν.²²

¹ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ² ἀποδεκατόω, tithe, collect a tithe. ³ ἡδύοσμον, ου, τό, mint, peppermint. ⁴ ἄνηθον, ου, τό, dill, anise. ⁵ κύμινον, ου, τό, cummin, cumin. ⁶ βαρύς, heavy, burdensome. ⁷ ἔλεος, ους, ὁ, pity, mercy. ⁸ κἀκεῖνος, and he, and she. ⁹ ὁδηγός, οὐ, ὁ, leader, guide. ¹⁰ διϋλίζω, filter out, strain out. ¹¹ κώνωψ, ωπος, ὁ, gnat, mosquito. ¹² κάμηλος, ου, ὁ, camel. ¹³ καταπίνω, drink down, swallow. ¹⁴ ἔξωθεν, from without, outside (gen). ¹⁵ παροψίς, ἰδος, ἡ, dish, plate. ¹⁶ ἔσωθεν, from within, within. ¹⁷ γέμω, fill, am full of. ¹⁸ ἀρπαγή, ἡς, ἡ, plunder, robbery. ¹⁹ ἀδικία, ας, ἡ, unrighteousness. ²⁰ ἐντός, inside, among. ²¹ ἐκτός, aside from, besides. ²² καθαρός, clean, pure.

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι παρομοιάζετε² τάφοις³ 27
κεκονιαμένοις,⁴ οἵτινες ἔξωθεν⁵ μὲν φαίνονται ὡραῖοι,⁶ ἔσωθεν⁷ δὲ γέμουσιν⁸
ὀστέων⁹ νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.¹⁰ Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν⁵ μὲν 28
φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν⁷ δὲ μεστοί¹¹ ἐστε ὑποκρίσεως¹² καὶ
ἀνομίας.¹³

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους³ 29
τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε¹⁴ τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων, καὶ λέγετε, Εἰ ἤμεν ἐν 30
ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἤμεν κοινωνοὶ¹⁵ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι
τῶν προφητῶν. Ὡστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων¹⁶ 31
τοὺς προφῆτας· καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον¹⁷ τῶν πατέρων ὑμῶν. Ὁφεις,¹⁸ 32
γεννήματα¹⁹ ἐχιδνῶν,²⁰ πῶς φύγητε²¹ ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης;²² Διὰ τοῦτο, 34

¹ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ² παρομοιάζω, be like, resemble. ³ τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ⁴ κονιάω, whitewash. ⁵ ἔξωθεν, from without, outside (gen). ⁶ ὡραῖος, beautiful, fair. ⁷ ἔσωθεν, from within, within. ⁸ γέμω, fill, am full of. ⁹ ὀστέον, τό, bone. ¹⁰ ἀκαθαρσία, ας, ἡ, uncleanness, impurity. ¹¹ μεστός, full. ¹² ὑπόκρισις, εως, ἡ, hypocrisy. ¹³ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ¹⁴ κοσμέω, adorn, put into order. ¹⁵ κοινωνός, οὐ, ὁ, partner, sharer. ¹⁶ φονεύω, kill, murder. ¹⁷ μέτρον, ου, τό, measure, measuring rod. ¹⁸ ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ¹⁹ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ²⁰ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ²¹ φεύγω, flee, escape. ²² γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna.

ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς¹ καὶ γραμματεῖς· καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε² ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν· ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον³ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου⁴ υἱοῦ Βαραχίου,⁵ ὃν ἐφονεύσατε⁶ μεταξύ⁷ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.⁸ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἥξει⁹ πάντα ταῦτα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα¹⁰ τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις¹¹ ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν¹² τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον¹³ ἐπισυνάγει¹² ὄρνις¹⁴ τὰ νοσσία¹⁵ ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας,¹⁶ καὶ οὐκ ἠθελήσατε. Ἰδοὺ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδῃτε ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι

¹ σοφός, wise. ² μαστιγώω, whip, lash. ³ ἐκχέω, pour out, shed. ⁴ Ζαχαρίας, ου, ό, Zacharias, Zechariah. ⁵ Βαραχίας, ου, ό, Barachiah. ⁶ φονεύω, kill, murder. ⁷ μεταξύ, between, after. ⁸ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ⁹ ἔρχομαι, have come, am present. ¹⁰ λιθοβολέω, pelt with stones, stone. ¹¹ ποσάκις, how often? how often. ¹² ἐπισυνάγω, gather, gather together. ¹³ τρόπος, ου, ό, manner, way. ¹⁴ ὄρνις, ιθος, ή, hen, bird. ¹⁵ νοσσίον, ου, τό, young bird, nestling. ¹⁶ πτέρυξ, υγος, ή, wing.

κυρίου.

Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ **24**

ἐπιδειῖξαι¹ αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς² τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ **2**

βλέπετε πάντα ταῦτα; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ

καταλυθήσεται.³

Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν,⁴ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ **3**

κατ' ἰδίαν, λέγοντες, Εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; Καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς⁵

παρουσίας,⁶ καὶ τῆς συντελείας⁷ τοῦ αἰῶνος; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν **4**

αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί **5**

μου, λέγοντες, Ἐγὼ εἰμι ὁ χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. Μελλήσετε δὲ **6**

ἀκούειν πολέμους⁸ καὶ ἀκοὰς⁹ πολέμων·⁸ ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε·¹⁰ δεῖ γὰρ πάντα

¹ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ² οἰκοδομή, ἡς, ἡ, building, edification. ³ καταλύω, destroy, lodge. ⁴ ἐλαιά, ας, ἡ, olive tree. ⁵ σός, your, yours. ⁶ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ⁷ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ⁸ πόλεμος, ου, ὁ, war, battle. ⁹ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ¹⁰ θροέω, disturb, agitate.

γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω¹ ἐστὶν τὸ τέλος. Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ 7
βασίλεια ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται λιμοὶ² καὶ λοιμοὶ³ καὶ σεισμοὶ⁴ κατὰ
τόπους. Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.⁵ Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν, 8
καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ
ὄνομά μου. Καὶ τότε σκανδαλισθήσονται⁶ πολλοί, καὶ ἀλλήλους 10
παραδώσουσιν, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους. Καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται⁷ 11
ἐγερθήσονται, καὶ πλανήσουσιν πολλούς. Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι⁸ τὴν 12
ἀνομίαν,⁹ ψυγήσεται¹⁰ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ ὑπομείνας¹¹ εἰς τέλος, οὗτος 13
σωθήσεται. Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ 14
οἰκουμένῃ¹² εἰς μαρτύριον¹³ πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν· καὶ τότε ἔξει¹⁴ τὸ τέλος.

¹ οὐπω, not yet. ² λιμός, οὐ, ὁ, hunger, famine. ³ λοιμός, οὐ, ὁ, pestilence, plague. ⁴ σεισμός, οὐ, ὁ, earthquake, storm. ⁵ ὠδίν, ἴνος, ἡ, birth pang, agony. ⁶ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁷ ψευδοπροφήτης, οὐ, ὁ, false prophet. ⁸ πληθύνω, multiply, increase. ⁹ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ¹⁰ ψύχω, cool, grow cold. ¹¹ ὑπομένω, tarry, endure. ¹² οἰκουμένη, ης, ἡ, inhabited world. ¹³ μαρτύριον, οὐ, τό, testimony, witness. ¹⁴ ἔκω, have come, am present.

Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα¹ τῆς ἐρημώσεως,² τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιήλ τοῦ 15
 προφήτου, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ – ὁ ἀναγινώσκων νοείτω³ – τότε οἱ ἐν τῇ 16
 Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν⁴ ἐπὶ τὰ ὄρη: ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος⁵ μὴ καταβαινέτω ἄραι τὰ 17
 ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ: καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω ἄραι τὰ ἱμάτια 18
 αὐτοῦ. Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ⁶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις⁷ ἐν ἐκεῖναις ταῖς 19
 ἡμέραις. Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ⁸ ὑμῶν χειμῶνος,⁹ μηδὲ 20
 σαββάτῳ. Ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα¹⁰ οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου 21
 ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται. Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν¹¹ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, 22
 οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ: διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς¹² κολοβωθήσονται¹¹ αἱ ἡμέραι
 ἐκεῖναι. Τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἰδοὺ, ὧδε ὁ χριστός, ἢ ὧδε, μὴ πιστεύσητε. 23
 Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι¹³ καὶ ψευδοπροφῆται,¹⁴ καὶ δώσουσιν σημεῖα
 μεγάλα καὶ τέρατα,¹⁵ ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.¹² Ἰδοὺ, 25

¹ βδέλυγμα, τος, τό, detestable thing, abomination. ² ἐρήμωσις, εως, ἡ, desolation, devastation. ³ νοέω, understand, consider. ⁴ φεύγω, flee, escape. ⁵ δῶμα, τος, τό, house, housetop. ⁶ γαστήρ, προς, ἡ, belly, womb. ⁷ θηλάζω, suckle, nurse. ⁸ φυγή, ἡς, ἡ, flight. ⁹ χειμῶν, ὦνος, ὁ, winter, storm. ¹⁰ οἷος, such as, of what kind. ¹¹ κολοβόω, curtail, shorten. ¹² ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹³ ψευδόχριστος, ου, ὁ, false Christ or Messiah, false Christ. ¹⁴ ψευδοπροφήτης, ου, ὁ, false prophet. ¹⁵ τέρας, ατος, τό, wonder, portent.

προείρηκα¹ ὑμῖν. Ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἴδού, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστίν, μὴ ἐξέλθητε: 26

Ἴδού, ἐν τοῖς ταμείοις,² μὴ πιστεύσητε. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀστραπή³ ἐξέρχεται ἀπὸ 27

ἀνατολῶν⁴ καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν,⁵ οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία⁶ τοῦ υἱοῦ

τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπου γὰρ ἂν ᾖ τὸ πτώμα,⁷ ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.⁸ 28

Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται,⁹ καὶ ἡ 29

σελήνη¹⁰ οὐ δώσει τὸ φέγγος¹¹ αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες¹² πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ

οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.¹³ Καὶ τότε φανήσεται 30

τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ: καὶ τότε κόψονται¹⁴ πᾶσαι αἱ

φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν

τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους 31

αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος¹⁶ φωνῆς μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσιν¹⁷ τοὺς ἐκλεκτοὺς¹⁸

αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων¹⁹ οὐρανῶν ἕως ἄκρων¹⁹ αὐτῶν.

¹ προλέγω, say beforehand, forewarn. ² ταμείον, ου, τό, inner room, storeroom. ³ ἀστραπή, ἡς, ἡ, lightning, brightness. ⁴ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ⁵ δυσμή, ἡς, ἡ, the western region. ⁶ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ⁷ πτώμα, τος, τό, dead body, corpse. ⁸ ἀετός, οὔ, ὁ, eagle, vulture. ⁹ σκοτίζω, darken. ¹⁰ σελήνη, ἡς, ἡ, moon. ¹¹ φέγγος, ους, τό, light, brightness. ¹² ἀστήρ, ος, ὁ, star. ¹³ σαλεύω, shake, excite. ¹⁴ κόπτω, strike, smite. ¹⁵ νεφέλη, ἡς, ἡ, cloud. ¹⁶ σάλπιγξ, ιγγος, ἡ, trumpet. ¹⁷ ἐπισυνάγω, gather, gather together. ¹⁸ ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹⁹ ἄκρον, ου, τό, high point, boundary.

Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς¹ μάθετε² τὴν παραβολήν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος³ αὐτῆς γένηται 32
ἀπαλός,⁴ καὶ τὰ φύλλα⁵ ἐκφύῃ,⁶ γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος·⁷ οὕτως⁸ καὶ ὑμεῖς, 33
ὅταν ἴδῃτε ταῦτα πάντα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. Ἀμὴν λέγω 34
ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ⁹ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς 35
καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται,⁹ οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.⁹ Περὶ δὲ τῆς 36
ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ
πατὴρ μου μόνος. Ὡςπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε,¹⁰ οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία 37
τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὡςπερ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ 38
κατακλυσμοῦ¹² τρώγοντες¹³ καὶ πίνοντες, γαμοῦντες¹⁴ καὶ ἐκγαμίζοντες,¹⁵ ἄχρι
ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε¹⁰ εἰς τὴν κιβωτόν,¹⁶ καὶ οὐκ ἔγνωσαν, ἕως ἥλθεν ὁ 39
κατακλυσμὸς¹² καὶ ἤρην ἅπαντας, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία¹¹ τοῦ υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου. Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἷς 40

¹ συκῆ, ἦς, ἡ, fig tree. ² μανθάνω, learn, ascertain. ³ κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ⁴ ἀπαλός, tender. ⁵ φύλλον, ου, τό, leaf. ⁶ ἐκφύω, put forth, cause to sprout. ⁷ θέρος, ους, τό, summer. ⁸ οὕτως, thus, so. ⁹ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁰ Νῶε, ὁ, Noah. ¹¹ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ¹² κατακλυσμός, οὔ, ὁ, flood, deluge. ¹³ τρώγω, gnaw, crunch. ¹⁴ γαμέω, marry. ¹⁵ ἐκγαμίζω, give in marriage, marry. ¹⁶ κιβωτός, οὔ, ἡ, wooden box, ark.

ἀφίεται. Δύο ἀλήθουςαι¹ ἐν τῷ μύλωνι·² μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται. 41

Γρηγορεῖτε³ οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε ποία ὥρα ὁ κύριος ὑμῶν ἔρχεται. Ἐκεῖνο δὲ 42

γινώσκετε, ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης⁴ ποία φυλακῇ ὁ κλέπτῃς⁵ ἔρχεται,

ἐγρηγόρησεν³ ἄν, καὶ οὐκ ἂν εἴασεν⁶ διορυγῆναι⁷ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο 44

καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι·⁸ ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. 45

Τίς ἄρα⁹ ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος,¹⁰ ὃν κατέστησεν¹¹ ὁ κύριος αὐτοῦ

ἐπὶ τῆς θεραπείας¹² αὐτοῦ, τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν¹³ ἐν καιρῷ; Μακάριος 46

ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως.¹⁴ Ἀμὴν 47

λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει¹¹ αὐτόν. Ἐὰν δὲ 48

εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει¹⁵ ὁ κύριός μου ἐλθεῖν,

καὶ ἄρξῃται τύπτειν¹⁶ τοὺς συνδούλους,¹⁷ ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μετὰ τῶν 49

μεθυόντων,¹⁸ ἥξει¹⁹ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ,²⁰ καὶ 50

¹ ἀλήθω, grind. ² μύλων, mill-house. ³ γρηγορέω, watch, keep watch. ⁴ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ⁵ κλέπτῃς, ου, ὁ, thief. ⁶ εἰάω, permit, allow. ⁷ διορύσσω, break through, break in. ⁸ ἔτοιμος, ready, prepared. ⁹ ἄρα, so? (introduces a question). ¹⁰ φρόνιμος, prudent, wise. ¹¹ καθίστημι, set, constitute. ¹² θεραπεία, ας, ἡ, treatment, healing. ¹³ τροφή, ἥς, ἡ, food, nourishment. ¹⁴ οὕτως, thus, so. ¹⁵ χρονίζω, spend or take time, delay. ¹⁶ τύπτω, smite, beat. ¹⁷ σύνδουλος, ου, ὁ, fellow slave, fellow servant. ¹⁸ μεθύω, be drunken, am drunk. ¹⁹ ἔκω, have come, am present. ²⁰ προσδοκάω, wait for, look for.

ἐν ᾧ ῥα ἢ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει¹ αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν 51

ὑποκριτῶν² θήσει· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς³ καὶ ὁ βρυγμὸς⁴ τῶν ὀδόντων.⁵

Τότε ὁμοιωθήσεται⁶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα⁷ παρθένοις,⁸ αἵτινες λαβοῦσαι 25

τὰς λαμπάδας⁹ αὐτῶν ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν¹⁰ τοῦ νυμφίου.¹¹ Πέντε δὲ ἦσαν ἐξ 2

αὐτῶν φρόνιμοι,¹² καὶ αἱ πέντε μωραί.¹³ Αἵτινες μωραί,¹³ λαβοῦσαι τὰς 3

λαμπάδας⁹ αὐτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον·¹⁴ αἱ δὲ φρόνιμοι¹² ἔλαβον 4

ἔλαιον¹⁴ ἐν τοῖς ἀγγείοις¹⁵ αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων⁹ αὐτῶν. Χρονίζοντος¹⁶ δὲ 5

τοῦ νυμφίου,¹¹ ἐνύσταξαν¹⁷ πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον.¹⁸ Μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ¹⁹ 6

γένονεν, Ἰδοὺ, ὁ νυμφίος¹¹ ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν¹⁰ αὐτοῦ. Τότε 7

ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι⁸ ἐκεῖναι, καὶ ἐκόσμησαν²⁰ τὰς λαμπάδας⁹ αὐτῶν. 8

Αἱ δὲ μωραὶ¹³ ταῖς φρονίμοις¹² εἶπον, Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου¹⁴ ὑμῶν, ὅτι αἱ

λαμπάδες⁹ ἡμῶν σβέννυνται.²¹ Ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι,¹² λέγουσαι, 9

¹ διχοτομέω, cut in two, scourge severely. ² ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ³ κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ⁴ βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ⁵ ὀδούς, ὁ, tooth. ⁶ ὁμοίω, make like, liken. ⁷ δέκα, ten, 10. ⁸ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ⁹ λαμπάς, ἄδος, ἡ, torch, lamp. ¹⁰ ἀπάντησις, εως, ἡ, meeting, act of meeting. ¹¹ νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ¹² φρόνιμος, prudent, wise. ¹³ μωρός, foolish, stupid. ¹⁴ ἔλαιον, ου, τό, olive oil. ¹⁵ ἀγγεῖον, ου, τό, vessel, flask. ¹⁶ χρονίζω, spend or take time, delay. ¹⁷ νυστάζω, become drowsy, doze. ¹⁸ καθεύδω, sleep. ¹⁹ κραυγή, ἤς, ἡ, outcry, crying. ²⁰ κοσμέω, adorn, put into order. ²¹ σβέννυμι, quench, extinguish.

Μήποτε¹ οὐκ ἀρκέσῃ² ἡμῖν καὶ ὑμῖν: πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς
πωλοῦντας³ καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς. Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι, ἦλθεν ὁ¹⁰
νυμφίος:⁴ καὶ αἱ ἑτοιμοὶ⁵ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους,⁶ καὶ ἐκλείσθη⁷ ἡ
θύρα. Ὑστερον⁸ δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι,⁹ λέγουσαι, Κύριε, κύριε,¹¹
ἄνοιξον ἡμῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.¹²
Γρηγορεῖτε¹⁰ οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἔρχεται.

Ὡσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν¹¹ ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ παρέδωκεν¹⁴
αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ: καὶ ᾧ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα,¹² ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ¹⁵
ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν: καὶ ἀπεδήμησεν¹¹ εὐθέως. Πορευθεὶς δὲ ὁ¹⁶
τὰ πέντε τάλαντα¹² λαβὼν εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε
τάλαντα.¹² Ὡσαύτως¹³ καὶ ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν¹⁴ καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο. Ὁ δὲ τὸ ἐν¹⁷

¹ μήποτε, never, lest perchance. ² ἀρκέω, assist, suffice. ³ πωλέω, sell. ⁴ νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ⁵ ἑτοιμος, ready, prepared. ⁶ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ⁷ κλείω, shut, shut up. ⁸ ὕστερον, lastly, afterward. ⁹ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ¹⁰ γρηγορέω, watch, keep watch. ¹¹ ἀποδημέω, go abroad, go on a journey. ¹² τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ¹³ ὡσαύτως, likewise. ¹⁴ κερδαίνω, gain, win.

λαβὼν ἀπελθὼν ὥρυξεν¹ ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψεν² τὸ ἀργύριον³ τοῦ κυρίου
αὐτοῦ. Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ 19
συναίρει⁴ μετ' αὐτῶν λόγον. Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα⁵ λαβὼν 20
προσῆνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα,⁵ λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντά⁵ μοι
παρέδωκας: ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα⁵ ἐκέρδησα⁶ ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ 21
κύριος αὐτοῦ, Εὖ,⁷ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἤς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε
καταστήσω:⁸ εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο 22
τάλαντα⁵ λαβὼν εἶπεν, Κύριε, δύο τάλαντά⁵ μοι παρέδωκας: ἴδε, ἄλλα δύο
τάλαντα⁵ ἐκέρδησα⁶ ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ,⁷ δοῦλε ἀγαθὲ 23
καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἤς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω:⁸ εἴσελθε εἰς τὴν
χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον⁵ εἰληφὼς εἶπεν, 24
Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς⁹ εἶ ἄνθρωπος, θερίζων¹⁰ ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ
συνάγων ὅθεν¹¹ οὐ διεσκορπίσας:¹² καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψα¹³ τὸ 25

¹ ὀρύσσω, dig, dig out. ² ἀποκρύπτω, hide, conceal. ³ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁴ συναίρω, settle accounts, make a reckoning. ⁵ τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ⁶ κερδαίνω, gain, win. ⁷ εὖ, well, well done.

⁸ καθίστημι, set, constitute. ⁹ σκληρός, hard, rough. ¹⁰ θερίζω, reap, gather. ¹¹ ὅθεν, from where, from which. ¹² διασκορπίζω, scatter, separate. ¹³ κρύπτω, conceal, hide.

τάλαντόν¹ σου ἐν τῇ γῇ: ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.² Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν 26
 αὐτῷ, Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ,³ ἦδεις ὅτι θερίζω⁴ ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ
 συνάγω ὅθεν⁵ οὐ διεσκορπίσα:⁶ ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν⁷ μου τοῖς 27
 τραπεζίταις,⁸ καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην⁹ ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.¹⁰ Ἄρατε οὖν ἀπ’ 28
 αὐτοῦ τὸ τάλαντον,¹ καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα¹¹ τάλαντα.¹ Τῷ γὰρ ἔχοντι 29
 παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται: ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει
 ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ. Καὶ τὸν ἀχρεῖον¹² δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ 30
 ἐξώτερον.¹³ Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς¹⁴ καὶ ὁ βρυγμὸς¹⁵ τῶν ὀδόντων.¹⁶

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι 31
 μετ’ αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσεται 32
 ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ¹⁷ αὐτοὺς ἀπ’ ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ
 ποιμὴν¹⁸ ἀφορίζει¹⁷ τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων:¹⁹ καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα 33

¹ τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ² σός, your, yours. ³ ὀκνηρός, lazy, idle. ⁴ θερίζω, reap, gather. ⁵ ὅθεν, from where, from which. ⁶ διασκορπίζω, scatter, separate. ⁷ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁸ τραπεζίτης, ου, ὁ, money changer, banker. ⁹ κομίζω, receive, bring. ¹⁰ τόκος, ου, ὁ, interest, usury. ¹¹ δέκα, ten, 10. ¹² ἀχρεῖος, useless, worthless. ¹³ ἐξώτερος, outer, outside. ¹⁴ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ¹⁵ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ¹⁶ ὀδούς, ὁ, tooth. ¹⁷ ἀφορίζω, separate, set apart. ¹⁸ ποιμὴν, ἑνος, ὁ, shepherd. ¹⁹ ἐρίφος, ου, ὁ, young goat, kid.

ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια¹ ἐξ εὐωνύμων.² Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ 34
 δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε,³ οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε⁴ τὴν
 ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς⁵ κόσμου. Ἐπείνασα⁶ γάρ, καὶ 35
 ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα,⁷ καὶ ἐποτίσατέ⁸ με· ξένος⁹ ἤμην, καὶ συνηγάγετέ
 με· γυμνός,¹⁰ καὶ περιεβάλετέ¹¹ με· ἡσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ¹² με· ἐν φυλακῇ 36
 ἤμην, καὶ ἤλθετε πρὸς με. Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες, 37
 Κύριε, πότε σὲ εἶδομεν πεινῶντα,⁶ καὶ ἐθρέψαμεν;¹³ Ἡ διψῶντα,⁷ καὶ
 ἐποτίσαμεν;⁸ Πότε¹⁴ δέ σε εἶδομεν ξένον,⁹ καὶ συνηγάγομεν; Ἡ γυμνόν,¹⁰ καὶ 38
 περιεβάλομεν;¹¹ Πότε δέ σε εἶδομεν ἀσθενῆ,¹⁵ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς 39
 σε; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον 40
 ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων,¹⁶ ἐμοὶ ἐποιήσατε. Τότε 41
 ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων,² Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι,¹⁷ εἰς τὸ πῦρ

¹ ἐρίφιον, ου, τό, goat, kid. ² εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ³ δεῦτε, come!. ⁴ κληρονομέω, inherit, obtain. ⁵ καταβολή, ἥς, ἡ, foundation, depositing. ⁶ πεινάω, hunger, am hungry. ⁷ διψάω, thirst, thirst for. ⁸ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ⁹ ξένος, strange, stranger. ¹⁰ γυμνός, naked, wearing only under-garments. ¹¹ περιβάλλω, put around, clothe. ¹² ἐπισκέπτομαι, visit, have a care for. ¹³ τρέφω, make to grow, nourish. ¹⁴ πότε, when? at what time? ¹⁵ ἀσθενής, weak, infirm. ¹⁶ ἐλάχιστος, least, smallest. ¹⁷ καταράομαι, curse.

τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπείνασα¹ 42
 γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα,² καὶ οὐκ ἐποτίσατέ³ με· ξένος⁴ ἤμην, 43
 καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνός,⁵ καὶ οὐ περιεβάλετέ⁶ με· ἀσθενής,⁷ καὶ ἐν
 φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ⁸ με. Τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοί, λέγοντες, 44
 Κύριε, πότε σὲ εἶδομεν πεινῶντα,¹ ἢ διψῶντα,² ἢ ξένον,⁴ ἢ γυμνόν,⁵ ἢ ἀσθενή,⁷ ἢ
 ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι; Τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, 45
 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων,⁹ οὐδὲ ἐμοὶ
 ἐποιήσατε. Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν¹⁰ αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν 46
 αἰώνιον.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν¹¹ ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς 26
 μαθηταῖς αὐτοῦ, Οἶδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα¹² γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς 2
 τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς 3

¹ πεινάω, hunger, am hungry. ² διψάω, thirst, thirst for. ³ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ⁴ ξένος, strange, stranger. ⁵ γυμνός, naked, wearing only under-garments. ⁶ περιβάλλω, put around, clothe. ⁷ ἀσθενής, weak, infirm. ⁸ ἐπισκέπτομαι, visit, have a care for. ⁹ ἐλάχιστος, least, smallest. ¹⁰ κόλασις, εως, ή, punishment, chastisement. ¹¹ τελέω, finish, fulfill. ¹² πάσχα, τό, passover, passover feast.

καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν¹ τοῦ ἀρχιερέως
τοῦ λεγομένου Καϊάφα,² καὶ συνεβουλεύσαντο³ ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ⁴ 4
κρατήσωσιν καὶ ἀποκτείνωσιν. Ἔλεγον δέ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ,⁵ ἵνα μὴ θόρυβος⁶ 5
γένηται ἐν τῷ λαῷ. Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ⁷ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ 6
λεπροῦ,⁸ προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον⁹ μύρου¹⁰ ἔχουσα βαρυτίμου,¹¹ καὶ 7
κατέχευεν¹² ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου.¹³ Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ 8
ἠγανάκτησαν,¹⁴ λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια¹⁵ αὕτη; Ἡδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ 9
μύρον¹⁰ πρᾶθῆναι¹⁶ πολλοῦ, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. Γινούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν 10
αὐτοῖς, Τί κόπους¹⁷ παρέχετε¹⁸ τῇ γυναικί; Ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ.
Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. 11
Βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον¹⁰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι
με ἐποίησεν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ 13

¹ αὐλή, ἥς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ² Καϊάφας, α, ὁ, Caiaphas. ³ συμβουλεύω, plot, advise. ⁴ δόλος, ου, ὁ, guile, deceit. ⁵ ἑορτή, ἥς, ἡ, feast, festival. ⁶ θόρυβος, ου, ὁ, uproar, riot. ⁷ Βηθανία, ας, ἡ, Bethany. ⁸ λεπρός, οῦ, ὁ, scaly, leprous. ⁹ ἀλάβαστρον, ου, τό, alabaster jar. ¹⁰ μύρον, ου, τό, ointment, perfume. ¹¹ βαρυτίμος, very expensive, very precious. ¹² καταχέω, pour out, down. ¹³ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ¹⁴ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ¹⁵ ἀπώλεια, ας, ἡ, destruction, ruin. ¹⁶ πιπράσκω, sell. ¹⁷ κόπος, ου, ὁ, labor, trouble. ¹⁸ παρέχω, offer, afford. ¹⁹ ἐνταφιάζω, prepare for burial, bury.

τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον¹ αὐτῆς. Τότε 14
πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης,² πρὸς τοὺς
ἀρχιερεῖς, εἶπεν, Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; Οἱ δὲ 15
ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα³ ἀργύρια,⁴ καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν⁵ ἵνα αὐτὸν 16
παραδῷ.

Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἁζύμων⁶ προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ, 17
Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσομέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;⁷ Ὁ δὲ εἶπεν, Ὑπάγετε εἰς τὴν 18
πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα,⁸ καὶ εἰπατε αὐτῷ, Ὁ διδάσκαλος λέγει, Ὁ καιρὸς μου
ἐγγύς ἐστιν: πρὸς σε ποιῶ τὸ Πάσχα⁷ μετὰ τῶν μαθητῶν μου. Καὶ ἐποίησαν οἱ 19
μαθηταὶ ὡς συνέταξεν⁹ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ Πάσχα.⁷ Ὁψίας¹⁰ δὲ 20
γενομένης ἀνέκειτο¹¹ μετὰ τῶν δώδεκα. Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, Ἀμὴν 21
λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. Καὶ λυπούμενοι¹² σφόδρα¹³ ἥρξαντο 22

¹ μνημόσυνον, ου, τό, memory, memorial. ² Ἰσκαριώτης, ου, ὁ, Iscariot, man of Kerioth. ³ τριάκοντα, thirty, 30. ⁴ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁵ εὐκαιρία, ας, ἡ, fitting time, favorable opportunity. ⁶ ἄζυμος, unleavened, paschal feast. ⁷ πάσχα, τό, passover, passover feast. ⁸ δεῖνα, ὁ, certain one, so and so. ⁹ συντάσσω, arrange, direct. ¹⁰ ὄψιος, late. ¹¹ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ¹² λυπέω, grieve, pain. ¹³ σφόδρα, exceedingly, greatly.

λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν, Μήτι¹ ἐγώ εἰμι, κύριε; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ 23
ἐμβάψας² μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ³ τὴν χεῖρα, οὗτός με παραδώσει. Ὁ μὲν υἱὸς 24
τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ: οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ
ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται: καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη
ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν εἶπεν, Μήτι¹ 25
ἐγώ εἰμι, ῥαββί; Λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶπας. Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς 26
τὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν⁴ καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπεν,
Λάβετε, φάγετε: τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ 27
εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες: τοῦτο γάρ ἐστιν 28
τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον⁵ εἰς ἄφεσιν⁶
ἁμαρτιῶν. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πίνω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος⁷ τῆς 29
ἀμπέλου,⁸ ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ
βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου.

¹ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ² ἐμβάπτω, dip, dip into. ³ τρυβλίον, οὐ, τό, bowl, dish. ⁴ κλάω, break. ⁵ ἐκχέω, pour out, shed. ⁶ ἄφεσις, εως, ἡ, release, forgiveness. ⁷ γέννημα, τοσ, τό, offspring, child. ⁸ ἀμπέλος, οὐ, ἡ, vine.

Καὶ ὑμνήσαντες¹ ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν.² 30

Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ 31

ταύτη· γέγραπται γάρ, Πατάξω³ τὸν ποιμένα,⁴ καὶ διασκορπισθήσεται⁵ τὰ
πρόβατα τῆς ποιμένης.⁶ Μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω⁷ ὑμᾶς εἰς τὴν 32

Γαλιλαίαν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται 33

ἐν σοί, ἐγὼ δὲ οὐδέποτε⁹ σκανδαλισθήσομαι. Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω 34

σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν¹⁰ ἄλέκτορα¹¹ φωνῆσαι, τρὶς¹² ἀπαρνήσῃ¹³ με. 35

Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κἂν¹⁴ δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσωμαι.

Ὅμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

¹ ὑμνέω, sing to, praise. ² ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ³ πατάσσω, strike, smite. ⁴ ποιμὴν, ἐνος, ὁ, shepherd. ⁵ διασκορπίζω, scatter, separate. ⁶ ποιμήν, ης, ἡ, flock. ⁷ προάγω, lead forth, go before. ⁸ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁹ οὐδέποτε, never. ¹⁰ πρὶν, before, formerly. ¹¹ ἄλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ¹² τρίς, thrice, three times. ¹³ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ¹⁴ κἂν, and if, even if.

Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον¹ λεγόμενον Γεθσημανῇ,² καὶ λέγει 36
τοῖς μαθηταῖς, Καθίσατε αὐτοῦ,³ ἕως οὗ ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ. Καὶ 37
παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου,⁴ ἤρξατο λυπεῖσθαι⁵ καὶ
ἀδημονεῖν.⁶ Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Περίλυπός⁷ ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως 38
θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε⁸ μετ' ἐμοῦ. Καὶ προσελθὼν μικρόν, 39
ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων, Πάτερ μου, εἰ δυνατόν
ἐστὶν, παρελθέτω⁹ ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς
σύ. Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας,¹⁰ καὶ 40
λέγει τῷ Πέτρῳ, Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε¹¹ μίαν ὥραν γρηγορῆσαι⁸ μετ' ἐμοῦ; 41
Γρηγορεῖτε⁸ καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.¹² Τὸ μὲν πνεῦμα
πρόθυμον,¹³ ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.¹⁴ Πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο, 42
λέγων, Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν⁹ ἀπ' ἐμοῦ, ἐὰν
μὴ αὐτὸ πίνω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου. Καὶ ἐλθὼν εὕρισκει αὐτοὺς πάλιν 43

¹χωρίον, ου, τό, place, field. ²Γεθσημανῇ, ἡ, Gethsemane. ³αὐτοῦ, there, here. ⁴Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ⁵λυπέω, grieve, pain. ⁶ἀδημονέω, distressed, troubled. ⁷περίλυπος, very sad, very sorrowful. ⁸γρηγορέω, watch, keep watch. ⁹παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁰καθεύδω, sleep. ¹¹ισχύω, be strong, able. ¹²πειρασμός, οὔ, ὁ, temptation, trial. ¹³πρόθυμος, willing, ready. ¹⁴ἀσθενής, weak, infirm.

καθεύδοντας: ¹ ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. ² Καὶ ἀφείς αὐτοὺς 44
ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. Τότε ἔρχεται 45
πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε ¹ τὸ λοιπὸν καὶ
ἀναπαύεσθε. ³ Ἰδοὺ, ἤγγικεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς
χεῖρας ἀμαρτωλῶν. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν. Ἰδοὺ, ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με. 46

Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ, Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθεν καὶ μετ' αὐτοῦ 47
ὄχλος πολλὺς μετὰ μαχαιρῶν ⁴ καὶ ξύλων, ⁵ ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων
τοῦ λαοῦ. Ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, Ὅν ἂν 48
φιλήσω, ⁶ αὐτός ἐστιν: κρατήσατε αὐτόν. Καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ 49
εἶπεν, Χαῖρε, ῥαββί: καὶ κατεφίλησεν ⁷ αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐταῖρε, ⁸ 50
ἐφ' ᾧ πάρει; ⁹ Τότε προσελθόντες ἐπέβαλον ¹⁰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, καὶ
ἐκράτησαν αὐτόν. Καὶ ἰδοὺ, εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας ¹¹ τὴν χεῖρα, 51

¹ καθεύδω, sleep. ² βαρέω, burden, weigh down. ³ ἀναπαύω, refresh, take rest. ⁴ μάχαιρα, ης, ἡ, sword. ⁵ ξύλον, ου, τό, wood, tree. ⁶ φιλέω, love, kiss. ⁷ καταφιλέω, kiss fervently, kiss affectionately. ⁸ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ⁹ πάρειμι, be present, have arrived. ¹⁰ ἐπιβάλλω, lay upon, throw upon. ¹¹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out.

ἀπέσπασεν¹ τὴν μάχαιραν² αὐτοῦ, καὶ πατάξας³ τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως
ἀφείλεν⁴ αὐτοῦ τὸ ὠτίον.⁵ Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀπόστρεψόν⁶ σου τὴν 52
μάχαιραν² εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν² ἐν μαχαίρᾳ²
ἀποθανοῦνται. Ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, 53
καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας⁷ ἀγγέλων; Πῶς οὖν 54
πληρωθῶσιν αἱ γραφαί, ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι; Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ 55
Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ ληστὴν⁸ ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν² καὶ ξύλων⁹
συλλαβεῖν¹⁰ με; Καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμην¹¹ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ
οὐκ ἐκρατήσατέ με. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν 56
προφητῶν. Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.¹²

¹ ἀποσπάω, draw away, withdraw. ² μάχαιρα, ἡς, ἡ, sword. ³ πατάσσω, strike, smite. ⁴ ἀφαιρέω, take away, smite off. ⁵ ὠτίον, ου, τό, ear. ⁶ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ⁷ λεγεών, ὄνος, ἡ, legion, very large number. ⁸ ληστής, οὖ, ὁ, robber, brigand. ⁹ ξύλον, ου, τό, wood, tree. ¹⁰ συλλαμβάνω, take, conceive. ¹¹ καθέζομαι, sit down, am sitting. ¹² φεύγω, flee, escape.

Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον¹ πρὸς Καϊάφαν² τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ 57
 γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ 58
 ἀπὸ μακρόθεν,³ ἕως τῆς αὐλῆς⁴ τοῦ ἀρχιερέως· καὶ εἰσελθὼν ἔσω⁵ ἐκάθητο μετὰ
 τῶν ὑπηρετῶν,⁶ ἰδεῖν τὸ τέλος. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ 59
 συνέδριον⁷ ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν⁸ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως θανατώσωσιν
 αὐτόν, καὶ οὐχ εὔρον. Καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων¹⁰ προσελθόντων, οὐχ εὔρον. 60
 Ὑστερον¹¹ δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες¹⁰ εἶπον, Οὗτος ἔφη, Δύναμαι 61
 καταλῦσαι¹² τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι αὐτόν. Καὶ 62
 ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Οὐδὲν ἀποκρίνῃ; Τί οὗτοί σου
 καταμαρτυροῦσιν;¹³ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα.¹⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν 63
 αὐτῷ, Ἐξορκίζω¹⁵ σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός,
 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας. Πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι 64

¹ ἀπάγω, lead away, lead. ² Καϊάφας, α, δ, Caiaphas. ³ μακρόθεν, from afar, afar. ⁴ αὐλή, ῆς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ⁵ ἔσω, within, inside. ⁶ ὑπηρέτης, ου, ὁ, servant, assistant. ⁷ συνέδριον, ου, τό, council, Sanhedrin.

⁸ ψευδομαρτυρία, ας, ἡ, false witness, false testimony. ⁹ θανατῶω, put to death, subdue. ¹⁰ ψευδόμεαρτυς, υρος, ὁ, false witness. ¹¹ ὕστερον, lastly, afterward. ¹² καταλύω, destroy, lodge. ¹³ καταμαρτυρέω, bear witness against, testify against. ¹⁴ σιωπάω, be silent, keep silence. ¹⁵ ἐξορκίζω, put under oath, adjure.

ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ
ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν¹ τοῦ οὐρανοῦ. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξεν² τὰ 65
ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων ὅτι Ἐβλασφήμησεν: τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἴδε,
νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν³ αὐτοῦ. Τί ὑμῖν δοκεῖ; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες 66
εἶπον, Ἐνοχος⁴ θανάτου ἐστίν. Τότε ἐνέπτυσαν⁵ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ 67
ἐκολάφισαν⁶ αὐτόν: οἱ δὲ ἐρράπισαν,⁷ λέγοντες, Προφήτευσον⁸ ἡμῖν, χριστέ. 68
Τίς ἐστὶν ὁ παίσας⁹ σε;

Ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ:¹⁰ καὶ προσήλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη,¹¹ 69
λέγουσα, Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.¹² Ὁ δὲ ἡρνήσατο ἔμπροσθεν 70
αὐτῶν πάντων, λέγων, Οὐκ οἶδα τί λέγεις. Ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα, 71
εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει αὐτοῖς ἐκεῖ, Καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ
Ναζωραίου.¹⁴ Καὶ πάλιν ἡρνήσατο μεθ' ὅρκου¹⁵ ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. 72

¹νεφέλη, ης, ἡ, cloud. ²διαρρήσσω, tear asunder. ³βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ⁴ἐνοχος, involved in, liable. ⁵ἐμπτύω, spit upon. ⁶κολαφίζω, strike with the fist, treat roughly. ⁷ῥαπίζω, slap, strike. ⁸προφητεύω, prophesy, foretell. ⁹παίω, strike, hit. ¹⁰αὐλή, ἡς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ¹¹παιδίσκη, ης, ἡ, maid, female servant. ¹²Γαλιλαῖος, Galilean. ¹³πυλῶν, ὄνος, ὁ, vestibule, gateway. ¹⁴Ναζωραῖος, ου, ὁ, Nazarene, inhabitant of Nazareth. ¹⁵ὅρκος, ου, ὁ, oath.

Μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς¹ καὶ σὺ ἐξ
 αὐτῶν εἶ: καὶ γὰρ ἡ λαλιά² σου δηλόν³ σε ποιεῖ. Τότε ἤρξατο καταθεματίζειν⁴ 74
 καὶ ὀμνύειν⁵ ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ⁶ ἐφώνησεν. Καὶ 75
 ἐμνήσθη⁷ ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ ὅτι Πρὶν⁸
 ἀλέκτορα⁶ φωνῆσαι, τρίς⁹ ἀπαρνήσῃ¹⁰ με. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.¹¹

Πρωῖας¹² δὲ γενομένης, συμβούλιον¹³ ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 27
 πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατώσαι¹⁴ αὐτόν: καὶ δήσαντες 2
 αὐτὸν ἀπήγαγον¹⁵ καὶ παρέδωκαν αὐτὸν Ποντίῳ¹⁶ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.¹⁷

Τότε ἰδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη,¹⁸ μεταμεληθεὶς¹⁹ 3
 ἀπέστρεψεν²⁰ τὰ τριάκοντα²¹ ἀργύρια²² τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, 4
 λέγων, Ὁμάρτον παραδοὺς αἷμα ἁθῶν.²³ Οἱ δὲ εἶπον, Τί πρὸς ἡμᾶς; Σὺ ὄψει. 5

¹ ἀληθῶς, truly, really. ² λαλιά, ἄς, ἡ, speech, way of talking. ³ δηλός, clear, evident. ⁴ καταθεματίζω, curse, devote to destruction. ⁵ ὀμνύω, swear, take an oath. ⁶ ἀλέκτωρ, ὄρος, ὁ, rooster, cock. ⁷ μιμνήσκομαι, remember, recall. ⁸ πρὶν, before, formerly. ⁹ τρίς, thrice, three times. ¹⁰ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ¹¹ πικρῶς, bitterly. ¹² πρωῖα, ἄς, ἡ, early morning. ¹³ συμβούλιον, οὐ, τό, counsel, council. ¹⁴ θανατόω, put to death, subdue. ¹⁵ ἀπάγω, lead away, lead. ¹⁶ Πόντιος, οὐ, ὁ, Pontius. ¹⁷ ἡγεμόν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁸ κατακρίνω, condemn. ¹⁹ μεταμέλομαι, regret, repent. ²⁰ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ²¹ τριάκοντα, thirty, 30. ²² ἀργύριον, οὐ, τό, silver, shekel. ²³ ἁθῶς, innocent, guiltless.

Καὶ ῥίψας¹ τὰ ἀργύρια² ἐν τῷ ναῷ, ἀνεχώρησεν·³ καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγξατο.⁴ Οἱ δὲ⁶
 ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια² εἶπον, Οὐκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν
 κορβανᾶν,⁵ ἐπεὶ⁶ τιμὴ αἱματος ἐστίν. Συμβούλιον⁷ δὲ λαβόντες ἡγόρασαν ἐξ⁷
 αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως,⁸ εἰς ταφὴν⁹ τοῖς ξένοις.¹⁰ Διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς⁸
 ἐκεῖνος Ἄγρὸς Αἱματος, ἕως τῆς σήμερον. Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ⁹
 Ἰερεμίου¹¹ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα¹² ἀργύρια,² τὴν
 τιμὴν τοῦ τετιμημένου,¹³ ὃν ἐτιμήσαντο¹³ ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ· καὶ ἔδωκαν αὐτὰ¹⁰
 εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως,⁸ καθὰ¹⁴ συνέταξέν¹⁵ μοι κύριος.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος·¹⁶ καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμών,¹⁶¹¹
 λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, Σὺ λέγεις. Καὶ¹²
 ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι¹⁷ αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, οὐδὲν
 ἀπεκρίνατο. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκ ἀκούεις πόσα¹⁸ σου¹³

¹ ῥίπτω, throw, cast. ² ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ³ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁴ ἀπάγχω, choke, strangle. ⁵ Κορβάν, gift to God, corban. ⁶ ἐπεὶ, when, since. ⁷ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ⁸ κεραμεύς, ἕως, ὁ, potter. ⁹ ταφή, ἧς, ἡ, burial, burial place. ¹⁰ ξένος, strange, stranger. ¹¹ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ¹² τριάκοντα, thirty, 30. ¹³ τιμάω, honor, value at a price. ¹⁴ καθὰ, just as, as. ¹⁵ συντάσσω, arrange, direct. ¹⁶ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁷ κατηγορέω, accuse, charge. ¹⁸ πόσος, how many? how great?

καταμαρτυροῦσιν;¹ Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε 14
 θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα² λίαν.³ Κατὰ δὲ ἑορτὴν⁴ εἰώθει⁵ ὁ ἡγεμὼν² ἀπολύειν ἓνα 15
 τῷ ὄχλῳ δέσμιον,⁶ ὃν ᾗθελον. Εἶχον δὲ τότε δέσμιον⁶ ἐπίσημον,⁷ λεγόμενον 16
 Βαραββᾶν.⁸ Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τίνα θέλετε 17
 ἀπολύσω ὑμῖν; Βαραββᾶν,⁸ ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν; Ἦδει γὰρ ὅτι διὰ 18
 φθόνον⁹ παρέδωκαν αὐτόν. Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος,¹⁰ 19
 ἀπέστειλεν πρὸς αὐτόν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα, Μηδέν σοι καὶ τῷ δικαίῳ
 ἐκείνῳ: πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ¹¹ δι' αὐτόν. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 20
 πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν,⁸ τὸν δὲ
 Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν² εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ 21
 τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; Οἱ δὲ εἶπον, Βαραββᾶν.⁸ Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τί 22
 οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν; Λέγουσιν αὐτῷ πάντες,
 Σταυρωθήτω. Ὁ δὲ ἡγεμὼν² ἔφη, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ περισσῶς¹² 23

¹ καταμαρτυρέω, bear witness against, testify against. ² ἡγεμὼν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ³ λίαν, greatly, very. ⁴ ἑορτῇ, ἡς, ἡ, feast, festival. ⁵ εἰώθα, be accustomed, to maintain a custom. ⁶ δέσμιος, ου, ὁ, prisoner, one bound. ⁷ ἐπίσημος, splendid, outstanding. ⁸ Βαραββᾶς, ᾱ, ὁ, Barabbas. ⁹ φθόνος, ου, ὁ, envy, grudge. ¹⁰ βῆμα, τος, τό, judgment seat. ¹¹ ὄναρ, τό, dream. ¹² περισσῶς, abundantly, exceedingly.

ἐκραζον, λέγοντες, Σταυρωθήτω. Ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ,¹ ἀλλὰ 24
 μᾶλλον θόρυβος² γίνεται, λαβὼν ὕδωρ, ἀπενίψατο³ τὰς χεῖρας ἀπέναντι⁴ τοῦ
 ὄχλου, λέγων, Ἀθῶός⁵ εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου: ὑμεῖς ὀψεσθε. 25
 Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπεν, Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα
 ἡμῶν. Τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν:⁶ τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας⁷ 26
 παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.

Τότε οἱ στρατιῶται⁸ τοῦ ἡγεμόνος,⁹ παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, 27
 συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν:¹¹ καὶ ἐκδύσαντες¹² αὐτόν, περιέθηκαν¹³ 28
 αὐτῷ χλαμύδα¹⁴ κοκκίνην.¹⁵ Καὶ πλέξαντες¹⁶ στέφανον¹⁷ ἐξ ἀκανθῶν,¹⁸ 29
 ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον¹⁹ ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ: καὶ
 γονυπετήσαντες²⁰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιζον²¹ αὐτῷ, λέγοντες, Χαίρε, ὁ
 βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων: καὶ ἐμπτύσαντες²² εἰς αὐτόν, ἔλαβον τὸν κάλαμον,¹⁹ 30

¹ ὠφελέω, profit, help. ² θόρυβος, ου, ὁ, uproar, riot. ³ ἀπονίπτω, wash dirt off. ⁴ ἀπέναντι, over against, before. ⁵ ἀθῶος, innocent, guiltless. ⁶ Βαραββᾶς, ᾱ, ὁ, Barabbas. ⁷ φραγελλόω, flog, scourge. ⁸ στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ⁹ ἡγεμῶν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁰ πραιτώριον, ου, τό, palace (of the governor). ¹¹ σπεῖρα, ης, ἡ, cohort. ¹² ἐκδύω, take off, put off. ¹³ περιτίθημι, place around, put around. ¹⁴ χλαμύς, ὕδος, ἡ, mantle, robe. ¹⁵ κόκκινος, scarlet, crimson. ¹⁶ πλέκω, plait, weave. ¹⁷ στέφανος, ου, ὁ, crown, garland. ¹⁸ ἀκανθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ¹⁹ κάλαμος, ου, ὁ, reed, reed-pen. ²⁰ γονυπετέω, fall on the knees, kneel down. ²¹ ἐμπαίζω, mock. ²² ἐμπτύω, spit upon.

καὶ ἔτυπτον¹ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν² αὐτῷ, ἐξέδυσαν³ αὐτὸν 31
τὴν χλαμύδα,⁴ καὶ ἐνέδυσαν⁵ αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον⁶ αὐτὸν εἰς
τὸ σταυρώσαι.

Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον,⁷ ὀνόματι Σίμωνα· τοῦτον 32
ἡγγάρευσαν⁸ ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν⁹ αὐτοῦ. Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον 33
Γολγοθᾶ,¹⁰ ὃ ἐστὶν λεγόμενος Κρανίου¹¹ Τόπος, ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος¹² μετὰ 34
χολῆς¹³ μεμιγμένον·¹⁴ καὶ γευσάμενος¹⁵ οὐκ ἤθελεν πιεῖν. Σταυρώσαντες δὲ 35
αὐτόν, διεμερίσαντο¹⁶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον.¹⁷ Καὶ καθήμενοι 36
ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω¹⁸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν¹⁹ 37
αὐτοῦ γεγραμμένην, Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Τότε 38
σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησταί,²⁰ εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ ἐωνύμων.²¹ Οἱ δὲ 39
παραπορευόμενοι²² ἐβλασφήμουν αὐτόν, κινεῦντες²³ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ 40

¹ τύπτω, smite, beat. ² ἐμπαίζω, mock. ³ ἐκδύω, take off, put off. ⁴ χλαμύς, ὕδος, ἡ, mantle, robe. ⁵ ἐνδύω, put on, clothe. ⁶ ἀπάγω, lead away, lead. ⁷ Κυρηναῖος, ου, ὁ, Cyrenian, belonging to Cyrene. ⁸ ἀγγαρεύω, compel, press into service. ⁹ σταυρός, οὔ, ὁ, cross. ¹⁰ Γολγοθᾶ, ἡ, Golgotha. ¹¹ κρανίον, ου, τό, skull. ¹² ὄξος, ους, τό, sour wine, vinegar. ¹³ χολή, ἡς, ἡ, a bitter herb, gall. ¹⁴ μίγνυμι, mix, mingle. ¹⁵ γεύομαι, taste, experience. ¹⁶ διαμερίζω, divide, distribute. ¹⁷ κλῆρος, ου, ὁ, lot, portion. ¹⁸ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁹ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ²⁰ ληστής, οὔ, ὁ, robber, brigand. ²¹ ἐώνυμος, of good name, euph. for left. ²² παραπορεύομαι, go beside, go past. ²³ κινέω, move, stir.

λέγοντες, Ὁ καταλύων¹ τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον
 σεαυτόν: εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.² Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ 41
 ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες³ μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων καὶ Φαρισαίων
 ἔλεγον, Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. Εἰ βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστίν, 42
 καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ,² καὶ πιστεύσομεν ἐπ' αὐτῷ. Πέποιθεν ἐπὶ τὸν 43
 θεόν: ῥυσάσθω⁴ νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν. Εἶπεν γὰρ ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός. Τὸ δ' 44
 αὐτὸ καὶ οἱ λησταὶ⁵ οἱ συσταυρωθέντες⁶ αὐτῷ ὠνείδιζον⁷ αὐτόν.

Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς⁸ ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.⁹ Περὶ δὲ 45
 τὴν ἐνάτην⁹ ὥραν ἀνεβόησεν¹⁰ ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἥλί,¹¹ Ἥλί,¹¹
 λιμὰ¹² σαβαχθανί;¹³ Τοῦτ' ἔστιν, Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;¹⁴ 47
 Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστώτων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἥλίαν φωνεῖ οὗτος. Καὶ 48
 εὐθέως δραμῶν¹⁵ εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον,¹⁶ πλήσας¹⁷ τε ὄξους,¹⁸ καὶ

¹ καταλύω, destroy, lodge. ² σταυρός, οὐ, ὁ, cross. ³ ἐμπαίζω, mock. ⁴ ῥύομαι, rescue, save. ⁵ ληστής, οὐ, ὁ, robber, brigand. ⁶ συσταυρώω, crucify together with. ⁷ ὠνειδίζω, reproach, revile. ⁸ ἕκτος, sixth. ⁹ ἑνατος, ninth. ¹⁰ ἀναβοάω, cry out, shout upwards. ¹¹ ἡλί, Eli, my God. ¹² λιμά, why. ¹³ σαβαχθανί, thou hast forsaken me. ¹⁴ ἐγκαταλείπω, leave behind, forsake. ¹⁵ τρέχω, run, exercise myself. ¹⁶ σπόγγος, οὐ, ὁ, sponge. ¹⁷ πλήθω, fill. ¹⁸ ὄξος, οὐς, τό, sour wine, vinegar.

περιθεῖς¹ καλάμῳ,² ἐπότιζεν³ αὐτόν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἄφες, ἴδωμεν εἰ 49
 ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκεν 50
 τὸ πνεῦμα. Καὶ ἰδοὺ, τὸ καταπέτασμα⁴ τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη⁵ εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν⁶ 51
 ἕως κάτω:⁷ καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη:⁸ καὶ αἱ πέτραι⁹ ἐσχίσθησαν:⁵ καὶ τὰ μνημεῖα 52
 ἀνεώχθησαν: καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων¹⁰ ἁγίων ἠγέρθη: καὶ 53
 ἐξεληθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν¹¹ αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν
 πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν¹² πολλοῖς. Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος¹³ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ 54
 τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν¹⁴ καὶ τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν
 σφόδρα,¹⁵ λέγοντες, Ἀληθῶς¹⁶ θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες 55
 πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν¹⁷ θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς
 Γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῷ, ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνή,¹⁸ καὶ Μαρία ἡ 56
 τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ¹⁹ μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.²⁰

¹ περιτίθηναι, place around, put around. ² καλάμος, οὐ, ὁ, reed, reed-pen. ³ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ⁴ καταπέτασμα, τος, τό, curtain or veil, veil. ⁵ σχίζω, split, separate. ⁶ ἄνωθεν, from above, again. ⁷ κάτω, down, below. ⁸ σείω, shake. ⁹ πέτρα, ας, ἡ, rock. ¹⁰ κοιμάομαι, sleep, fall asleep. ¹¹ ἔγερσις, εως, ἡ, resurrection, waking up. ¹² ἐμφανίζω, manifest, disclose. ¹³ ἑκατοντάρχης, centurion. ¹⁴ σεισμός, οὐ, ὁ, earthquake, storm. ¹⁵ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁶ ἀληθῶς, truly, really. ¹⁷ μακρόθεν, from afar, afar. ¹⁸ Μαγδαληνή, ἡς, ἡ, woman of Magdala, Magdalene. ¹⁹ Ἰωσῆς, ἦτος, ὁ, Josès. ²⁰ Ζεβεδαῖος, οὐ, ὁ, Zebedee.

Ὁψίας¹ δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος² ἀπὸ Ἀριμαθαίας,³ τοῦνομα⁴ 57

Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσεν⁵ τῷ Ἰησοῦ· οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, 58

ῥήτησατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν⁶ ἀποδοθῆναι τὸ σῶμα.

Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν⁷ αὐτὸ σινδόνι⁸ καθαρᾷ,⁹ καὶ ἔθηκεν 59

αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν¹⁰ ἐν τῇ πέτρᾳ·¹¹ καὶ

προσκυλίσας¹² λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν. Ἦν δὲ ἐκεῖ 61

Μαρία ἡ Μαγδαληνή,¹³ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι¹⁴ τοῦ τάφου.¹⁵

Τῇ δὲ ἐπαύριον,¹⁶ ἣτις ἐστὶν μετὰ τὴν Παρασκευήν,¹⁷ συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς 62

καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέγοντες, Κύριε, ἐμνήσθημεν¹⁸ ὅτι ἐκεῖνος ὁ 63

πλάνος¹⁹ εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Κέλευσον⁶ οὖν 64

ἀσφαλισθῆναι²⁰ τὸν τάφον¹⁵ ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε²¹ ἐλθόντες οἱ

¹ ὄψιος, late. ² πλούσιος, rich. ³ Ἀριμαθαία, ας, ἡ, Arimathea. ⁴ τοῦνομα, by name. ⁵ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ⁶ κελεύω, order, command. ⁷ ἐντυλίσσω, wrap up, fold up. ⁸ σινδών, ὄνος, ἡ, fine cloth, linen cloth. ⁹ καθαρός, clean, pure. ¹⁰ λατομέω, hew out of a rock, hew stones. ¹¹ πέτρα, ας, ἡ, rock. ¹² προσκυλίω, roll up to, roll to. ¹³ Μαγδαληνή, ἡς, ἡ, woman of Magdala, Magdalene. ¹⁴ ἀπέναντι, over against, before. ¹⁵ τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ¹⁶ ἐπαύριον, on the morrow, on the next day. ¹⁷ παρασκευή, ἡς, ἡ, preparation. ¹⁸ μιμνήσκομαι, remember, recall. ¹⁹ πλάνος, deceiver, misleading. ²⁰ ἀσφαλίζω, make secure, fasten. ²¹ μήποτε, never, lest perchance.

μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς κλέψωσιν¹ αὐτόν, καὶ εἴπωσιν τῷ λαῷ, Ἥγέρθη ἀπὸ
 τῶν νεκρῶν: καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη² χείρων³ τῆς πρώτης. Ἔφη δὲ αὐτοῖς ὁ 65
 Πιλάτος, Ἔχετε κουστωδίαν: ⁴ ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε⁵ ὡς οἴδατε. Οἱ δὲ 66
 πορευθέντες ἡσφαλίσαντο⁵ τὸν τάφον,⁶ σφραγίσαντες⁷ τὸν λίθον, μετὰ τῆς
 κουστωδίας.⁴

Ὅψ⁸ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ⁹ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθεν Μαρία ἡ 28
 Μαгдаληνή,¹⁰ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον.⁶ Καὶ ἰδοὺ, σεισμὸς¹¹ 2
 ἐγένετο μέγας: ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν
 ἀπεκύλισεν¹² τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω¹³ αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἡ 3
 ἰδέα¹⁴ αὐτοῦ ὡς ἀστραπή,¹⁵ καὶ τὸ ἔνδυμα¹⁶ αὐτοῦ λευκὸν¹⁷ ὥσει¹⁸ χιῶν.¹⁹ Ἀπὸ δὲ 4
 τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν²⁰ οἱ τηροῦντες καὶ ἐγένοντο ὥσει νεκροί. 5
 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναῖξιν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς: οἶδα γὰρ ὅτι

¹ κλέπτω, steal. ² πλάνη, ης, ἡ, wandering, error. ³ χείρων, worse. ⁴ κουστωδία, ας, ἡ, guard. ⁵ ἀσφαλίζω, make secure, fasten. ⁶ τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ⁷ σφραγίζω, seal, set a seal upon. ⁸ ὥψ, long after, late. ⁹ ἐπιφώσκω, dawn, begin. ¹⁰ Μαгдаληνή, ἡς, ἡ, woman of Magdala, Magdalene. ¹¹ σεισμὸς, οὔ, ὁ, earthquake, storm. ¹² ἀποκυλίω, roll away. ¹³ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁴ ἰδέα, ας, ἡ, form, outward appearance. ¹⁵ ἀστραπή, ἡς, ἡ, lightning, brightness. ¹⁶ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹⁷ λευκός, white, bright. ¹⁸ ὥσει, like, about. ¹⁹ χιῶν, ὄνος, ἡ, snow. ²⁰ σείω, shake.

Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. Οὐκ ἔστιν ὧδε: ἡγέρθη γάρ, καθὼς εἶπεν. 6

Δεῦτε,¹ ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο² ὁ κύριος. Καὶ ταχὺ³ πορευθεῖσαι εἶπατε 7

τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν: καὶ ἰδού, προάγει⁴ ὑμᾶς εἰς

τὴν Γαλιλαίαν: ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε: ἰδού, εἶπον ὑμῖν. Καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ³ ἀπὸ 8

τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον⁵ ἀπαγγεῖλαι τοῖς

μαθηταῖς αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ ἰδού, 9

Ἰησοῦς ἀπήντησεν⁶ αὐταῖς, λέγων, Χαίρετε. Αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν

αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς: Μὴ 10

φοβεῖσθε: ὑπάγετε, ἀπαγγεῖλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν

Γαλιλαίαν, καὶ ἐκεῖ με ὄψονται.

Πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδού, τινὲς τῆς κουστωδίας⁷ ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν 11

ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. Καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν 12

πρεσβυτέρων, συμβούλιόν⁸ τε λαβόντες, ἀργύρια⁹ ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς

¹ δεῦτε, come!. ² κεῖμαι, lie, be laid. ³ ταχύ, quickly, speedily. ⁴ προάγω, lead forth, go before. ⁵ τρέχω, run, exercise myself. ⁶ ἀπαντάω, meet, encounter. ⁷ κουστωδία, ας, ἡ, guard. ⁸ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ⁹ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel.

στρατιώταις,¹ λέγοντες, Εἶπατε ὅτι Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες 13
ἔκλεψαν² αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.³ Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος,⁴ 14
ἡμεῖς πείσομεν αὐτόν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους⁵ ποιήσομεν. Οἱ δὲ λαβόντες τὰ 15
ἀργύρια⁶ ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη⁷ ὁ λόγος οὗτος παρὰ
Ἰουδαίοις μέχρι⁸ τῆς σήμερον.

Οἱ δὲ ἑνδεκά⁹ μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος οὗ¹⁰ ἐτάξατο¹¹ 16
αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐδίστασαν.¹² Καὶ 17
προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων, Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν
οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες μαθητεύσατε¹³ πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες 19
αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· 20
διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην¹⁴ ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ'
ὕμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας¹⁵ τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.

¹ στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ² κλέπτω, steal. ³ κοιμάομαι, sleep, fall asleep. ⁴ ἡγεμόν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ⁵ ἀμέριμνος, free from care, free from anxiety. ⁶ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁷ διαφημίζω, spread abroad, report. ⁸ μέχρι, until, as far as (gen). ⁹ ἑνδεκα, eleven, 11. ¹⁰ οὗ, where, when. ¹¹ τάσσω, arrange, appoint. ¹² διστάζω, doubt, waver. ¹³ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ¹⁴ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹⁵ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end.